

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA PRÁVNICKÁ
KATEDRA MEZINÁRODNÍHO PRÁVA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

NA TÉMA

IMPLEMENTACE STATUTU
MEZINÁRODNÍHO TRESTNÍHO SOUDU
DO NÁRODNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY
IMPLEMENTATION OF THE STATUTE
OF THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT
INTO THE NATIONAL LEGAL REGULATIONS

KONZULTANT RIGORÓZNÍ PRÁCE: **Prof. JUDr. PAVEL ŠTURMA, Dr.Sc.**
ZPRACOVALA: **Mgr. KATEŘINA POLERECKÁ**

ROK 2009

**PROHLAŠUJI, ŽE JSEM PŘEDKLÁDANOU
RIGORÓZNÍ PRÁCI**

NA TÉMA

**IMPLEMENTACE STATUTU
MEZINÁRODNÍHO TRESTNÍHO SOUDU
DO NÁRODNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY**

**VYPRACOVALA SAMOSTATNĚ
ZA POUŽITÍ ZDROJŮ A LITERATURY V NÍ UVEDENÝCH.**

**RÁDA BYCH TÍMTO PODĚKOVALA
VEDOUCÍMU RIGORÓZNÍ PRÁCE
Prof. JUDr. PAVLU ŠTURMOVI, Dr.Sc.
ZA POMOC PŘI ZPRACOVÁNÍ TÉTO PRÁCE**

V PRAZE DNE 25.1.2010

MGR. KATEŘINA POLERECKÁ

OBSAH

ÚVODNÍ STRÁNKA	1
OBSAH	3
ÚVOD	6
RESUMÉ	8
SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV	10
1. VÝVOJ MEZINÁRODNÍHO TRESTNÍHO SOUDNICTVÍ PŘED ZŘÍZENÍM STÁLÉHO MEZINÁRODNÍHO TRESTNÍHO SOUDU	11
1.1. Postavení jednotlivce v mezinárodním právu	11
1.2. Mezinárodněprávní trestní odpovědnost jednotlivce	12
1.3. Odpovědnost a trestání válečných zločinů do 1. světové války	13
1.4. Meziválečné období	16
1.5. Trestání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva po 2. světové válce	22
1.5.1. Vznik Norimberského vojenského tribunálu, jeho organizace a jurisdikce	23
1.5.2. Tokijský vojenský tribunál, jeho organizace a jurisdikce	27
1.6. Poválečné období a ad hoc mezinárodní trestní tribunály	29
1.6.1. Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii	31
1.6.1.1. Statut Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii	31
1.6.1.2. Případy Blaskić a Tadić	33
1.6.2. Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu	35
1.6.3. Zvláštní soud pro Sierra Leone	37
1.6.4. Závěr	39
2. STÁLÝ MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD	40
2.1. Důvody vzniku Mezinárodního trestního soudu	40
2.2. Negociace Statutu Mezinárodního trestního soudu	41
2.3. Organizace Mezinárodního trestního soudu	42

2.4. Jurisdikce Mezinárodního trestního soudu	43
2.4.1. Předpoklady pro výkon jurisdikce	43
2.4.2. Způsoby zahájení vyšetřování	44
2.4.3. Příslušnost Mezinárodního trestního soudu <i>ratione materie</i>	46
2.4.3.1. Genocidium	46
2.4.3.2. Zločiny proti lidskosti	47
2.4.3.3. Válečné zločiny	48
2.4.3.4. Zločin agrese	49
2.5. Otázka použitelného práva	49
2.6. Spolupráce mezi Mezinárodním trestním soudem a smluvními státy Statutu	50
 3. IMPLEMENTACE STATUTU DO NÁRODNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY – SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO	 52
3.1. Úvod	52
3.2. Mezinárodní trestní zákoník	54
3.2.1. Koncepce VStGB, vztah VStGB a obecného trestního zákoníku	54
3.2.2. Cíle VStGB	56
3.2.3. Struktura VStGB	57
3.3. Část první VStGB – Obecná ustanovení	58
3.3.1. Působnost - § 1	58
3.3.2. Použití obecného trestního práva - § 2	59
3.3.3. Jednání na rozkaz a nařízení - § 3	63
3.3.4. Odpovědnost vojenských velitelů a jiných nadřízených - § 4	64
3.3.5. Nepromlčitelnost - § 5	65
3.4. Část druhá VStGB – Jednotlivé skutkové podstaty	65
3.4.1. Genocidium a Zločiny proti lidskosti	65
3.4.1.1. Genocidium	66
3.4.1.2. Zločiny proti lidskosti	67
3.4.2. Válečné zločiny	73
3.4.2.1. Válečné zločiny obecně	73
3.4.2.2. Jednotlivé skutkové podstaty válečných zločinů	76

3.4.3. Přechyby	91
3.5. Zákon o spolupráci s Mezinárodním trestním soudem	92
3.5.1. Úvod	92
3.5.2. Předávání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva	93
3.5.3. Další formy spolupráce upravené v IStGHG	101
3.5.4. Společná ustanovení	102
3.6. Změny v německé vnitrostátní právní úpravě související s přijetím VStGB ..	
.....	102
3.6.1. Změna Základního zákona	102
3.6.2. Změny trestního zákoníku a trestního řádu	103
3.7. Shrnutí	106
 4. IMPLEMENTACE STATUTU DO NÁRODNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY –	
ČESKÁ REPUBLIKA	108
4.1. Vývoj pokusů o ratifikaci Statutu (1999-2008)	108
4.2. Možné rozpory Statutu s ústavou	110
4.3. Završení procesu ratifikace Statutu	113
4.4. Právní základ spolupráce České republiky s MTS	113
 ZÁVĚR	117
 PŘÍLOHY	119
Příloha 1: Mezinárodní trestní zákoník	119
 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	131
 PRAMENY	134
Monografie	134
Články	135
Právní předpisy a ostatní dokumenty	137
Internet	142

Úvod

V předkládané práci se věnuji problematice vývoje pokusů o potrestání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva, problematice zřízení prvního stálého Mezinárodního trestního soudu a konečně problematice implementace Statutu mezinárodního trestního soudu do národní právní úpravy, a to na příkladu Spolkové republiky Německo; pro doplnění je v práci zmíněn též vývoj ratifikačního procesu v České republice.

Dvacáté století lze z hlediska mezinárodního práva označit za epochu pokusů o vytvoření mezinárodního trestního soudnictví, tedy soudnictví, které by vykonávalo spravedlnost stíháním pachatelů zločinů podle mezinárodního práva. Za první snahu o zřízení mezinárodního trestního soudu ve dvacátém století, byť neúspěšnou, je považována snaha vítězných mocností 1. světové války potrestat původce této války. Další pokusy v podobě Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku a Mezinárodního vojenského tribunálu v Tokiu sice předznamenaly pozdější vývoj mezinárodního trestního soudnictví, nicméně v sobě nesly ještě stopy staršího mezinárodního práva válečného, které okupačním mocnostem umožňovalo organizovat prozatímní justici ve formě trestních soudů k souzení a potrestání válečných zločinců. V období od konce 2. světové války do počátku 90. let 20. stol. byla otázka mezinárodního trestního soudnictví řešena především v teoretické rovině. Počátek 90. let byl poznamenán nejkrvavějším ozbrojeným konfliktem od konce 2. světové války – válkou v bývalé Jugoslávii. Právě ta se stala impulsem pro vytvoření ad hoc Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii. Tento tribunál nezůstal osamocen – záhy byl vytvořen Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu a Zvláštní soud pro Sierra Leone.

Vedle snah mezinárodního společenství o vytvoření institucionálního rámce pro potrestání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva se mezinárodní společenství snažilo o kodifikaci materiálního práva, tj. o kodifikaci skutkových podstat zločinů podle mezinárodního práva.

V první kapitole této práce se zabývám otázkou vývoje mezinárodního trestního soudnictví a mezinárodního trestního práva v průběhu dvacátého století.

Druhá kapitola je věnována problematice zřízení prvního stálého Mezinárodního trestního soudu, zejména jeho příslušnosti *ratione materiae*, organizaci, spolupráci Mezinárodního trestního soudu se smluvními státy Statutu tohoto soudu.

Nejobsáhlejší je pak kapitola třetí. Důvodem, pro který jsem jako příklad možného způsobu implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do národní právní úpravy zvolila zrovna německou trestněprávní úpravu, je vedle mých jazykových znalostí geografická a historická blízkost německého prostředí, jakož i můj osobní vztah k této zemi.

Vzhledem k tomu, že v průběhu sepisu této práce Česká republika ratifikovala Statut mezinárodního trestního soudu, když dne 8. 7. 2009 prezident České republiky svým podpisem Statutu dovršil proces ratifikace Statutu, rozšířila jsem práci o jednu (stručnou) kapitolu, v níž je věnována pozornost právě vývoji a dovršení ratifikačního procesu v České republice.

Cílem této práce je vedle stručného shrnutí vývoje mezinárodního trestního soudnictví, a to od jeho počátku spadajícího do období první a druhé dekády dvacátého století až po jeho vyvrcholení, kterým bylo a je zřízení prvního stálého Mezinárodního trestního soudu, poukázání na jeden z možných způsobů implementace závazků plynoucích ze Statutu Mezinárodního trestního soudu do vnitrostátního práva, a to do německého práva.

Resume

In der vorgelegten Arbeit widme ich mich der Problematik der Entwicklung der Bestrafungsversuche der Täter der Verbrechen, welche die internationale Gemeinschaft als Ganzes berühren, der Problematik der Errichtung des ersten ständigen Internationalen Strafgerichtshofes und endlich der Problematik der Implementation des Statuts des ersten ständigen Strafgerichtshofes in die nationale Rechtsregelung, und das im Fall der Bundesrepublik Deutschlands; für Ergänzung ist ebenfalls die Entwicklung des Ratifikationsprozesses in der Tschechischen Republik erwähnt.

Aus der Völkerrechtssicht kann man das zwanzigste Jahrhundert als die Ära der Errichtungsversuche der Völkerstrafgerichtsbarkeit bezeichnen, also der Gerichtsbarkeit, die die Gerechtigkeit durch die Verfolgung der Täter der Verbrechen, welche die internationale Gemeinschaft als Ganzes berühren, ausüben würde. Für die erste Bemühung um die Errichtung des internationalen Strafgerichts, obgleich erfolglos, ist die Bemühung der Siegermacht des 1. Weltkriegs, die Kriegsinitiatoren zu bestrafen, gehalten. Weitere Bemühungen in Form des Internationalen Militärtribunals in Nürnberg und Internationalen Militärtribunals in Tokio haben zwar die spätere Entwicklung der internationalen Strafgerichtsbarkeit vorgezeichnet, sie haben aber noch die Spuren des älteren internationalen Kriegsrechts, das den Besatzungsmacht die Interimjustiz in Form der Strafgerichte zur Rechtssprechung und Bestrafung der Kriegsverbrecher organisieren ermöglicht hat, getragen. In der Zeit vom Ende des 2. Weltkriegs bis zum Einbruch der 90. Jahre des 20. Jahrhunderts wurde die Frage der internationalen Strafgerichtsbarkeit vor allem in der theoretischen Ebene gelöst. Der Beginn der 90. Jahre wurde von dem blutigsten bewaffneten Konflikt seit Ende des 2. Weltkriegs – von dem Krieg im früheren Jugoslawien gezeichnet. Ebendiese wurde Impuls für die Errichtung des ad hoc Internationalen Straftribunals für früheres Jugoslawien. Dies Tribunal ist nicht allein geblieben – bald wurde das Internationale Straftribunal für Rwanda und das Internationale Straftribunal für Sierra Leone errichtet.

Neben Bemühungen der internationalen Gemeinschaft um die Bildung des institutionalen Rahmens für die Bestrafung der Täter der Verbrechen, welche die

internationale Gemeinschaft als Ganzes berühren, hat sich die internationale Gemeinschaft um die Kodifikation des materiellen Rechts, d.h. um die Kodifikation der Tatbestände der Verbrechen, welche die internationale Gemeinschaft als Ganzes berühren, bemüht.

Im ersten Kapitel befasse ich mich mit der Frage der Entwicklung der internationalen Strafgerichtsbarkeit und des internationalen Strafrechts im Laufe des 20. Jahrhunderts.

Das zweite Kapitel ist der Problematik der Errichtung des ersten ständigen Internationalen Strafgerichtshofes gewidmet, besonders der Zuständigkeit *ratione materiae*, der Organisation, der Zusammenarbeit des Strafgerichtshofes mit den Vertragsstaaten des Strafgerichtshofstatut.

Das umfangreichste ist das dritte Kapitel. Der Grund, für den ich als den Beispiel der möglichen Einführungsart des Statuts des Internationalen Strafgerichtshofes die deutsche strafrechtliche Regelung gewählt habe, ist, neben meiner Sprachkenntnissen, die geografische und historische Nähe der deutschen Umgebung, sowie auch mein persönliches Verhältnis zu diesem Land.

Mit de Rücksicht darauf, dass während der Erstellung dieser Arbeit Tschechische Republik das Statut des Internationalen Strafgerichtshofes ratifiziert hat, weil der Präsident am 8. 7. 2009 den Ratifikationsprozess mit seiner Unterschrift gekrönt hat, habe ich die Arbeit um das weitere (kurze) Kapitel, in das das Augenmerk auf die Entwicklung und Vollendung des Ratifikationsprozesses gelegt ist, erweitert.

Das Ziel dieser Arbeit ist, neben der Kurzfassung der Entwicklung der Internationalstrafgerichtsbarkeit vom ihren, in die erste und zweite Dekade des zwanzigsten Jahrhunderts gehörenden Anfang bis zum ihren Höhepunkt, der die Errichtung des ersten ständigen Internationalen Strafgerichtshofes ist, die Hinweisung auf einen der möglichen Arten der Einführung der aus dem Statut des Internationalen Strafgerichtshofes folgenden Verpflichtungen in das innerstaatliche Recht, und das in das deutsche Recht.

Seznam klíčových slov:

1. Mezinárodní trestní soud / International Criminal Court
2. Implementace Statutu mezinárodního trestního soudu do národní právní úpravy / Implementation of the Statute of the International Criminal Court into the national legal regulation

1. Vývoj mezinárodního trestního soudnictví před zřízením stálého mezinárodního trestního soudu

1.1. Postavení jednotlivce v mezinárodním právu

Vzájemný vztah jednotlivce a státu patří ke stěžejním právně filozofickým otázkám. Na straně jedné provází soužití jednotlivce a státu disharmonie a napětí, na straně druhé je jejich vzájemný vztah komplementární a harmonický. Vedle myšlenek superiority státní moci se tak objevují myšlenky svrchovanosti jednotlivce. Zastánci a propagátoři první teorie byli zejména Platón (státu je souzeno řídit život nedokonalých lidí ke ctnosti od narození ke smrti), Machiavelli (činy vládců nutno posuzovat pouze podle toho, zda slouží k udržení a rozšíření státu). Stoupenci tohoto proudu kladou důraz na etatismus a nadřazenost státních zájmů nad zájmy jednotlivce. Stát je všemocný, jednatel nedokonalý. Zastánci druhé teorie kladli důraz na suverenitu jednotlivce a tím suverenitu státu redukovali v pouhou fikci.

Obě výše uvedená východiska pro určení vzájemného poměru státu a jednotlivce mají jedno společné: podávají pokřivený a zkreslený obraz tohoto vztahu. Ten má být vyvážený, má být založen na přirozené koexistenci autonomních názorů obou stran. Jednatelci dobrovolně předali státu část své svrchovanosti, ta se pak transformovala do svrchovanosti národa. Podle této „teorie koexistence státu a jednotlivce“ je stát ochráncem svobody jednotlivce. Uvedené závěry konečně potvrzuje teorie přirozenoprávní, podle níž je stát povinen poskytnout a zaručit jednatelci „přirozená práva“.

S přihlédnutím k výše uvedenému lze konstatovat, že jednatelci nelze přisuzovat v mezinárodním právu postavení pouhého destinátáře výhod. Rozhodující pro určení právní pozice jednotlivce v oblasti mezinárodního práva je odpověď na otázku, zda existují takové zájmy jednotlivce, jimž mezinárodní právo poskytuje ochranu i bez konkrétního přivolení státní moci, popřípadě i proti konkrétní vůli takové moci. Tyto oprávněné zájmy existují. Jsou jimi základní lidská práva, která jsou chráněna kogentními normami mezinárodního práva.

Základní lidská práva jsou majetkem celého mezinárodního společenství a státy se od nich z tohoto důvodu nemohou jednostranně odchýlit. Výkon práv chráněných mezinárodním právem, tj. základních lidských práv a svobod, se uskutečňuje prostřednictvím vnitrostátního právního řádu; procesní záruky lidských práv jsou rovněž primárně situovány do vnitrostátního právního řádu. Stát je tedy zprostředkovatelem výhod a oprávnění poskytovaných jednotlivci mezinárodním právem a tímto jednotlivcem, protože je povinen zajistit zakotvení práva jednotlivce plynoucího z mezinárodního práva ve vnitrostátním právu.

1.2. Mezinárodněprávní trestní odpovědnost jednotlivce

Mezinárodněprávní trestní odpovědnost jednotlivce je důsledkem jednání jednotlivce, jímž porušil kogentní pravidla mezinárodního práva chránících základní lidská práva¹. Jednotlivec je tak odpovědný za zločin podle mezinárodního práva². Individuální trestní odpovědnost jednotlivce za zločiny podle mezinárodního práva je pokládána za důkaz a příklad dílčí mezinárodní subjektivity jednotlivce.

Do kategorie zločinů podle mezinárodního práva patří zejména zločiny proti lidskosti, zločiny proti míru, válečné zločiny, genocidium. Pro uvedené zločiny je charakteristické, že jsou páchány v zásadě osobami ve funkci státních orgánů. Tyto je páchají na příkaz, pokyn či přání svrchované moci. Trestní odpovědnost jednotlivce, který poruší kogentní normu mezinárodního práva a spáchá tak zločin podle mezinárodního práva, vyplývá přímo z mezinárodního práva. Důvodem této právní úpravy je zabránění případné beztrestnosti uvedeného jednání, tj. zločinu podle mezinárodního práva, podle vnitrostátního práva. Mezinárodní povinnosti zavazující jednotlivce tak mají jednoznačnou přednost před závazky jednotlivce vyplývajících z vnitrostátního práva.

Komise OSN pro mezinárodní právo ve svém návrhu Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva z roku 1996 zformulovala dvě pravidla týkající se mezinárodněprávní trestní odpovědnosti jednotlivce za zločiny

¹ srov. Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné, Obecná část, 2. vydání, Doplněk, Brno, 1997, s. 103 - 105

² Jedná se o nejzávažnější porušení pravidel týkajících se ochrany míru, základních lidských práv, včetně mezinárodního práva humanitárního, které mají charakter ius cogens, viz Šturma, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, s. 17

podle mezinárodního práva. V podstatě tak rozvinula zásady mezinárodněprávní trestní odpovědnosti jednotlivce, které poprvé zformuloval Norimberský vojenský tribunál.

Podle první zásady oficiální postavení pachatele zločinu proti míru a bezpečnosti lidstva, a to i když jednal jako hlava státu nebo vlády, nezabývá pachatele trestní odpovědnosti a není důvodem ke snížení trestu.

Podle druhé zásady skutečnost, že jednatel, obžalovaný z toho, že spáchal zločin proti míru a bezpečnosti lidstva, jednal na příkaz vlády nebo svého nadřízeného, jej nezabývá trestní odpovědnosti, může však být považována za důvod ke snížení trestu, pokud si to spravedlnost žádá³.

Pokud jde o hmotněprávní pravidla trestní odpovědnosti jednotlivce v oblasti mezinárodního práva, resp. pachatelů zločinů podle mezinárodního práva, tato jsou, jak vyplývá z výše uvedeného, obsažena v mezinárodním právu. Pokud jde o procesněprávní realizaci mezinárodněprávní trestní odpovědnosti jednotlivce, ta byla – až na výjimky, tj. ad hoc tribunály - až do zřízení stálého Mezinárodního trestního soudu⁴ decentralizována na úrovni vnitrostátních právních řádů.

Před zřízením stálého Mezinárodního trestního soudu v roce 2002 plnily funkci ad hoc orgánů pro potrestání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva Norimberský vojenský tribunál, Tokijský vojenský tribunál, Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii, Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu, Zvláštní soud pro Sierra Leone.

1.3. Odpovědnost a trestání válečných zločinů do 1. světové války

Mezinárodní právo až do doby zřízení Společnosti Národů dovozovalo jakoukoli válku, tj. i válku útočnou jako legální prostředek vyřizování mezinárodních sporů. Do zřízení Společnosti Národů se mezinárodní právo nepropracovalo ke stanovisku francouzské ústavy z roku 1791, která v hlavě III. článku 2 říká:

³ viz Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné, Obecná část, 2. vydání, Doplněk, Brno, 1997, s. 105

⁴ viz Kapitola 2 této práce

Uzná-li zákonodárné shromáždění zahájení nepřátelství za akt útoku zaviněného ministry nebo kterýmkoli orgánem výkonné moci, budiž podána žaloba pro trestní čin proti původci takového útoku⁵.

Prostřednictvím tohoto revolučního ustanovení byla útočná válka postavena mimo zákon. Cesta k mezinárodněprávní realizaci uvedeného ustanovení francouzské ústavy byla nicméně dlouhá a trnitá.

V době osvícenství, tj. v 18. století, se v pracích odborníků na mezinárodní právo objevuje převratná myšlenka, podle níž je válka zločinem plodícím další zločiny a že za tento zločin a jeho zločinné plody mají nést osobní a trestní odpovědnost jeho původci. Podle švýcarského experta na mezinárodní právo Emmericha de Vattela⁶ je za válku – vedle suveréna – odpovědný i národ. Vattel praví:

Ale ty národy, které, jak se zdá, se živí válečnou zuřivostí, které válku zanášejí na všechny strany bez důvodu, bez záminky, ba bez jiného motivu, než jakým je jejich sveřepost, jsou netvorové nehodní jména lidí. Musí být považováni za nepřátele pokolení lidského tak, jako ve společnosti občanské vrahové a žháři z povolání nejsou odpovědni jen obětem svého lupičství a žhářství, ale i státu, za jehož nepřátele byli prohlášeni. Všichni národové mají právo se spojit, aby potrestali, ba vyhubili tyto sveřepé národy⁷.

Vedle na svou dobu radikálních myšlenek postihu původců války útočné zrcadlících se ve francouzské ústavě z roku 1791 a myšlenek Vattela se v 18. století objevuje idea, která je plodem idejí humanismu - myšlenka humanizace války. Úsilí humanizovat válku, tzn. stanovit pravidla a zásady jejího vedení, mělo význam nejen etický, ale i právní; důsledkem uvedeného úsilí je vznik prvních norem mezinárodního práva trestního.

Idea humanizace války pomocí právních norem se realizuje v 19. století a na počátku 20. století prostřednictvím četných norem mezinárodního práva, jež stanoví právní rámec a pravidla války. Jedná se mj. o Pařížskou deklaraci o válečném námořním právu z roku 1856, Petrohradskou deklaraci o zákazu používání výbušných nábojů ve válce z roku 1868, Úmluvu o zákonech a

⁵ Ečer B.: Vývoj mezinárodního trestního soudnictví, Praha, 1948, s. 9

⁶ 1714 až 1767, švýcarský filozof, diplomat a právní expert, jehož teorie vytvořily základ mezinárodního práva

⁷ Ečer B.: Vývoj mezinárodního trestního soudnictví, Praha, 1948, s. 19

obyčejných pozemní války z roku 1907, Řád pozemní války z roku 1907. V této souvislosti by bylo vhodné zmínit se o Preambuli Haagské úmluvy o zákonech a obyčejných pozemní války z roku 1907. Na počátku 20. století bylo jasné, že ochranné právní normy této úmluvy mohou být zbaveny své účinnosti technickým pokrokem, který může kdykoli předstihnout válečné právo. S cílem vyhnout se tomuto nebezpečí se státy zastoupené na druhé haagské konferenci v roce 1907 usnesly na Preambuli, v níž je stanoveno:

... Nebylo však ještě možno dohodnout se o ustanoveních, která by se vztahovala na všechny případy vyskytující se ve skutečnosti.

Z druhé strany nemohlo být zase úmyslem Vysokých smluvních stran, aby neuvedené případy v nedostatku písemného ujednání byly ponechány libovůli vojenských velitelů. Dokud by nemohl být sepsán úplnější válečný zákoník, pokládají Vysoké smluvní strany za prospěšné stanovit, že v případech, které nejsou pojaty v ustanoveních řádu jimi přijatého, obyvatelstvo a válčící zůstanou pod ochranou a vládou zásad mezinárodního práva, jak jsou patrné z existujících obyčejů mezi civilizovanými národy, ze zákonů lidskosti a z požadavků veřejného mínění⁸.

Pro rozvoj mezinárodního práva trestního mělo velký význam i úsilí o mezinárodní součinnost při stíhání určitých trestných činů zahrnutých do národních právních úprav. Právním základem této součinnosti byly jednak vnitrostátní právní normy mající extraterritoriální účinky, tj. normy upravující příslušnost vnitrostátního soudu pro činy spáchané v cizině nebo pro činy spáchané cizinci a vycházející ze zásady teritoriální, personální, ochranné a univerzální, jednak konvence upravující společný postup smluvních států při stíhání deliktů, jimiž se smluvní státy cítí být ohroženy a na jejichž represii mají zájem. Protože skutkové podstaty stíhaných deliktů byly upraveny v národních právních úpravách smluvních států a pachatelé deliktů byli trestáni národními soudy, byly tyto delikty mezinárodními delikty jen po stránce formální. Bohuslav Ečer⁹ ve svém díle říká, že *ačkoli uvedený způsob spolupráce ještě sám o sobě netvořil základy mezinárodního trestního práva ve smyslu Charty a*

⁸ tzv. Martensova klauzule

⁹ 1893 až 1954, významný československý právník, který se do dějin zapsal jako vedoucí československé delegace u Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku. Významně se zasloužil o to, že poprvé v dějinách byli váleční zločinci postaveni před soud za to, že rozpoutali válečný konflikt.

rozsudku Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku, přece již pouhá skutečnost spolupráce v oblasti trestního práva pomáhala vytvářet atmosféru příznivou rozvoji mezinárodního trestního práva a soudnictví¹⁰.

Souběžně s úsilím humanizovat válku se objevuje snaha minimalizovat nebezpečí války pokojným řešením mezinárodních sporů - mezinárodním soudním řízením. I toto úsilí je prazákadem mezinárodního trestního řádu. Přípustné jsou podle této myšlenky dva druhy pokojného vyřizování mezinárodních sporů: jednak arbitrážní řízení, jednak soudní řízení. Protože atributem řádného soudnictví je stálost, závaznost a trestní pravomoc, směřuje úsilí všech pokrokových právníků z oblasti mezinárodního práva 19. století ke zřízení stálého mezinárodního trestního soudu. Snahy států o zřízení mezinárodního trestního soudu vybaveného pravomocí stíhat pachatele nejzávažnějších zločinů skončily před 1. světovou válkou neúspěchem. Ten byl výsledkem neochoty států vzdát se státní suverenity v oblasti trestní pravomoci nad jedincem. Teprve v souvislosti se založením stálé mezinárodní organizace univerzální povahy - Společnosti národů - se myšlenky týkající se zřízení stálého mezinárodního trestního soudu mající svůj původ v 18. a 19. stol. začínají realizovat.

1.4. Meziválečné období

První světová válka svou krutostí a bezohledností ukázala, že humanizace války¹¹ je nedostatečný prostředek k represí války, že je zapotřebí najít vhodnější, tj. účinnější způsob represe války. Do popředí tak - jako účinnější a zároveň radikálnější prostředek k represí války, zejména pak války útočné - vystupuje mezinárodní právo trestní¹².

Přestože 1. světová válka nebyla ještě válkou totální, zločinnost a nelidskost nebyly vypracovány v systém řízený zločinným ústředím, byla tato „předehra 2. světové války“ děsivá. A právě události 1. světové války se staly

¹⁰ viz Ečer B.: Vývoj mezinárodního trestního soudnictví, Praha, 1948, s. 29

¹¹ viz Kapitola 1.3.

¹² teoretický pojem, poprvé se objevuje po 1. sv. válce; tvořené mezinárodními smlouvami, zejména mnohostrannými, které ukládají smluvním státům povinnost stanovit trestnost určitých činů ve vnitrostátním právu, vytvořit právní předpoklady pro jejich postih, popř. umožnit extradici a další formy pomoci mezi státy, viz Šturma P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, s. 36.

hybnou silou nejen na poli mezinárodní politiky, ale i na poli mezinárodního práva. V odborných kruzích se rozpoutala diskuse, zda a jak by měli být původci této války potrestáni, které jejich činy mají být potrestány a na základě jakých ustanovení, jaké soudy mají pravomoc původce války potrestat. Tato diskuse pak vyvrcholila na preliminární mírové konferenci v Paříži¹³ (dále jen „Mírová konference“).

Dne 25. ledna 1919 zřídili Spojenci na mírové konferenci 15-ti člennou Komisi pro zkoumání „válečné odpovědnosti“, tzv. Komisi patnácti (dále jen „Komise“), jejímž předsedou byl zvolen Robert Lansing¹⁴. Komise svou činnost ukončila dne 29. března 1919 předložením zprávy Mírové konferenci. Ve zprávě se Komise zabývala následujícími, Mírovou konferencí jí položenými otázkami¹⁵:

- 1) Lze útok Německa na Belgie a Lucembursko, jímž byla porušena neutralita těchto států, Německem zaručená, označit za zločin, za který jeho původci mají nést osobní a trestní odpovědnost před soudem ?
- 2) Které činy spáchané nepřítelem za války mohou a mají být Spojenci potrestány?
- 3) Jaké soudy mají viníky trestat ?

Pokud jde o odpověď na první otázku, Komise dospěla k názoru, že rozpoutání útočné války nemůže být předmětem žaloby a stíhání před trestním soudem, představitelé Německa nesou za rozpoutání války odpovědnost mravní. Odpovědnost právní nepřichází v úvahu z důvodu neexistence právních norem, které by uvedené jednání sankcionovaly. Tento názor je vyjádřením zásady *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*.

Pokud jde o odpověď na druhou otázku, Komise dospěla k názoru, že *přes výslovná pravidla, přes platné zvyklosti a přes jasné příkazy humanity, Německo a jeho spojenci hromadili zvěrstvo na zvěrstvo. Centrální mocnosti, tj. Německo, Rakousko-Uhersko a jejich spojenci, tj. Bulharsko a Turecko, vedly válku barbarskými a nezákonnými metodami, porušujícími platné obyčeje a zákony humanity. (...) Všechny osoby, příslušníci nepřátelských států, ať bylo*

¹³ leden 1919 až leden 1920; mezinárodní konference pořádaná vítězi 1. sv. války, na které se projednávaly mírové smlouvy mezi státy Dohody, jejich spojenci a poraženými mocnostmi; s jednotlivými poraženými státy byly podepsány tzv. Pařížské předměstské dohody

¹⁴ 1864 až 1928; právník, v letech 1915 až 1920 ministr zahraničních věcí Spojených států amerických

¹⁵ viz Ečer, B.: Vývoj mezinárodního trestního soudnictví, Praha, 1948, s. 31

*jakkoli vysoké jejich postavení, bez ohledu na hodnotu, včetně hlav států, které se dopustily porušení zákonů a obyčejů války, mohou být trestně stíhány*¹⁶.

Otázka osobní a mezinárodněprávní trestní odpovědnosti hlav států byla předmětem dlouhé diskuse. Po 1. světové válce byla tato omezena na osobní a mezinárodněprávní trestní odpovědnost hlav států za zločiny spáchané během války, tj. na válečné zločiny, po 2. světové válce pak byla rozšířena i na zločin rozpoutání a přípravy útočné války, tj. na zločin proti míru.

Prostřednictvím odpovědi na třetí otázku navrhla Komise Mírové konferenci zřízení speciálního orgánu, který by s původci války naložil odpovídajícím způsobem. Podle názoru Komise měly být ty zločiny, kterými byly porušeny zákony a obyčeje války, souzeny vždy státem, na jehož území byly tyto spáchány; pokud by bylo zločinem zasaženo států více, měly být podle návrhu Komise zřízeny soudy smíšené, složené ze soudců států, na jejichž území byly zločiny spáchány.

Mírová konference recipovala shora citované závěry Komise do Části VII, čl. 227 - 229 Versaillské mírové smlouvy¹⁷.

Čl. 227

Mocnosti spojené a sdružené vznášejí veřejnou žalobu na Viléma II. Hohenzollernského, bývalého císaře německého, pro nejhrubší porušení zásad mezinárodní mravnosti a posvátné autority smluv. Ustaví se zvláštní soud, aby soudil obžalovaného, zajišťuje mu zásadní záruky práva hájit se. Bude se skládat z pěti soudců jmenovaných po jednom, těmito pěti mocnostmi: Spojenými státy americkými, Velkou Británií, Francií, Itálií Japonskem. Soud bude souditi podle důvodů vyplývajících z nejvyšších zásad mezinárodní politiky, se snahou zajistiti úctu k povinnostem slavnostně převzatým, k mezinárodním závazkům i k mezinárodní mravnosti. Bude mu příslušeti, aby určil trest, jaký uzná za vhodný. Mocnosti spojené a sdružené se obrátí k vládě nizozemské s žádostí, aby vydala bývalého císaře do jejich rukou na soud.

¹⁶ viz Ečer, B.: Vývoj mezinárodního trestního soudnictví, Praha, 1948, s. 32

¹⁷ v ČR vyhlášeno pod č. 217/1921 Sb.

Čl. 228

Vláda německá přiznává mocnostem spojeným a sdruženým právo, aby postavily před své vojenské soudy osoby obžalované z činů příčících se zákonům a zvykům válečným. Osobám uznaným vinným budou vyměřeny tresty zákonem stanovené. Tohoto ustanovení bude použito bez ohledu na jakékoli řízení nebo stíhání před soudy Německa nebo jeho spojenců. Vláda německá musí vydat mocnostem spojeným a sdruženým neb té z nich, jež o to požádá, všechny osoby, jež, jsouce obžalovány z činu příčího se zákonům a zvykům válečným, jí budou udány, buď jménem nebo hodností, úřadem nebo zaměstnáním, které jim určily německé úřady.

Čl. 229

Pachatelé činů proti příslušníkům některé mocnosti spojené a sdružené budou postaveni před vojenské soudy této mocnosti. Pachatelé činů proti příslušníkům několika mocností spojených a sdružených budou postaveni před vojenské soudy složené z členů vojenských soudů mocností, o něž jde.

A jak byly výše zmíněné články Části VII Versaillské mírové smlouvy realizovány v praxi ?

Protože byl bývalý německý císař Vilém II. obžalován jen za činy porušující zásady mezinárodní mravnosti a posvátné autority smluv, a protože nizozemská vláda žádosti mocností o jeho vydání nevyhověla, unikl bývalý německý císař spravedlnosti. Velmoci odpovědné za Versailleskou smlouvu svou další nečinností, pokud jde o vydání Viléma II. do rukou spravedlnosti, demonstrovaly, že na jeho potrestání nemají zájem. Protože neměly zájem na potrestání nejvýše postaveného zločince 1. světové války, neměly přirozeně zájem na potrestání ostatních „řadových“ pachatelů. Z toho důvodu vyhověly žádosti Německa, aby byli tito „řadoví“ pachatelé souzeni před německým říšským soudem v Lipsku. Dalším ústupkem Spojenců požadavkům Německa byla redukce počtu válečných zločinců z 3000 osob na 12 osob, přičemž v 6-ti případech byly vyneseny osvobozující rozsudky a v 6-ti případech byly uloženy nízké tresty.

Přesto nebylo dílo Komise zbytečné a bezcenné, protože pomohlo vytvořit právní základnu pro potrestání válečných zločinců 2. světové války. Komise dospěla k názoru, že je nutné rozšířit právní základnu mezinárodního práva trestního, protože tato při svém současném stavu, tj. po 1. světové válce, neumožňovala účinné potrestání zločinů během této války spáchaných. K dispozici byly v podstatě dvě Haagské úmluvy z let 1899¹⁸ a 1907¹⁹ a norma obyčejového práva, podle které může stát potrestat smrtí pachatele činu, kterým tento porušil zákony a obyčeje války. Mezinárodní právo trestní tak vůbec neobsahovalo definici válečného zločinu – tuto obsahovaly jen jednotlivé národní právní řády. Mezinárodní právo trestní pouze vylučovalo či naopak umožňovalo aplikaci příslušné skutkové podstaty zahrnuté v národních trestních zákonících.

Komise přijímá po 1. světové válce teorii, podle níž je čin spáchaný v průběhu války zločinem, pokud jej zákony a obyčeje nedovolují. Tento zločin je zločinem podle zákona země, kde byl spáchán nebo země, na jejíž příslušnících byl spáchán. Zločin bude souzen trestním soudem této země. Uvedená součinnost mezinárodního a vnitrostátního práva trestního se podle Komise může stát právní základnou pro souzení válečných zločinů.

Pro meziválečné období je příznačné dvoje úsilí. Jednak snaha o vypracování mezinárodního trestního zákoníku, jednak snaha o zřízení mezinárodního trestního soudu, který by činy v rozporu s mezinárodním právem potrestal ve stádiu, kdy je ještě možné zabránit válce.

Toto úsilí bylo vyvíjeno jednak na poli nauky mezinárodního práva trestního, jednak na poli pozitivního práva mezinárodního v oblasti trestní. V oblasti nauky pak zejména ve čtyřech níže uvedených mezinárodních organizacích, které na svých kongresech projednávaly hmotně právní a procesně právní otázky mezinárodního práva trestního.

- Association Internationale de Droit Pénal, sídlo Paříž
- International Law Association, sídlo Londýn
- Bureau International pour l'Unification, sídlo Londýn
- L'Unification Interparlementaire, sídlo Ženeva²⁰

¹⁸ Úmluva o zákonech a obyčejích války pozemní s připojeným Řádem války pozemní z roku 1899

¹⁹ Úmluva o zákonech a obyčejích války pozemní s připojeným Řádem války pozemní z roku 1907

²⁰viz Ečer, B.: Vývoj mezinárodního trestního soudnictví, Praha, 1948, s. 41

Uvedené mezinárodní organizace svou činností konstruktivně přispěly k rozvoji mezinárodního práva trestního. Jejich snaha pak vyvrcholila zřízením a dílem Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku.

Mezi klíčové problémy mezinárodního práva trestního v meziválečném období, které se účastníci kongresů pořádaných uvedenými mezinárodními organizacemi snažili vyřešit, patřila zejména otázka vhodného systému mezinárodního práva trestního, otázka organizace mezinárodního trestního soudnictví, otázka vyjasnění pojmu zločiny podle mezinárodního práva a klasifikace těchto zločinů, otázka mezinárodní trestní odpovědnosti jednotlivce, otázka útočné války a její nelegálnosti.

V oblasti pozitivního mezinárodního práva trestního je snaha o rozvoj mezinárodního práva v oblasti trestní koncentrována zejména v činnosti Společnosti národů, resp. v jejím Výboru právníků pro vypracování statutu mezinárodního trestního soudu (dále jen „Výbor“). Výbor přijal návrh belgického člena Descampse týkající se zřízení zvláštního soudního dvora pro souzení trestných činů proti veřejnému mezinárodnímu řádu a univerzálnímu právu mezinárodnímu. Ačkoli byl návrh přijat, Valné shromáždění Společnosti národů označilo tento návrh za předčasný.

Do historie úsilí o zřízení mezinárodního trestního soudu patří dále projekt profesora Pelly, který ovlivnil Úmluvu o předcházení a potlačování terorismu z roku 1937. Politickým podnětem k jejímu vypracování byl atentát chorvatských teroristů v Marseille v říjnu roku 1934, jehož obětí se stali jugoslávský král Alexander I. Karadjordjevic a francouzský ministr zahraničí Jean Louis Barthou. Úmluva byla vypracována v rámci Společnosti národů a podepsána v Ženevě 16. 11. 1937. Ve stejný den byla podepsána dodatková Úmluva o zřízení mezinárodního trestního soudu, který měl soudit pachatele teroristických činů. Již v čl. 1 této Úmluvy byla formulována zásada mezinárodní trestní odpovědnosti jednotlivce. Ani jedna z těchto úmluv však nezískala potřebný počet ratifikací, a proto nikdy nevstoupila v platnost²¹.

Z výše uvedeného stručného přehledu meziválečných snah o zřízení mezinárodního trestního soudu plyne, že v období mezi dvěma světovými válkami

²¹ David, V. - Malenovský, J.: Mezinárodně právní aspekty potlačování mezinárodního terorismu, AUB Iuridica No 46, Brno, 1983, s. 16-17

nebylo vytvořeno vhodné klima pro realizaci snah o zřízení mezinárodního trestního soudu. Jeho zřízení bylo podle názoru politiků a diplomatů předčasné. O pár let později, kdy světem pochodovala vojska Osy a Hitler nařídil vedení totální války, už bylo na jeho zřízení pozdě.

V souvislosti s meziválečným obdobím je nutné zmínit význam paktu, který byl přijat dne 27. srpna 1927 šedesáti třemi státy a který do dějin mezinárodního práva vstoupil pod názvem Briand-Kelloggův Pakt (dále jen „Pakt“). Pakt odsoudil válku jako prostředek národní politiky států ve vzájemných jejich vztazích²².

Během 2. světové války byl tento Pakt spolu s rezolucí Společnosti národů, která prohlašovala útočnou válku za zločin podle mezinárodního práva, jedinou možnou normou mezinárodního práva zakazující útočnou válku. Význam Paktu spočívá v tom, že se stal v případě zločinů proti míru základem Charty Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku a jeho rozsudku. Pakt se stal součástí mezinárodního právního řádu, jeho normy se staly normami mezinárodního práva.

Pakt změnil právní postavení války útočné, protože ji označuje za zakázanou. Význam Paktu byl oceněn nejen v meziválečném období, ale zejména při přípravných pracích pro potrestání válečných zločinců 2. světové války. Stal se právním základem žaloby proti nacistickým vůdcům za zločiny proti míru, právním argumentem v rozsudku Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku, který jinak vycházel z ustanovení Charty Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku.

1.5. Trestání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva po 2. světové válce

Norimberský proces s válečnými zločinci byl jedním z největších tribunálů v dějinách lidstva. Spojenci - poučení neúspěšným pokusem vítězných mocností 1. světové války o potrestání válečných zločinců 1. světové války - společným

²² Čl. 1 - Vysoké smluvní strany slavnostně prohlašují jménem svých národů, že odsuzují válku jako prostředek k vyřešení mezinárodních neshod a zřekají se jí jako prostředku národní politiky ve svých vzájemných vztazích.

Čl. 2 - Vysoké smluvní strany se shodují, že urovnání nevyřešených všech neshod a sporů ať byly jakékoli povahy, nebo původu, k nimž by mohlo dojít mezi nimi, nemá se nikdy jinak dít než pokojnými prostředky.

postojem a postupem během 2. světové války a zejména pak po jejím skončení dosáhli toho, o čem se vítězným mocnostem 1. světové války mohlo jen zdát: oficiální představitelé zločineckého státu byli postaveni před tribunál za to, že připravili a rozpoutali válečnou katastrofu.

1.5.1. Vznik Norimberského vojenského tribunálu, jeho organizace a jurisdikce

Cesta ke zřízení mezinárodního trestního soudu, který by byl nadán pravomocí soudit a potrestat válečné zločince 2. světové války, byla dlouhá. Dne 13. ledna 1942 se zástupci devíti evropských států sešli na konferenci v Londýně. Vyhlásili zde požadavek potrestání válečných zločinců prostředkem organizované spravedlnosti²³. Toto prohlášení, známé pod názvem Svatojakubská deklarace, se stalo základem a podnětem pro další spolupráci a společný postup spojenců. K prohlášení se prostřednictvím nót připojovaly další státy. Vedle SSSR se za myšlenku organizovaného potrestání válečných zločinců, tj. za myšlenku zřízení mezinárodního soudu, postavila další velmoc – USA. Výše uvedené otázky se dále projednávaly na Moskevské konferenci²⁴, Teheránské konferenci²⁵, Jaltské konferenci²⁶. Vyvrcholením společného postoje a postupu pak byla dohoda čtyř velmocí ze dne 8. srpna 1945 – Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropských zemí Osy s připojenou Chartou Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku, tzv. Londýnská dohoda²⁷ (dále jen „Dohoda“). Později k Dohodě přistoupilo dalších 19 států – Československo 26. září 1945.

Na základě Dohody byl zřízen Mezinárodní vojenský tribunál se sídlem v Norimberku. Norimberk byl spojenci vybrán nejen z důvodů politických, ale i z důvodů morálních: Norimberk se stal díky tzv. norimberským zákonům symbolem rasismu, během války byl Norimberk úředně označen jako „die Stadt der Parteitage“. K Dohodě připojená Charta Mezinárodního vojenského

²³ Ečer, B.: Vývoj mezinárodního trestního soudnictví, Praha, 1948, s. 145

²⁴ Moskevská konference se konala ve dnech 19. - 30. 10. 1943

²⁵ Teheránská konference se konala ve dnech 28. 11. - 1. 12. 1943

²⁶ Jaltská konference se konala ve dnech 4. 1. - 3. 2. 1945

²⁷ český oficiální překlad vyhlášen pod č. 164/1947 Sb., Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy

tribunálu²⁸ (dále jen „Charta“) je ve své podstatě mezinárodním zákonem, podle kterého byli obžalovaní nacisté souzeni a trestáni.

Význam Charty a zejména pak rozsudku podle ní vyneseného spočívá v tom, že poprvé v dějinách byla útočná válka prohlášena za nejtěžší zločin podle mezinárodního práva, za který musí vůdcové – politici i vojenští – nést osobní trestní odpovědnost.

Tribunál byl složen ze čtyř soudců: Iona Nikitičenko (SSSR), Francis Biddle (USA), Geoffrey Lawrence (Velká Británie), Henri Donnedieu de Vabres (Francie). Každý soudce měl svého náhradníka: Alexander Volchkov (SSSR), John Parker (USA), Norman Birkett (Velká Británie), Robert Falco (Francie). Hlavními žalobci byli: Roman Ruděnko (SSSR), Robert H. Jackson (USA), Hartley Shawcross (Velká Británie), François de Menthon, kterého později vystřídal Auguste Champetier de Ribes (Francie). Předsedou soudu byl britský člen tribunálu Geoffrey Lawrence²⁹.

Klíčovým článkem pro stanovení jurisdikce Tribunálu je čl. 6 Charty. Ten stanoví, že *Soudní dvůr... bude oprávněn souditi a potrestati osoby, které spáchaly...některý z následujících zločinů:*

- **zločiny proti míru**, to jest osnování, příprava, podněcování nebo podniknutí útočné války nebo války porušující mezinárodní smlouvy, dohody nebo záruky anebo účast na společném plánu nebo spiknutí ku provedení čehokoli z toho, co výše uvedeno; (čl. 6 odst. 1 písm. a)

- **válečné zločiny**, to jest porušení zákonů války nebo válečných zvyklostí. Takové porušení bude v sobě zahrnovati vraždu, zlé nakládání nebo deportaci civilního obyvatelstva z obsazeného území nebo v něm k otrocké práci, nebo pro jakýkoli jiný účel, vraždu válečných zajatců nebo osob na moři nebo zlé nakládání s nimi, zabíjení rukojmí, plenění veřejného nebo soukromého majetku, svévolné ničení měst a vesnic, nebo pustošení neodůvodněné vojenskou nutností, nebude však na ně omezeno; (čl. 6 odst. 1 písm. b)

- **zločiny proti lidskosti**, to jest vražda, vyhlazování, zotročování, deportace nebo jiné nelidské činy spáchané proti jakémukoli civilnímu obyvatelstvu před válkou nebo za války, nebo pronásledování z příčin politických, rasových nebo

²⁸ Potočný M. - Beránek M.: Vybrané dokumenty ke studiu mezinárodního práva veřejného, UK, Praha, 1985, s. 202-203

²⁹ Ečer, B.: Vývoj mezinárodního trestního soudnictví, Praha, 1948, s. 155

náboženských při provádění kteréhokoli zločinu spadajícího pod pravomoc Soudního dvora nebo ve spojení s takovým zločinem, bez ohledu na to, zda bylo porušeno místní právo země, kde byly zločiny spáchány. (čl. 6 odst. 1 písm. c)

Vůdcové, organizátoři, podněcovatelé a spoluviníci zúčastnění se při osnování nebo provádění společného plánu nebo spiknutí ku provedení některého ze zmíněných zločinů jsou odpovědní za všechny činy všech osob při provádění takového plánu.³⁰

Podle čl. 7 až 11 Charty nebude úřední postavení obžalovaných považováno za skutečnost zprošťující je odpovědnosti ani za skutečnost zmírňující trest (čl. 7), skutečnost, že obžalovaný jednal na rozkaz své vlády nebo svého představeného, jej nezproští odpovědnosti. Tato skutečnost však může být pokládána za polehčující, pokud jde o výměru trestu (čl. 8). V průběhu hlavního líčení může Tribunál prohlásit skupinu nebo organizaci, jejímž členem je obžalovaný, za organizaci zločinnou (čl. 9). Pokud byla skupina či organizace prohlášena za zločinnou, bude mít příslušný státní orgán každého signatáře Charty právo stíhat jednotlivce pro členství v ní – v takovém případě je zločinná povaha skupiny nebo organizace považována za prokázanou (čl. 10). Každý, kdo byl odsouzen Tribunálem, může být obviněn před soudem signatáře Charty z jiného zločinu než z členství ve zločinné organizaci a takový soud může uložit po odsouzení trest nezávislý na trestu, který mu uložil Tribunál za účast ve zločinné organizaci (čl. 11)³¹.

Proces byl zahájen 20. listopadu 1945. Na lavici obžalovaných sedělo 21 tzv. hlavních válečných zločinců. Tito byli obžalováni za společný plán – spiknutí, zločiny proti míru, zločiny válečné v užším slova smyslu a zločiny proti lidskosti. Nejvýznamnějším mezinárodním dokumentem, na jehož základě byli hlavní váleční zločinci 2. světové války obžalováni ze zločinů proti míru, byl Briand-Kellogův Pakt z roku 1928³²; ten státům odebral právo užít války jako prostředku národní politiky. Útočná válka se tak stala válkou ilegální. Tribunál konstatoval, že útočná válka je nejtěžším zločinem podle mezinárodního práva, neboť důsledky takové války se dotýkají společenství států jako celku, že Charta

³⁰ 164/1947 Sb., čl. 6

³¹ 164/1947 Sb., čl. 7 - 11

³² viz Kapitola 1.4.

je jednak výrazem mezinárodního práva existujícího již v době jejího vytvoření, jednak výrazem zásad obsažených v četných mezinárodních smlouvách a trestních zákonících všech civilizovaných států. Charta tedy uvedené zločiny proti míru nekonstituuje, ona je deklaruje.

Stejně tak Charta – vycházejí přitom zejména z ustanovení Haagské úmluvy z roku 1907³³ a z Ženevských úmluv z roku 1929³⁴ - deklaruje rozpor válečných zločinů se zásadami mezinárodního práva.

Tribunál v rozsudku konstatoval, že se jeho pravomoc vztahuje jen na zločiny proti lidskosti spáchané v souvislosti se zločiny proti míru nebo spáchané v souvislosti s válečnými zločiny, tj. pokud jde o zločiny proti lidskosti, vyjádřil nutnost existence tzv. *war nexus*. Příslušnost Tribunálu *ratione materiae* se tak nevztahovala na zločiny proti lidskosti spáchané v Německu před vypuknutím 2. světové války, tj. před 1. 9. 1939, neboť během procesu nebyla prokázána souvislost těchto zločinů se zločiny proti míru, respektive s válečnými zločiny.

V souladu s čl. 9 Charty Tribunál během hlavního líčení prohlásil za zločinné následující organizace a skupiny: říšskou vládu, sbor politických vůdců NSDAP³⁵, SS³⁶, gestapo³⁷ a SD³⁸, SA³⁹ a generální štáb a vedení. V souladu se zásadou individuální trestní odpovědnosti, kterou Tribunál ve svém rozsudku jednoznačně potvrdil, Tribunál konstatoval, že za účast ve zločinné organizaci nebude potrestán automaticky každý příslušník zločinné organizace. Ti příslušníci zločinné organizace, kteří o zločinnosti organizace nevěděli, kteří byli do organizace zařazeni státem, kteří z organizace vystoupili před 1. 9. 1939, byli z prohlášení vyňati, ledaže se osobně účastnili zločinů vyjmenovaných v čl. 6 Charty.

Tribunál ve svém rozsudku ze 30. 9. a 1. 10. 1946 konstatoval, že ustanovení Charty jsou pro něj závazná jako zákon⁴⁰.

³³ Haagská úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války z roku 1907

³⁴ Ženevská úmluva týkající se nakládání s válečnými zajatci z roku 1929 – v ČSR vyhl. pod č. 22/1938 Sb.; Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách z roku 1929 – v ČSR vyhl. pod č. 23/1938 Sb.

³⁵ Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei

³⁶ Schutzstaffel

³⁷ Geheime Staatspolizei

³⁸ Sicherheitsdienst

³⁹ Sturmabteilung

⁴⁰ srov. Ečer, B.: Vývoj mezinárodního trestního soudnictví, Praha, 1948, s. 175

Převážná část zločinů spáchaných během 2. světové války byla důsledkem nacistické koncepce totální války, která vyloučila jakékoli mravní a právní principy. Zločiny byly páčány systematicky podle předem připraveného plánu, který byl připravován od roku 1920, tj. od okamžiku vzniku nacistické strany.

Neoddiskutovatelným přínosem Charty jsou její materiálně-právní ustanovení. Ty jsou pramenem mezinárodního práva, resp. mezinárodního práva trestního. Charta a rozsudek se tak staly základem pro další rozvoj mezinárodního práva, resp. mezinárodního práva trestního.

1.5.2. Tokijský vojenský tribunál, jeho organizace a jurisdikce

Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ (dále jen „Tokijský tribunál“) byl zřízen Prohlášením generála Mac Arthura, vrchního velitele USA v Japonsku, který jednal též jako zmocněnec spojeneckých mocností v Tichomoří⁴¹. Tokijský proces byl oficiálně zahájen 2. 5. 1946 a trval do 12. 11. 1948. Byl veden proti 28 osobám - příslušníkům japonského císařství, kteří byli během 2. světové války v postavení vojáků, diplomatů, čelních politiků. Tokijský tribunál tak – narozdíl od Norimberského vojenského tribunálu, který se zabýval pouze přímou odpovědností nejvyšších nacistických činitelů - stíhal a odsoudil jak vojenské, tak civilní vládní představitele za opomenutí zabránit spáchání nebo potrestat krutosti spáchané na válečných zajatcích a na civilním obyvatelstvu. Oba vojenské tribunály však ve svých rozsudcích potvrdily zásadu, která patří ke klíčovým výdobytkům mezinárodního trestního práva, pokud jde o stíhání zločinů podle mezinárodního práva, tj. zásadu odpovědnosti nadřazených osob.

V Tokijském procesu bylo osmadvacet osob obžalováno z více než třiceti skutků zločinů proti míru, mimo jiné z účasti na spiknutí za účelem ovládnutí východní Asie a posléze celého světa, ze zločinů proti lidskosti.

⁴¹ Charta Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný východ, připojená k Prohlášení generála Mac Arthura, 19. 1. 1946, in: T. I. A. S. No. 1589

Tokijskému tribunálu předsedala porota složená z jedenácti soudců, každý soudce byl jmenován jednou z vítězných spojeneckých mocností⁴². Funkci obžaloby zastával hlavní žalobce – vrchní prokurátor⁴³, který měl deset zástupců.

Přestože předlohou Statutu Tokijského tribunálu byla Charta Norimberského tribunálu, jsou mezi oběma tribunály rozdíly⁴⁴. Zatímco Norimberský tribunál byl složen ze čtyř soudců - zástupců vítězných mocností - a každý soudce měl svého náhradníka, Tokijský tribunál byl složen z jedenácti soudců, kteří náhradníka neměli. V Norimberském procesu zastávali funkci obžaloby čtyři hlavní žalobci, v Tokijském procesu zastával funkci obžaloby jeden hlavní žalobce, ten však měl deset zástupců.

Rozdílná byla i samotná povaha zločinů, k jejichž stíhání byly tyto vojenské tribunály příslušné: zatímco Tokijský tribunál projednával zločiny, které byly páčány primárně s cílem zabránit šíření komunismu, Norimberský tribunál byl oprávněn projednávat a soudit zločiny, které byly výsledkem cílené a dlouho připravované nacistické politiky, výsledkem plánů, které byly podrobně vypracovány již před vypuknutím 2. světové války.

Tokijský proces trvající celkem dva a půl roku, tj. od roku 1946 do poloviny roku 1949, nikdy neodsoudil nejvyššího japonského představitele - císaře Hirohita, ačkoli existovaly důkazy, že sám císař vydával příkazy ke spáchání zločinů, které patřily do jurisdikce Tokijského tribunálu.

Tokijský tribunál se stal zdrojem mnoha sporů. Bylo na něj pohlíženo jako na nástroj pomsty Spojených států amerických za japonský zákeřný útok na Pearl Harbor v roce 1941, jako na prostředek Spojených států amerických, kterým měly USA „ukonejšit“ své svědomí po použití atomových zbraní v Japonsku. A stejně jako Norimberskému tribunálu se i Tokijskému tribunálu vyčítalo uplatňování retroaktivity.

⁴² tj. USA (John P. Higgins, kterého v roce polovině roku 1946 nahradil soudce Cramer), SSSR (I. R. Zharjanov), Velká Británie (Lord Patrick), Čína (Mei Ju-ao), Nizozemí (Bert Röling), Prozatímní vláda Francouzské republiky (Henri Bernard), Austrálie (Sir William Webb), Nový Zéland (Harvey Northcroft), Kanada (Edward Stuart McDougall), Britská Indie (Radhabinod Pal) a Filipíny (Delfin Jaranilla)

⁴³ Joseph Keenan, USA

⁴⁴ srov. Cassese - A., Röling, B.V.A.: Tokijský proces, Mladá Fronta, Praha, 1995, s. 11 - 16

1.6. Poválečné období a ad hoc mezinárodní trestní tribunály

Přijetím Charty Norimberského tribunálu⁴⁵ proces definování zločinů podle mezinárodního práva sice začal, avšak neskončil. V roce 1947 byla Komise OSN pro mezinárodní právo pověřena rezolucí Valného shromáždění OSN 177/II ze dne 21. 11. 1947 vypracováním návrhu dokumentu nazvaného Kodex zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva. Komise dospěla k názoru, že se zásady stanovené v rozsudku a v Chartě Norimberského tribunálu staly zásadami mezinárodního práva. Komise proto v roce 1950 formulovala následující zásady mezinárodního práva, které v podstatě kopírují zásady Norimberského tribunálu⁴⁶:

1. Každý, kdo spáchá zločin zakládající zločin podle mezinárodního práva, odpovídá za tento čin a podléhá trestu.
2. Skutečnost, že vnitrostátní právo neukládá trest za čin, zakládající zločin podle mezinárodního práva, nezbavuje pachatele odpovědnosti podle mezinárodního práva.
3. Skutečnost, že pachatel činu, který zakládá zločin podle mezinárodního práva, jednal jako hlava státu nebo odpovědný vládní činitel, nezbavuje jej odpovědnosti podle mezinárodního práva.
4. Skutečnost, že někdo jednal podle příkazu své vlády nebo nadřízeného, nezbavuje jej odpovědnosti, má-li skutečnou možnost morální volby.
5. Každý, kdo je obviněn ze zločinu podle mezinárodního práva, má nárok na spravedlivý soud na základě skutečností a práva.
6. Trestné jako zločiny podle mezinárodního práva jsou tyto zločiny:
 - a) zločiny proti míru
 - b) válečné zločiny
 - c) zločiny proti lidskosti
7. Účastenství při páchání zločinu proti míru, válečného zločinu nebo zločinu proti lidskosti, jak je vymezuje šestá zásada, je zločinem podle mezinárodního práva.

Od roku 1950, kdy byly zformulovány výše uvedené zásady, však muselo uplynout dalších čtyřicet osm let, než byl schválen Statut prvního stálého

⁴⁵ viz Kapitola 1.5.1.

⁴⁶ srov. Mrázek, J.: K boji s mezinárodní zločinností z hlediska mezinárodního práva, Academia, Praha, 1979, s. 87-100

Mezinárodního trestního soudu⁴⁷. V mezidobí však Komise OSN pro mezinárodní právo pokračovala ve svém úsilí o kodifikaci zločinů podle mezinárodního práva.

Svou snahu o vytvoření Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva Komise OSN pro mezinárodní právo završila v roce 1996 přijetím návrhu uvedeného Kodexu⁴⁸.

Návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva se ve své konečné podobě vrací v podstatě ke klasickému dělení skutkových podstat na zločin proti míru, tj. zločin agrese, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny, doplněnému o zločin genocidy zločiny proti pracovníkům OSN a přidruženému personálu⁴⁹.

Kodex zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva představuje významný milník v procesu kodifikace zločinů podle mezinárodního práva. Vychází ze starších předloh, tj. z Charty Norimberského tribunálu (1945), Komise OSN pro mezinárodní právo formulovaných Norimberských zásad (1950), návrhu Kodexu z roku 1954. Zároveň vychází ze statutů dvou ad hoc mezinárodních tribunálů, tj. Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu. Kodex zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva časově i věcně předchází dosud nejkomplexnější kvalifikaci zločinů podle mezinárodního práva obsažené ve Statutu prvního stálého Mezinárodního trestního soudu⁵⁰.

Vztah Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva a Statutu Mezinárodního trestního soudu⁵¹ je poněkud komplikovaný. Statut Mezinárodního trestního soudu totiž obsahuje nejen procesní, ale - stejně jako Kodex zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva - i hmotněprávní úpravu. Obě hmotněprávní úpravy se navíc liší. Komise OSN pro mezinárodní právo doposud nevyřešila otázku, jaký bude vzájemný vztah obou dokumentů, ani jakou právní formu Kodex zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva získá⁵².

Šance na samostatnou právní existenci Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva je tak na jedné straně sice snížena, na druhé straně je však

⁴⁷ viz Kapitola 2.

⁴⁸ návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva, viz YILC, 1996, vol.II (Part Two), s. 15 a násl.

⁴⁹ Šturma, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, s. 49

⁵⁰ viz Kapitola 2.

⁵¹ viz Kapitola 2.

⁵² Kodex zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva doposud nezískal formu právně závazného smluvního dokumentu, viz Šturma, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, s. 48

uvedený Kodex důležitým přínosem pro kodifikaci vývoje mezinárodního práva pokud jde o zločiny proti míru, resp. zločin agrese.

1.6.1. Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii

Válečný konflikt probíhající v letech 1991 až 1995 na území bývalé Jugoslávie byl největším krveprolitím od konce 2. světové války. Stejně jako mnohokrát v minulosti vedlo konstatování činů, které porušují principy lidskosti, k přijetí nových pravidel a institucí, které tyto činy sankcionují⁵³. Dokladem výše uvedeného je rezoluce Rady bezpečnosti č. 827 z 25. května 1993 o zřízení Mezinárodního tribunálu pro stíhání osob odpovědných za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva na území bývalé Jugoslávie od roku 1991⁵⁴ (dále jen „Tribunál“).

1.6.1.1. Statut Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii

Podle čl. 1 Statutu Tribunálu (dále jen „Statut“) je Tribunál příslušný ke stíhání osob odpovědných za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území bývalé Jugoslávie od roku 1991 v souladu s ustanoveními tohoto Statutu.

Tribunál není oprávněn vytvářet nové právo. V souladu s principem *nullum crimen sine lege* je oprávněn aplikovat existující pravidla mezinárodního práva humanitárního. Z tohoto důvodu jsou důležitá ustanovení článků 2 až 5 Statutu, v nichž je určena příslušnost *ratione materiae* Tribunálu. Do pravomoci Tribunálu patří stíhání čtyř kategorií zločinů - Závažná porušení Ženevských úmluv o ochraně a obětí války z roku 1949⁵⁵ (čl. 2 Statutu), Porušení zákonů a obyčejů války⁵⁶ (čl. 3 Statutu), Genocidium (čl. 4 Statutu), Zločiny proti lidskosti (čl. 5 Statutu). Z uvedeného plyne, že kategorie válečných zločinů je rozdělena na dvě samostatné skupiny (čl. 2 a čl. 3 Statutu). V případě zločinů proti lidskosti

⁵³ Čepelka, Č.: Mezinárodní trestní soudnictví, Právník 10/1999, s. 902 a násl.

⁵⁴ International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, zkratka ICTY

⁵⁵ vyhláška ministra zahraničních věcí č. 65/1954 Sb., o Ženevských úmlouvách ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí války

⁵⁶ porušení zákonů a obyčejů války vychází z Haagské úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války z roku 1907 s připojeným Řádem války pozemní

je sice stejně jako v Chartě Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku vyžadována souvislost těchto zločinů s ozbrojeným konfliktem, tj. *war nexus*, Statut však již nečiní rozdíl mezi ozbrojeným konfliktem národním a ozbrojeným konfliktem mezinárodním.

Příslušnost Tribunálu *ratione personae* je stanovena v čl. 6 Statutu. Tribunál je příslušný výhradně ke stíhání fyzických osob. V čl. 7 Statutu jsou vyjmenovány způsoby jednání, kterými lze naplnit znaky skutkových podstat uvedených v čl. 2 až 5 Statutu - plánování, příprava, nařízení, pachatelství či pomoc při spáchání některého z uvedených zločinů. Osoba, jež se dopustí uvedeného jednání, je za takový čin individuálně trestně odpovědná (čl. 7 odst. 1 Statutu), oficiální postavení ji nezbavuje trestní odpovědnosti a ani není polehčující okolností (čl. 7 odst. 2 Statutu), skutečnost, že zločin spáchal podřízený, nezbavuje jeho nadřízeného trestní odpovědnosti (čl. 7 odst. 3 Statutu), skutečnost, že osoba jednala na rozkaz vlády, ji nezbavuje trestní odpovědnosti, může však být považována za polehčující okolnost (čl. 7 odst. 4 Statutu).

Příslušnost *ratione loci* a *ratione temporis* je pak stanovena v čl. 8 Statutu. Jurisdikce Tribunálu se vztahuje na území bývalé SFRJ⁵⁷ a na období od 1. 1. 1991; díky takto vymezené jurisdikci *ratione temporis* je možno vztáhnout jurisdikci Tribunálu i na zločiny páchané v dalších konfliktech na tomto území, tj. i na zločiny páchané v Kosovu.

Ustanovení čl. 9 Statutu upravuje vzájemný vztah mezi Tribunálem a vnitrostátními soudy. Tento je charakterizován jako vztah konkurenční jurisdikce s prioritou jurisdikce Tribunálu.

V souladu se zásadou *non bis in idem* obsaženou v čl. 10 Statutu je vyloučeno, aby osoba byla souzena před národním soudem za jednání představující porušení mezinárodního humanitárního práva, za které již byla souzena Tribunálem. Byla-li však osoba za stejný čin souzena před národním soudem, může být následně souzena Tribunálem, a to ve dvou případech: a) čin, za nějž byla souzena, je označen jako běžný čin; b) řízení před soudem nebylo nestranné či nezávislé, bylo určeno k ochraně obviněného před mezinárodní trestní odpovědností nebo případ nebyl pečlivě vyšetřen.

⁵⁷ SRFJ = Socijalistička federativna republika Jugoslavija (Socialistická federativní republika Jugoslávie), tvořena těmito šesti státy: Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Makedonie, Černá Hora, Srbsko (včetně Kosova a Vojvodiny) a Slovinsko

Řízení před Tribunálem je upraveno v obecné rovině ve Statutu, konkrétně pak v jednacích řádech, v prováděcích předpisech, které přijali soudci pro jednotlivá stadia řízení, důkazní řízení, výslech svědků apod.

Tribunál tvoří (i) tři Soudní senáty a jeden Odvolací senát, každý Soudní senát je tvořen třemi stálými soudci a nejvýše šesti *ad litem* soudci⁵⁸, Odvolací senát je tvořen sedmi stálými soudci, z toho pět soudců je činných pro Tribunál a dva soudci jsou činní pro Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (ii) Prokurátor⁵⁹ a Úřad prokurátora a (iii) Kancelář. Sídlem Tribunálu je nizozemský Haag.

Dosud bylo obžalováno již 161 osob⁶⁰, z toho v případě 116 obžalovaných osob byl proces již ukončen, s 45 obžalovanými proces stále ještě probíhá⁶¹.

1.6.1.2. Případy Blaskić a Tadić

Tribunál se v rozsudku Tadić⁶² ze dne 2. 10. 1995 zabýval legalitou svého zřízení a rozsahem své kompetence stíhat jednotlivce. Tribunál odůvodnil legalitu svého zřízení poukazem na Kapitulu VII., čl. 39 a 41 Charty OSN⁶³. Podle čl. 39 je Rada bezpečnosti OSN oprávněna konstatovat, že došlo k porušení, ohrožení míru či k agresi. V takovém případě je podle čl. 41 Rada bezpečnosti OSN oprávněna použít opatření nezahrnující použití ozbrojené síly. Zřízení Tribunálu lze tedy subsumovat pod opatření Rady bezpečnosti OSN ve smyslu čl. 41 Statutu.

Pokud jde o otázku kompetence Tribunálu soudit osoby, jež se dopustily činů naplňujících skutkové podstaty uvedené v čl. 2 až 5 Statutu, Tribunál

⁵⁸ Ke dni sepsu této práce je Tribunál složen z těchto stálých soudců: Patrick Lipton Robinson (prezident, Jamajka), O-Gon Kwon (viceprezident, Korea), Carmel A. Agius (Malta), Jean-Claude Antonetti (Francie), Iain Bonomy (Velká Británie), Christoph Flügge (Německo), Mehmet Güney (Turecko), Liu Daqun (Čína), Theodor Meron (USA), Bakone Justice Moloto (Jihoafrická republika), Alphons M. M. Orié (Nizozemí), Kevin Parker (Austrálie), Fausto Pocar (Itálie), Mohamed Shahabudeen (Guyana), Christiane van Den Wyngaert (Belgie), Andresia Vaz (Senegal) a z těchto *ad litem* soudců: Melville Baird (Trinidad a Tobago), Ali Nawaz Chowhan (Pákistán), Pedro David (Argentina), Elizabeth Gwaunza (Zimbabwe), Frederik Harhoff (Dánsko), Tsvetana Kamenova Bulharsko), Uldis Kinis (Lotyšsko), Flavia Lattanzi (Itálie), Antoine Kesi-Mbe Mindua (Demokratická republika Kongo), Janet Nosworthy (Jamajka), Michele Picard (Francie), Árpád Prandler (Maďarsko), Kimberly Prost (Kanada), Ole Bjorn Stole (Norsko), Stefan Trechsel (Švýcarsko)

⁵⁹ Ke dni sepsu této práce je prokurátorem Serge Brammertz (Belgie)

⁶⁰ Mezi obžalovanými jsou hlavy států, premiéři, vojenští velitelé, ministři vnitra a další vysoce postavení politici, vojáci, policejní velitelé pocházející z některého ze států bývalé Jugoslávie

⁶¹ Údaje jsou aktuální ke dni sepsu této práce

⁶² Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii, rozsudek ze dne 2. 10. 1995, No IT-94-1-AR72

⁶³ vyhl. pod č. 30/1947 Sb., o Chartě Spojených národů a Statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. 6. 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Franciscu

konstatoval, že případná pravomoc národních soudů nezpochybňuje jurisdikci Tribunálu, dojde-li však ke střetu jurisdikcí, je dána přednost Tribunálu. A konečně Tribunál konstatoval, že zřízení Tribunálu neporušuje zásadu mezinárodního práva uvedenou v čl. 2 odst. 7 Charty OSN⁶⁴, protože tato zásada nebrání použití donucovacích opatření podle Kapitoly VII.⁶⁵

V rozsudku Tadić se Tribunál zabýval rovněž otázkou své věcné příslušnosti ke stíhání válečných zločinů páchaných v rámci vnitřního ozbrojeného konfliktu. V této souvislosti dospěl Tribunál k závěru, že *ozbrojený konflikt existuje vždy, když dojde k použití síly mezi státy nebo k dlouhotrvajícím ozbrojeným násilnostem mezi vládními orgány a organizovanými ozbrojenými skupinami nebo mezi takovými skupinami uvnitř státu*. Cílem Rady bezpečnosti OSN při zřízení Tribunálu bylo odradit potenciální pachatele od dalšího páchání zločinů a přispět tak obnovení míru v regionu. Přitom Rada bezpečnosti OSN nerozlišovala, zda se jedná o mezinárodní či národní ozbrojený konflikt.

Tribunál přispěl svým prvním rozsudkem, tj. rozsudkem ve věci Tadić, k progresivnímu rozvoji mezinárodního práva humanitárního; v rozsudku odůvodnil mezinárodněprávní základ své existence a mezinárodněprávní základ své přednostní pravomoci. Na druhé straně však ještě nebylo překonáno dělení ozbrojených konfliktů na národní a mezinárodní. Uvedené rozlišování dvou druhů ozbrojených konfliktů bylo zcela smazáno ve Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu.

V rozsudku Blaskić⁶⁶ se Tribunál zabýval otázkou své pravomoci vůči státům při získávání důkazů. Na rozdíl od Norimberského vojenského tribunálu a Tokijského vojenského tribunálu totiž ad hoc tribunály nedisponují přímou pravomocí na území států, pro které byly zřízeny. Proto je činnost a postup těchto tribunálů závislá na větší či menší ochotě států spolupracovat s Tribunálem.

Tribunál dospěl k závěru, že má pravomoc vydávat příkazy zavazující státy a žádat státy o spolupráci. Na druhé straně však nemá pravomoc přijímat donucovací opatření proti suverénnímu státu, resp. proti státním činitelům

⁶⁴ zásada nevměšování se do vnitřních věcí států

⁶⁵ Šturma, P.: Mezinárodní trestní tribunál a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, s. 84

⁶⁶ Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii, rozsudek ze dne 29. 10. 1997, Case No IT-95-14-T

jednajícím v úředním postavení; donucovací opatření je Tribunál oprávněn adresovat výlučně soukromým osobám.

Rozsudek Blaskić je klíčovým rozhodnutím Tribunálu, neboť obsahuje zásady fungování mechanismu spolupráce mezi Tribunálem a státy. Tyto zásady se pak staly základem pro ustanovení Statutu Mezinárodního trestního soudu⁶⁷ týkající se spolupráce Mezinárodního trestního soudu a států – smluvních stran Statutu Mezinárodního trestního soudu.

1.6.2. Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu

Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu⁶⁸ (dále jen „Tribunál“) je v pořadí druhým ad hoc tribunálem zřízeným v 90. letech 20. století. Byl zřízen na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 995 ze dne 8. 11. 1994.

Jeho zřízení bylo reakcí na zločiny páchané na území Rwandy, konkrétně na zločiny genocidia a na další závažná porušení mezinárodního práva humanitárního, na masově páchané ukrutnosti během občanské války, tj. během národního ozbrojeného konfliktu mezi kmeny Tutsiů⁶⁹ a Hutů⁷⁰.

Příslušnost *ratione personae* se vztahuje na osoby, které se dopustily výše uvedených zločinů a na rwandské občany odpovědné z takových činů a porušení spáchaných na území sousedních států⁷¹.

Podle Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu (dále jen „Statut“) se příslušnost Tribunálu *ratione temporis* vztahuje na období mezi 1. 1. a 31. 12. 1994.

Organizace Tribunálu je ve své podstatě shodná s organizací Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, tj. Tribunál tvoří (i) tři Soudní senáty a jeden Odvolací senát, každý Soudní senát je tvořen třemi stálými soudci a nejvýše šesti *ad litem* soudci, Odvolací senát je pak tvořen sedmi stálými soudci⁷², (ii) Prokurátor⁷³ a Úřad prokurátora a (iii) Soudní kancelář. Společným

⁶⁷ viz Kapitola 2.

⁶⁸ International Criminal Tribunal for Rwanda, zkratka ICTR

⁶⁹ Tutsiové se většinou řadí k nihilským kmenům pastevců

⁷⁰ Hutové patří mezi bantuské kmeny, většinou rolníci

⁷¹ Šturma, P.: Mezinárodní trestní tribunál a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, s. 99

⁷² Ke dni sepsu této práce je Tribunál složen z těchto stálých soudců: Charles Michael Dennis Byron (St. Kitts a Nevis, prezident), Khalida Rachid Khan (Pákistán), Patrick Robinson (Jamajka), William H. Sekule (Tanzanie), Erik Møse

orgánem obou ad hoc tribunálů je Odvolací senát. Sídlem Tribunálu je severotanzanské město Arusha⁷⁴.

Zatímco Statut Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii obsahuje čtyři kategorie zločinů, jež patří do jeho příslušnosti *ratione materiae*, Statut obsahuje pouze tři kategorie zločinů - zločin genocidia (čl. 2 Statutu), zločiny proti lidskosti (čl. 3 Statutu) a válečné zločiny – vážné porušení čl. 3 společného pro Ženevské úmluvy z 12. 8. 1949 a Dodatkový protokol II. z 8. 6. 1977 (čl. 4 Statutu). U zločinů proti lidskosti již není – jako v Chartě Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku⁷⁵ a ve Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii⁷⁶ - vyžadován *war nexus*, tj. tyto zločiny jsou kvalifikovány jako zločiny proti lidskosti i v případě, že jsou páčány v době míru.

Podstatným přínosem Statutu je rozšíření příslušnosti *ratione materiae* - pokud jde o válečné zločiny - na zločiny spáchané v průběhu vnitřního ozbrojeného konfliktu. Rada bezpečnosti přitom vycházela z čl. 3 společného Ženevským úmluvám na ochranu obětí války z roku 1949⁷⁷ a Dodatkovému protokolu II⁷⁸.

Vztah jurisdikce Tribunálu a národních soudů je založen, stejně jako v případě Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, na zásadě konkurenční jurisdikce. I zde platí zásada *non bis in idem*.

Tribunál již vydal řadu rozsudků, v nichž interpretuje skutkové podstaty jednotlivých zločinů podle mezinárodního práva. Tak například v rozsudku Akayesu z 2. 9. 1998⁷⁹ Tribunál aplikoval skutkovou podstatu zločinu genocidia. Tribunál po posouzení předběžné otázky, zda jsou Tutsiové etnickou skupinou - odpověď zněla ano - dospěl k závěru, že pan Akayesu jednal ve speciálním

(Norsko), Mohamed Shahabuddeen (Guyana), Mehmet Güney (Turecko), Fausto Pocar (Itálie), Liu Daqun (Čína), Andréa Vaz (Senegal), Theodor Meron (USA), Arlette Ramaroson (Madagaskar), Sergej Alekseevic Egorov (Rusko), Joseph Asoka Nihal de Silva (Srí Lanka) a z těchto *ad litem* soudců: Solomy Balungi Bossa (Uganda), Lee Gacugia Muthoga (Keňa), Florence Rita Arey (Kamerun), Emile Francis Short (Ghana), Taghrid Hikmet (Jordánsko), Seon Ki Park (Korea), Gberdao Gustave Kam (Burkina Faso), Vagn Joensen (Dánsko), Joseph Masanche (Tanzanie), Mparany Rajohnson (Madagaskar), Aydin Akay (Turecko).

⁷³ Ke dni sepsu této práce je Prokurátorem Tribunálu Hassan Bubacar Jallow (Gambie)

⁷⁴ viz rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 977 z 22. 2. 1995

⁷⁵ viz Kapitola 1.5.1.

⁷⁶ viz Kapitola 1.6.1.1.

⁷⁷ vyhláška ministra zahraničních věcí č. 65/1954 Sb., o Ženevských úmluvách ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí války

⁷⁸ Dodatkový protokol II k Ženevským úmluvám o ochraně obětí války, o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter, vyhl. pod č. 168/1991 Sb., o Dodatkových protokolech I a II k Ženevským úmluvám o ochraně obětí války z roku 1949, ze dne 14. 8. 1990

⁷⁹ Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu, rozsudek ze dne 2. 9. 1998, ICTR-96-4-T

úmyslu zničit etnickou skupinu Tutsiů předpokládaném skutkovou podstatou genocidy. Byl proto uznán vinným ze zločinu genocidy. Přínosem výše zmíněného rozsudku je bezesporu jeho precedentní povaha, pokud jde o interpretaci zločinu genocidia. Na druhé straně je někdy kritizován jeho vysoký standart pro prokázání odpovědnosti civilistů za válečné zločiny.

1.6.3. Zvláštní soud pro Sierra Leone

V západoafrické zemi Sierra Leone vypukla v roce 1991 občanská válka, která trvala s menšími přestávkami na různých místech země až do roku 2002, kdy byla oficiálně ukončena. V průběhu uvedeného válečného konfliktu byla spáchána celá řada zločinů podle mezinárodního práva. Mezinárodní společenství na tuto situaci v Sierra Leone reagovalo, stejně jako ve dvou předchozích případech, snahou o zřízení dalšího ad hoc tribunálu.

Rozhodujícím krokem ke zřízení Zvláštního soudu pro Sierra Leone⁸⁰ (dále jen „Soud“) se stala rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1315 ze 14. 8. 2000. Na základě této rezoluce vznesla Rada bezpečnosti OSN na generálního tajemníka OSN žádost, aby tento vyjednal dohodu s vládou Sierra Leone týkající se zřízení nezávislého speciálního soudu s tím, že příslušnost *ratione materiae* takového soudu by se měla podle rezoluce vztahovat na zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a jiná závažná porušení mezinárodního humanitárního práva, jakož i na některé zločiny podle práva Sierra Leone spáchané na území tohoto státu⁸¹.

Výsledkem negociací, jež proběhly mezi zástupci OSN a zástupci vlády Sierra Leone, bylo vypracování textu Dohody mezi OSN a vládou Sierra Leone o zřízení Zvláštního soudu pro Sierra Leone; Dohoda byla smluvními stranami podepsána dne 16. 1. 2002 a následně ratifikována parlamentem Sierra Leonea. Přílohou Dohody je Statut Zvláštního soudu pro Sierra Leone (dále jen „Statut“).

Soud se od dvou předchozích ad hoc tribunálů⁸² odlišuje (a to podstatně) ve způsobu zřízení; zatímco právním základem zřízení dvou předchozích ad hoc tribunálů byly rezoluce Rady bezpečnosti OSN (tj. Rada bezpečnosti OSN

⁸⁰ Special Court for Sierra Leone

⁸¹ srov. Šturma, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, s. 106

⁸² tj. Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu

při jejich zřizování postupovala v souladu s Kapitolou VII Charty OSN⁸³ a tyto tribunály byly podřízeny OSN), zřízení Soudu je naproti tomu výsledkem dvoustranných negociací mezi vládou Sierra Leone a zástupci OSN. Soud je ve své podstatě speciálním soudem sui generis. Z tohoto důvodu není administrativně začleněn do struktury OSN.

Sídlem Soudu je hlavní město Sierra Leone Freetown⁸⁴.

Soud tvoří (i) dva Soudní senáty, každý čítá tři soudce (jeden soudce je jmenován vládou Sierra Leone, dva soudci jsou jmenováni Generálním tajemníkem OSN), a dále jeden Odvolací senát⁸⁵, který se skládá z pěti soudců (dva soudci jsou jmenováni vládou Sierra Leone, tři soudci jsou jmenováni Generálním tajemníkem OSN)⁸⁶, (ii) Prokurátor⁸⁷ a Úřad Prokurátora a (iii) Sekretariát.

Příslušnost Soudu *ratione loci* a příslušnost *ratione temporis* je stanovena tak, že příslušnost Soudu se vztahuje na zločiny spáchané na území státu Sierra Leone po 30. 11. 1996. Příslušnost *ratione materiae* zahrnuje jak zločiny podle mezinárodního práva humanitárního - zločiny proti lidskosti (čl. 2 Statutu), porušení čl. 3 společného Ženevským úmluvám na ochranu obětí války z roku 1949⁸⁸ a Dodatkovému protokolu II⁸⁹ (čl. 3 Statutu) a jiná závažná porušení mezinárodního humanitárního práva (čl. 4 Statutu), tak zločiny podle práva Sierra Leone (čl. 5 Statutu).

Podle čl. 1 Statutu je Soud *příslušný ke stíhání osob, které nesou za zločiny odpovědnost největší*. Těmito osobami jsou zejména vojenští a političtí představitelé a další osoby s velitelskou pravomocí v rámci hierarchie velení. Zvláštností Soudu je jeho pravomoc stíhat i osoby ve věku 15-18 let, a to za předpokladu, že se dopustily nejzávažnějších zločinů sankcionovaných

⁸³ vyhl. pod č. 30/1947 Sb., o Chartě Spojených národů a Statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. 6. 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Franciscu

⁸⁴ Soud je jediným mezinárodním trestním tribunálem sídlícím ve státě, v němž byly páčány zločiny

⁸⁵ Soud má, na rozdíl od Mezinárodních trestních tribunálů pro bývalou Jugoslávii a Rwandu, vlastní Odvolací senát. Toto řešení má ryze praktický základ - důvodem je zabránit přetížení společného odvolacího senátu v Haagu

⁸⁶ Ke dni sepsu této práce je Soud tvořen těmito soudci: Renate Winter (Rakousko, prezidentka), Jon Kamanda (Sierra Leone), George Gelaga King (Sierra Leone), Emmanuel Ayoola (Nigérie), Pierre G. Boutet (Kanada), Rosolu John Bankole Thompson (Sierra Leone), Benjamin Mutanga Itoe (Kamerun), Richard Lussick (Samoa), Teresa Doherty (Severní Irsko), Julia Sebutinde (Uganda), El Hadji Malick Sow (Senegal)

⁸⁷ Ke dni sepsu této práce je Prokurátorem Stephen Rapp (USA)

⁸⁸ vyhláška ministra zahraničních věcí č. 65/1954 Sb., o Ženevských úmluvách ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí války

⁸⁹ Dodatkový protokol II k Ženevským úmluvám o ochraně obětí války, o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter, vyhl. pod č. 168/1991 Sb., o Dodatkových protokolech I a II k Ženevským úmluvám o ochraně obětí války z roku 1949, ze dne 14. 8. 1990

Statutem. Ve Statutu je z tohoto důvodu zahrnuto ustanovení o zřízení senátu pro mladistvé.

Fungování Soudu je založeno na principu konkurenční pravomoci Soudu a národních soudů Sierra Leone s předností Soudu vůči národním soudům Sierra Leone. Z uvedeného plyne, že je vyloučeno uplatňovat přednostní pravomoc Soudu vůči třetím státům.

V důsledku toho, že byl Soud zřízen na základě dvoustranné mezinárodní smlouvy, je z povahy věci vyloučena možnost žádat třetí státy o součinnost při stíhání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva patřících do příslušnosti ratione materie Soudu. V souvislosti s výše uvedeným se přímo nabízí otázka, do jaké míry je - za předpokladu, že osoba obviněná ze zločinu podle Statutu, uprchne do zahraničí - postup a činnost Soudu efektivní. Jako možné se jeví uzavírání dvoustranných dohod o spolupráci a vydávání osob obviněných ze zločinů sankcionovaných Statutem⁹⁰.

V současné době⁹¹ byly dva procesy ukončeny, čtyři procesy, v nichž je obžalováno celkem jedenáct osob⁹², probíhají. Předpokládá se, že práce Soudu bude ukončena k 30. 6. 2010.

1.6.4. Závěr

Zřízení ad hoc Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu bývá odborníky a znalci mezinárodního práva trestního hodnoceno jen jako mezistupeň mezi Mezinárodním vojenským tribunálem v Norimberku a stálým Mezinárodním trestním soudem⁹³. Toto hodnocení by však bylo bezesporu jednostranné a zavádějící. Jde o svébytné mezinárodní orgány, jejichž neoddiskutovatelným přínosem je rehabilitace mezinárodního trestního soudnictví. Jde o orgány aplikující platné mezinárodní právo. Judikatura těchto orgánů má nesporný význam pro rozvoj materiálních a procesních norem mezinárodního práva.

⁹⁰ viz rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1478 z roku 2003, Dohoda mezi Soudem a INTERPOLEM z roku 2003

⁹¹ tj. ke dni sepsu této práce

⁹² Jedním z obžalovaných je i bývalý liberijský prezident Charles Taylor, jeho proces je však veden v Haagu.

⁹³ srov. Šturma, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, s. 110

Ad hoc mezinárodní trestní tribunály jsou nástrojem mezinárodního společenství k pružné reakci na porušování mezinárodního práva. Z tohoto důvodu lze i v budoucnosti očekávat zřizování této kategorie mezinárodních soudů.

Přes všechny výhody a nesporný přínos zřizování ad hoc mezinárodních trestních tribunálů usilovalo společenství států po celé 20. století o zřízení stálého mezinárodního trestního soudu. Toto úsilí bylo zhmotněno až na samém sklonku 20. století - v roce 1998, kdy byl přijat tzv. Římský statut. Ten je právním základem prvního stálého Mezinárodního trestního soudu v dějinách lidstva.

2. Stálý mezinárodní trestní soud

Dne 1. 7. 2002 vstoupil v platnost Římský statut Mezinárodního trestního soudu. Jeho přijetím se otevřela cesta k fungování prvního stálého mezinárodního trestního soudu, který je příslušný ke stíhání pachatelů nejtěžších zločinů podle mezinárodního práva.

2.1. Důvody vzniku Mezinárodního trestního soudu

Celé 20. století provází úsilí mezinárodního společenství o zřízení stálého mezinárodního soudu, který by byl příslušný ke stíhání a trestání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva. Tato snaha mezinárodního společenství byla ve své podstatě reakcí na krutosti a násilí, kterého se v různých oblastech světa různými prostředky dopouštěli jednotlivci po celé 20. století. Přes tuto „různost“ měly uvedené excesy jedno společné: byly (a bohužel jsou) namířeny proti samotné existenci jednotlivců, skupin jednotlivců, proti jejich základním právům. Skutky jednotlivců - pachatelů zločinů podle mezinárodního práva - zcela popíraly (a popírají) zásady humanity. Z toho důvodu byla neexistence stálého mezinárodního trestního soudu, zejména stoupenci mezinárodního trestního práva, pocítována jako jeho závažný nedostatek, neboť mezinárodní společenství nemělo, s výjimkou ad hoc tribunálů, k dispozici žádný účinný prostředek trestání pachatelů nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva.

Mezinárodní právo trestní tak bylo až na uvedené výjimky právem strnulým nepružným.

2.2. Negociace Statutu Mezinárodního trestního soudu

V souvislosti s politickými změnami na konci 80. let přestala být otázka zřízení stálého mezinárodního trestního soudu otázkou ryze teoretickou. Dokladem toho byly četné aktivity hlavního kodifikačního orgánu OSN, Komise pro mezinárodní právo (dále jen „Komise“). Komise vypracovala a v roce 1994 přijala návrh Statutu mezinárodního trestního soudu. V souvislosti s přijetím návrhu Komise ustavilo v roce 1995 Valné shromáždění ad hoc výbor, který se zabýval otázkou zřízení Mezinárodního trestního soudu (dále jen „MTS“). Na základě návrhu ad hoc výboru vytvořilo v roce 1996 Valné shromáždění Přípravný výbor pro MTS. Jeho úkolem bylo vypracovat kompaktní text Statutu MTS, který by mohl být předložen mezinárodní diplomatické konferenci svolané za účelem projednání a přijetí Statutu MTS ve formě mnohostranné smlouvy.

Na základě rozhodnutí Valného shromáždění OSN byla v lednu 1997 svolána Diplomatická konference zplnomocněných zástupců ke zřízení MTS. Konala se od 15. 6. 1998 do 17. 7. 1998 v Římě, v sídle FAO⁹⁴. Jejím výsledkem bylo přijetí⁹⁵ závěrečného aktu konference a mnohostranné smlouvy otevřené k podpisu všem státům, tzv. Římského statutu (dále jen „Statut“) čítajícího 128 článků rozdělených do 13 částí.

Ke vstupu Statutu v platnost bylo podle čl. 129 Statutu⁹⁶ třeba dosáhnout alespoň 60 ratifikací Statutu. Tato podmínka byla splněna 11. 4. 2002, kdy v sídle OSN v New Yorku své ratifikační listiny uložilo současně 10 států, a tím byl počet uložených ratifikačních listin zvýšen na šedesát šest. K 1. 6. 2008 Statut ratifikovalo 108 států⁹⁷.

⁹⁴ Food and agriculture organization of the United Nations

⁹⁵ 120 hlasů pro, 7 hlasů proti, 21 zdržení se hlasování

⁹⁶ čl. 129 Statutu byl již zrušen

⁹⁷ Česká republika Statut podepsala 13.4.1999

2.3. Organizace Mezinárodního trestního soudu

Organizace MTS je upravena v části IV Statutu. Mezinárodní trestní soud tvoří (i) Předsednictvo, (ii) Odvolací, Soudní a Vyšetřovací oddělení, (iii) Úřad prokurátora a (iv) Soudní kancelář⁹⁸.

Mezinárodní trestní soud má mít minimálně 18 soudců⁹⁹. Předpokladem pro výkon funkce soudce je především vysoká morální úroveň, nestrannost, bezúhonnost a způsobilost být jmenován soudcem nejvyššího soudu ve své zemi. Kandidát na pozici soudce MTS musí být uznávaným odborníkem v oblasti trestního práva hmotného a procesního a musí mít odpovídající zkušenost v některé z právnických profesí, související s trestním řízením, anebo uznávaným odborníkem v příslušných oblastech mezinárodního práva s právní praxí v oblastech souvisejících s činností MTS.

Způsob ustavování soudců MTS je upraven v čl. 38 Statutu. Podle něj je každá smluvní strana Statutu oprávněna vybrat jednoho kandidáta na post soudce MTS. Vedle výše uvedených obecných předpokladů musí být splněna podmínka státní příslušnosti kandidáta na post soudce, tj. tento musí být státním příslušníkem některé ze smluvních stran Statutu. Kandidáti jsou rozděleni do dvou skupin podle kvalifikace, tj. na znalce trestního práva a na znalce mezinárodního práva. Samotná volba soudců je provedena na Shromáždění smluvních stran. Funkční období je 9 let.

Předsednictvo se skládá z předsedy, prvního a druhého místopředsedy.

Úřad prokurátora je podle čl. 42 nezávislým orgánem, odděleným od MTS. V čele stojí Prokurátor¹⁰⁰. Do jeho rukou jsou soustředěny veškeré pravomoci při řízení a správě MTS. Jeho funkční období trvá rovněž 9 let. Součástí Úřadu prokurátora jsou poradci ke specifickým otázkám (čl. 42 odst. 9) a kvalifikovaný personál (čl. 44 odst.1), personál nabídnutý zdarma smluvními stranami Statutu, mezivládními či nevládními organizacemi (čl. 44 odst. 4).

⁹⁸ čl. 34 Statutu

⁹⁹ Ke dni sepsu této práce je MTS tvořen těmito soudci: Sang-Hyun Song (Korejská republika, prezident), Fatoumata Dembele Diarra (Mali, první viceprezident), Hans Peter Kaul (Německo, druhý viceprezident), Elizabeth Odio Benito (Kostarika), Akua Kuenyehia (Ghana), René Blattmann (Bolívie), Erkki Kourula (Finsko), Anita Ušacka (Lotyšsko), Adrian Fulford (Velká Británie), Sylvia Steiner (Brazílie), Ekaterina Trendafilová (Bulharsko), Daniel David Ntanda Nsereko (Uganda), Fumiko Saiga (Japonsko), Bruno Cotte (Francie), Joyce Aluoch (Keňa), Sanji Mmasenono Monaneng (Botswana), Christiane van den Wyngaert (Belgie), Cuno Tarfusser (Itálie)

¹⁰⁰ ke dni sepsu této práce je prokurátorem Luis Moreno-Ocampo (Argentina)

Do oblasti působnosti Kanceláře patří všechny záležitosti, které se netýkají soudních funkcí MTS. V čele Kanceláře stojí tajemník.

Ve Statutu je upraveno též odvolání soudce, prokurátora a tajemníka na základě důvodů stanovených ve Statutu (čl. 46), jakož i disciplinární opatření vůči těmto osobám (čl. 47).

Mezinárodní trestní soud, jeho soudci i další pracovníci MTS požívají v různé míře výsad a imunit.

Podle čl. 50 Statutu je úředním jazykem MTS arabština, čínština, angličtina, francouzština, ruština a španělština. Pracovními jazyky je francouzština a angličtina.

Mezinárodnímu trestnímu soudu je přiznána mezinárodněprávní subjektivita v rozsahu nezbytném pro jeho činnost a pro plnění funkcí stanovených ve Statutu. Je tedy samostatným mezinárodním subjektem, nezařazeným do struktury OSN. Administrativní úkoly proto plní Shromáždění smluvních států. Náklady na činnost MTS jsou hrazeny z příspěvků smluvních stran a ze zdrojů OSN, jejichž výši schválilo Valné shromáždění OSN. Sídlem MTS je nizozemský Haag.

2.4. Jurisdikce Mezinárodního trestního soudu

2.4.1. Předpoklady pro výkon jurisdikce

Základním předpokladem pro výkon pravomoci MTS je ratifikace Statutu smluvním státem Statutu.

Ratifikací Statutu přijímá stát příslušnost MTS *ratione materiae* (čl. 5), tj. příslušnost MTS vůči zločinům proti míru, proti lidskosti, válečným zločinům a zločinu genocidia.

Dalším nezbytným předpokladem pro příslušnost MTS ke stíhání zločinů vyjmenovaných v čl. 5 Statutu je skutečnost, že se stát, na jehož území byl uvedený zločin spáchán, nebo stát, jehož státním příslušníkem je osoba obviněná ze zločinu, stal smluvní stranou Statutu, popř. uznal v souladu s čl. 12 odst. 3 Statutu *ad hoc* pravomoc MTS.

Podle čl. 1 Statutu je pravomoc MTS – narozdíl od ad hoc tribunálů, jejichž pravomoc je ve vztahu k pravomoci národních soudů pravomocí konkurenční – ve vztahu k pravomoci národních soudů pravomocí komplementární. Uvedený princip se uplatní v případě zahájení řízení na základě oznámení smluvní strany nebo rozhodnutím Prokurátora z vlastního podnětu (čl. 13 odst. a, c); v případě zahájení řízení na základě oznámení Rady bezpečnosti OSN (čl. 13 odst. b) podmínky a omezení stanovené pro zahájení řízení z podnětu státu nebo prokurátora neplatí. Pokud tedy Rada bezpečnosti OSN v souladu s Hlavou VII Charty OSN konstatuje situaci nasvědčující tomu, že byl spáchán zločin uvedený v čl. 5 Statutu, může tato přijmout opatření zavazující i státy, jež nejsou smluvní stranou Statutu. Rada bezpečnosti OSN tak může v konkrétním případě rozhodnout o přednostní pravomoci MTS vůči pravomoci národních soudů.

Jakékoli výhrady učiněné státy ve vztahu ke Statutu jsou podle čl. 120 Statutu nepřipustné; výjimkou je prohlášení státu učiněné v souladu s přechodným ustanovením čl. 124 Statutu. Podle něj může stát při ratifikaci Statutu učinit prohlášení, jímž odmítne příslušnost MTS ve vztahu k válečným zločinům spáchaným na jeho území nebo jeho občany. Výhradu lze uplatnit maximálně do sedmi let od data, kdy Statut vstoupil v platnost.

Pokud jde o příslušnost *ratione temporis*, platí, že se jurisdikce MTS vztahuje výlučně na zločiny uvedené v čl. 5 Statutu spáchané po vstupu Statutu v platnost (čl. 11 odst. 1). Z tohoto důvodu nelze vyloučit zřizování ad hoc tribunálů, které budou příslušné ke stíhání zločinů spáchaných v určité oblasti před vstupem Statutu v platnost.

2.4.2. Způsoby zahájení vyšetřování

Článek 13 Statutu předvídá 3 způsoby zahájení vyšetřování zločinů uvedených v čl. 5 Statutu. Návrh na zahájení vyšetřování může podat smluvní strana Statutu (čl. 13 odst. a), Rada bezpečnosti OSN (čl. 13 odst. b) a Prokurátor (čl. 13 odst. c).

Rada bezpečnosti OSN má, pokud jde o podání návrhu na zahájení vyšetřování, privilegované postavení v tom smyslu, že se v důsledku rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN podle Kapitoly VII Charty OSN¹⁰¹ stává normativní obsah Statutu závazným pro všechny státy, tj. i pro ty, které Statut neratifikovaly. Rada bezpečnosti OSN je dále oprávněna na základě své rezoluce přijaté podle Kapitoly VII Charty OSN pozastavit výkon jurisdikce MTS na dobu 12 měsíců.

Zahájit vyšetřování je možné za splnění následujících podmínek:

- 1) je dána příslušnost MTS *ratione materiae* a *ratione temporis* (čl. 5 a 11 Statutu MTS);
- 2) platí princip komplementarity pravomoci MTS vůči pravomoci teritoriálně nebo personálně kompetentního státu (čl. 12);
- 3) stát, do jehož jurisdikce věc spadá, nezahájil vyšetřování nebo stíhání (čl. 17 odst. 1 a *contrario*);
- 4) stát, do jehož jurisdikce věc spadá, vedl sice vyšetřování, ale tento stát se rozhodl dotčenou osobu nestíhat (čl. 17 odst. 1 a *contrario*);
- 5) dotčená osoba ještě nebyla souzena pro skutky, které jsou předmětem návrhu na zahájení řízení (čl. 17 odst. 1 a *contrario*);
- 6) věc je dostatečně závažná, aby dávala důvod k dalšímu postupu MTS (čl. 17 odst. 1 a *contrario*).

Podle čl. 17 odst. 2 je MTS oprávněn zahájit řízení i v případě, kdy není personálně nebo teritoriálně kompetentní stát ochoten nebo schopen vést vyšetřování a stíhání osoby podezřelé ze spáchání zločinu podle čl. 5 Statutu, anebo kdy se tento stát rozhodl uvedenou osobu nestíhat. *Účelem Statutu je založit jurisdikci MTS komplementární k jurisdikci teritoriálně nebo personálně kompetentních států, nikoli však jurisdikci MTS, která by byla subsidiární k výkonu jurisdikce jakýmkoli státem třeba na základě principu univerzality*¹⁰².

Důležitá procesní zásada *non bis in idem* je obsažena v čl. 20 Statutu. Zásada platí pro MTS a každý jiný soud, pokud byla určitá osoba za stejné

¹⁰¹ rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN, kterým tato konstatuje, že došlo k ohrožení, porušení míru

¹⁰² viz Šturma, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, s. 147

kvalifikovaný čin již odsouzena nebo zproštěna rozhodnutím MTS (čl. 20 odst. 1, 2). Výjimky z výše uvedeného zákazu jsou pak vyjmenovány v čl. 20 odst. 3¹⁰³.

2.4.3. Příslušnost Mezinárodního trestního soudu *ratione materiae*

Podle čl. 5 Statutu je jurisdikce MTS omezena na nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek. Článek 5 odst. 1 stanoví, že pravomoc MTS ve vztahu k vyjmenovaným zločinům, tj. ke zločinům proti lidskosti, válečným zločinům, agresi a zločinu genocidy, je obligatorní. Podle čl. 5 odst. 2 Statutu bude MTS vykonávat jurisdikci vůči zločinu agrese poté, kdy bude přijato ustanovení definující tento zločin a stanovící podmínky, za nichž může MTS vykonávat jurisdikci ve vztahu k tomuto zločinu. Příslušnost MTS vůči zločinu agrese je tak suspendována do doby, kdy revizní konference přijme definici tohoto zločinu. Fakticky je tak MTS příslušný ke stíhání zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a genocidia.

2.4.3.1. Genocidium

Definice zločinu genocidia byla převzata z čl. II Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948¹⁰⁴.

K naplnění skutkové podstaty zločinu genocidia je nutné splnění jednak obecných jednak zvláštních definičních znaků tohoto zločinu uvedených pod písmeny a) až e) čl. 6 Statutu. Obecný definiční znak je uveden v první větě čl. 6 Statutu MTS: *Pro účely tohoto Statutu se genocidou rozumí kterýkoli z níže uvedených skutků spáchaných s úmyslem zničit úplně nebo částečně některou národní, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou.*

„Níže uvedenými skutky“ jsou pak jednotlivé skutkové podstaty zločinu genocidia, tj. *zabití příslušníků této skupiny, způsobení těžké újmy na tělesném nebo duševním zdraví příslušníků této skupiny, úmyslné uvedení této skupiny*

¹⁰³ zásada *non bis in idem* se neuplatní, pokud mělo řízení před jiným soudem za cíl ochránit dotčenou osobu před trestní odpovědností za zločiny, jež patří do příslušnosti MTS, anebo pokud řízení před jiným soudem neprobíhalo nestranně či nezávisle podle pravidel spravedlivého procesu uznaných mezinárodním právem nebo bylo vedeno způsobem, který neodpovídal úmyslu zajistit výkon spravedlnosti nad dotčenou osobou

¹⁰⁴ vyhl. pod č. 32/1955 Sb.

do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení, zavedení opatření směřujících k tomu, aby se v této skupině bránilo rození dětí, násilné převádění dětí z této skupiny do jiné skupiny.

2.4.3.2. Zločiny proti lidskosti

Narozdíl od Charty Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku nevyžaduje Statut souvislost zločinu proti lidskosti s ozbrojeným konfliktem, tj. tzv. war nexus. Podle čl. 7 odst. 1 Statutu je k naplnění skutkové podstaty zločinu proti lidskosti nutné, aby byl zločin proti lidskosti spáchán *jako součást rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu, při vědomí existence takového útoku*. V čl. 7 odst. 1 jsou dále vyjmenovány jednotlivé skutkové podstaty zločinu proti lidskosti s tím, že definice jednotlivých, v čl. 7 odst. 1 užitých pojmů jsou obsaženy v čl. 7 odst. 2.

V souladu s čl. 7 odst. 1 je tak skutkovou podstatou zločinu proti lidskosti (a) vražda, (b) vyhlazování, (c) zotročování, (d) deportace nebo násilný přesun obyvatelstva, (e) zbavení svobody při porušení základních pravidel mezinárodního práva, (f) mučení, (g) znásilnění, sexuální otroctví, nucená prostituce, nucené těhotenství, sterilizace nebo jiná podobně závažná forma sexuálního násilí, (h) persekuce určité skupiny z politických, rasových, národnostních, etnických, kulturních, náboženských a jiných důvodů, které mezinárodní právo nedovoluje, (i) nedobrovolné mizení osob, (j) apartheid a (k) jiné podobné nelidské činy, způsobující úmyslně velké utrpení.

Obecně lze konstatovat, že v kategorii zločinů proti lidskosti se odráží značný posun ve vývoji mezinárodního práva trestního oproti stavu mezinárodního práva trestního za 2. světové války a zejména pak těsně po jejím skončení, zejména pokud jde o počet skutkových podstat tohoto zločinu.

2.4.3.3. Válečné zločiny

Kategorie válečných zločinů je kategorií nejširší. Jsou v ní zahrnuty jednak vážná porušení Ženevských úmluv o ochraně obětí války z 12. 8. 1949¹⁰⁵, jednak vážná porušení zákonů a obyčejů aplikovatelných v mezinárodním ozbrojeném konfliktu¹⁰⁶. Kategorie válečných zločinů se vztahuje i na vnitřní, tj. národní ozbrojené konflikty, pokud jde o vážná porušení čl. 3 společného pro všechny čtyři Ženevské úmluvy o ochraně obětí války z 12. 8. 1949¹⁰⁷ a jiná vážná porušení zákonů a obyčejů, platných pro tento typ konfliktu¹⁰⁸.

Narozdíl od zločinů proti lidskosti, jejichž obecným definičním znakem je, že jsou spáchány v rámci systematického nebo rozsáhlého útoku, není u válečných zločinů tato podmínka striktní, tj. tyto mohou, ale nemusí být spáchány v rámci systematického nebo rozsáhlého útoku.

Pravidly aplikovatelnými v rámci ozbrojeného konfliktu mezinárodní povahy se rozumí zejména tzv. haagské právo z počátku 20. století¹⁰⁹, Dodatkový protokol I k Ženevským úmluvám z roku 1977¹¹⁰. Protože Statut jako mezinárodní smlouva může - narozdíl od statutů ad hoc tribunálů – stíhat i porušování jiných než kogentních pravidel, je uvedený výčet pravidel použitelných v rámci ozbrojeného mezinárodního konfliktu výčtem demonstrativním.

Ve vnitřních ozbrojených konfliktech skutkovou podstatu válečného zločinu naplní jednání, kterým je vážně porušen čl. 3 společný všem čtyřem Ženevským úmluvám o ochraně obětí války z 12. srpna 1949, jakož i jednání, které vážným způsobem porušuje mezinárodní právo humanitární platné pro tento typ konfliktu – zejména Dodatkový protokol II z roku 1977 - tento protokol rozšířil působnost některých pravidel tzv. haagského práva a Ženevských úmluv o ochraně obětí války i na tzv. vnitřní ozbrojený konflikt.

Nesporným přínosem čl. 8 Statutu je, že je v něm komplexně shrnuto současné obyčejové mezinárodní právo válečné. Ve své podstatě je zároveň výčtem kogentních pravidel v této oblasti. Narozdíl od Statutu Mezinárodního

¹⁰⁵ čl. 8 odst. 2 písm. (a) Statutu

¹⁰⁶ čl. 8 odst. 2 písm. (b) Statutu

¹⁰⁷ čl. 8 odst. 2 písm. (c) Statutu

¹⁰⁸ čl. 8 odst. 2 písm. (e) Statutu

¹⁰⁹ Haagská úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války s připojeným Řádem pozemní války z roku 1907

¹¹⁰ Dodatkový protokol I k Ženevským úmluvám o ochraně obětí války, o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, vyhl. pod č. 168/1991 Sb.

trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii Statut poprvé kvalifikoval porušování pravidel vnitřního ozbrojeného konfliktu jako válečný zločin mezinárodní povahy.

2.4.3.4. Zločin agrese

Podle čl. 5 odst.1 Statutu je MTS příslušný ke stíhání zločinu agrese. V odst. 2 téhož článku je však příslušnost MTS, pokud jde o tento zločin, suspendována do doby, než bude na revizní konferenci přijata definice zločinu agrese.

Složitou otázkou, kterou bude nutné vyřešit, je vazba zločinu agrese, tj. zločinu podle mezinárodního práva, na mezinárodně protiprávní chování státu v souvislosti se zločinem agrese. Budoucí znění zločinu agrese musí být slučitelné s Chartou OSN; pokud Rada bezpečnosti OSN v souladu s čl. 51 Charty OSN uzná legalitu určité vojenské akce vedené z titulu sebeobran, nebude možné trestně stíhat jednotlivce za jednání, kterého se během této vojenské akce dopustil a kterým by jinak naplnil skutkovou podstatu zločinu agrese. Z uvedeného plyne, že de lege ferenda se jeví jako vhodné takové řešení, kdy bude soudní řízení ohledně zločinu agrese podléhat předběžnému schválení Rady bezpečnosti OSN, která bude plnit funkci podle Kapitoly VII Charty OSN. Sama trestněprávní kvalifikace však nadále zůstane v rukou MTS¹¹¹.

2.5. Otázka použitelného práva

Podle čl. 21 Statutu jsou materiálně právním základem činnosti MTS *Statut, Znaky skutkové podstaty, Procesní řád a pravidla důkazního řízení*.

Statut a Procesní řád a pravidla důkazního řízení jsou klasickými prameny upravujícími vnitřní organizaci mezinárodních soudů a řízení před těmito soudy. Kromě toho obsahuje *Statut* i tzv. *Znaky skutkové podstaty zločinů*. Jedná se o dokument obsahující podrobné rozpracování jednotlivých skutkových podstat zločinů podle mezinárodního práva, k jejichž stíhání je MTS příslušný¹¹².

¹¹¹ srov. Šturma, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, s. 125 - 126

¹¹² srov. Šturma, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, s. 140

Znaky skutkové podstaty zločinů, přijaté na základě zmocnění v čl. 9 Statutu Shromážděním smluvních stran, mají charakter interpretační pomůcky.

Tam, kde to přichází v úvahu, se MTS bude řídit při rozhodování aplikovatelnými smlouvami, zásadami mezinárodního práva, včetně zásad mezinárodního práva ozbrojených konfliktů. Pokud by tyto prameny nepostačily, bude MTS postupovat podle obecných zásad právních vyvozených z vnitrostátních právních řádů států, pokud jsou tyto slučitelné se Statutem a normami mezinárodního práva. V čl. 21 odst. 2, který mezi prameny řadí předchozí rozhodnutí MTS, se odráží skutečnost, že Statut je syntézou přístupů kontinentálního a angloamerického právního systému.

2.6. Spolupráce mezi Mezinárodním trestním soudem a smluvními státy Statutu

Mezinárodní trestní soud jakožto čistě mezinárodní, smluvně vytvořený orgán, nedisponuje exekutivní pravomocí ani nevykonává územní výsost v žádném státě. Z tohoto důvodu závisí úspěšné vyšetřování a stíhání zločinů podle mezinárodního práva uvedených v čl. 5 Statutu plně na spolupráci MTS a smluvních států Statutu. Jsou to totiž státy, které jsou odpovědné za stíhání zločinu genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů. Stejně jako efektivní spolupráce MTS a smluvních států je nezbytná účinná vnitrostátní implementace závazků, které ze Statutu pro státy vyplývají.

Spolupráce MTS a smluvních států Statutu je zakotvena v části 9 Statutu. Vedle základní povinnosti, podle níž smluvní strany musí poskytnout MTS plnou součinnost při vyšetřování a stíhání zločinů, spadajících do jeho příslušnosti, je ve Statutu upraveno oprávnění MTS požádat smluvní stát, na jehož území se osoba podezřelá ze zločinu podle mezinárodního práva zdržuje, o spolupráci při jejím zatčení a předání MTS.

Kromě této politicky nejcitlivější formy spolupráce jsou ve Statutu předvídány i jiné formy spolupráce¹¹³.

¹¹³ srov. čl. 93 Statutu

K tomu, aby smluvní státy mohly reagovat na žádosti MTS týkající se spolupráce, jsou v souladu s čl. 88 Statutu povinny zajistit, aby v jejich vnitrostátním právním řádu byly k dispozici mechanismy nezbytné pro účinnou spolupráci; v této souvislosti řada smluvních států přijala tzv. Law on Cooperation with the ICC¹¹⁴, tedy předpis, který upravuje způsob a formu spolupráce smluvního státu s mezinárodním trestním soudem.

Vedle nutnosti přijmout pravidla vzájemné spolupráce smluvního státu a Mezinárodního trestního soudu bylo též třeba, aby smluvní státy přijaly ve svém zákonodárství taková opatření, na jejichž základě se stane Statut součástí národní právní úpravy. Taková legislativní opatření mohou mít různou formu – jednou z nich je speciální zákon k implementaci Statutu, který vedle Jihoafrické Republiky, Kanady, Nového Zélandu, Spojeného Království Velké Británie a Severního Irska přijala i Spolková Republika Německo¹¹⁵.

¹¹⁴ srov. např. německý Zákon o spolupráci s Mezinárodním trestním soudem (Gesetz über die Zusammenarbeit mit dem Internationalen Strafgerichtshof, BGBl. I S. 2144, účinný od 1. 7. 2002)

¹¹⁵ Mezinárodní trestní zákoník (Völkerstrafgesetzbuch), BGBl. I S. 2254, účinný od 30.6.2002)

3. Implementace Statutu do národní právní úpravy – Spolková republika Německo

3.1. Úvod

Podle Preambule a čl. 1 Statutu je pravomoc MTS vůči pravomoci národních soudů pravomocí komplementární. Státy, které Statut podepsaly a ratifikovaly, proto musí pomocí legislativně právních nástrojů zajistit převzetí těch závazků plynoucích ze Statutu, které se týkají spolupráce států s MTS. Legislativně právními nástroji musí být rovněž, v souladu se zásadou komplementarity, umožněn výkon soudní pravomoci států nad zločiny a osobami, které spadají pod jurisdikci MTS.

Následující Kapitola je věnována speciálnímu zákonu, prostřednictvím kterého byl do německého právního řádu inkorporován Statut, jakož i zákonu, v němž jsou upraveny podmínky a principy spolupráce Spolkové republiky Německo (dále jen „SRN“) s MTS.

Spolková republika Německo Statut podepsala dne 10. 12. 1998 a následně jej v souladu se svými ústavněprávními předpisy ratifikovala zákonem BGBl. II, 2000 Nr. 35, S. 1393 ze dne 4. 12. 2000 s tím, že ratifikační listina byla uložena dne 11. 12. 2000.

V souvislosti se záměrem inkorporovat Statut do německého právního řádu bylo nejprve nutné důkladně prověřit, zda stávající ústavní pořádek SRN implementaci Statutu vůbec umožňuje s tím, že pokud ji umožňuje, zda má Statut implementovat každá ze spolkových zemí zvlášť nebo zda je přijetí Statutu v pravomoci Spolku.

V rámci řešení uvedených otázek, resp. v rámci prověřování souladu Statutu s ústavním pořádkem SRN, byl přijat jednoznačný závěr o tom, že

- (i) Statut není v rozporu s německým ústavním pořádkem a
- (ii) implementace bude provedena na úrovni Spolku, neboť pravomoc Spolku k přijetí ústavního zákona, prostřednictvím kterého bude Statut implementován do německého právního řádu, jednoznačně vyplývá z ustanovení čl. 74 odst.1 bod 1 Základního zákona (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, BGBl. 1;

III 100-1, dále jen „GG“ nebo „Základní zákon“)¹¹⁶ a čl. 72 odst. 2 bod 2 GG¹¹⁷; v rámci diskuze o shora uvedených klíčových otázkách byla nutnost úpravy na úrovni Spolku ve smyslu čl. 72 odst. 2 bod 2 GG zdůvodňována potřebou vytvoření a zabezpečení jednotného právního rámce pro stíhání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva s tím, že takový rámec může být zajištěn pouze prostřednictvím právního předpisu přijatého na úrovni Spolku.

V souvislosti s implementací Statutu do německého právního řádu však přece jen bylo nutné provést dílčí změny – ty byly konkrétně provedeny v GG a Ústavním zákoně o soudní soustavě (Gerichtsverfassungsgesetz, BGBl, I S., 1077, dále jen „GVG“ nebo „Ústavní zákon o soudní soustavě“); ke změnám blíže v Kapitole 3.6.

Na diskuzi o pravomoci Spolku k implementaci Statutu navázala diskuze o *formě* implementace Statutu do německého právního řádu, tj. zda má být Statut implementován prostřednictvím speciálního zákona nebo zda mají být jednotlivé skutkové podstaty obsažené ve Statutu včleněny do obecného trestního zákoníku.

Spolková vláda původně zamýšlela inkorporovat Statut do německého právního řádu nikoliv ve formě speciálního zákona, ale rozšířením okruhu obecných skutkových podstat obsažených v obecné právní úpravě, tj. v německém trestním zákoníku (Strafgesetzbuch). Nicméně tento záměr byl překonán a SRN inkorporaci Statutu do německého právního řádu realizovala prostřednictvím speciálního zákona – Mezinárodního trestního zákoníku (Völkerstrafgesetzbuch, dále jen „VStGB“ nebo „Mezinárodní trestní zákoník“). Mezinárodní trestní zákoník¹¹⁸ přijatý Spolkovým sněmem dne 26. 6. 2002, BGBl. 2002, 2254, nabyl účinnosti k 30. 6. 2002¹¹⁹; přílohu VStGB v souladu s § 8 odst. 6 VStGB tvoří čtyři Ženevské úmluvy o ochraně obětí války z roku 1949.

Paralelně s VStGB se součástí německého trestního řádu stal zákon, v němž jsou upraveny podmínky a zásady vzájemné spolupráce mezi MTS a SRN, tj. Zákon o spolupráci s Mezinárodním trestním soudem (Gesetz über

¹¹⁶ čl. 74 odst. 1 bod 1 GG: Konkurující zákonodárná pravomoc Spolku a spolkových zemí se vztahuje na následující oblasti: občanské právo, trestní právo a výkon trestu, soudní organizaci, soudní řízení, státní zastupitelství, notářství a právní poradenství.

¹¹⁷ čl. 72 odst. 2 bod 2 GG: Spolek má zákonodárnou pravomoc v těch oblastech, kde existuje nutnost právní úpravy na úrovni Spolku, kde by úprava určité záležitosti zákonem spolkové země mohla poškodit zájmy jiné země Spolku.

¹¹⁸ Návrh zákona vypracovala (s pomocí expertů z Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva zahraničních věcí, právních vědců) vláda SRN.

¹¹⁹ tj. jeden den předtím, než Statut nabyl účinnosti

Zusammenarbeit mit dem Internationalen Strafgerichtshof, dále jen „IStGHG“ nebo „Zákon o spolupráci s Mezinárodním trestním soudem“). Zákon o spolupráci s Mezinárodním trestním soudem, BGBl. I S. 2144, nabyt účinnosti k 1. 7. 2002 (tedy den poté, co nabyt účinnosti VStGB), blíže viz Kapitola 3.5.

Změny byly provedeny též ve stávajících trestněprávních předpisech, a to jak na úrovni materiálního práva, tak na úrovni procesního práva (blíže viz Kapitola 3.6.). Pro úplnost doplňuji, že i tyto změny byly provedeny na úrovni spolkových zákonů.

3.2. Mezinárodní trestní zákoník

Mezinárodní trestní zákoník je výsledkem precizního promítnutí Statutu a jeho jednotlivých skutkových podstat do německé národní právní úpravy. Primárním cílem VStGB bylo, resp. je přizpůsobení německého materiálního trestního práva (i) Statutu a (ii) mezinárodnímu právu obyčejovému.

Jedním z největších přínosů VStGB je, že skutkové podstaty v něm obsažené nejsou rozlišovány podle *druhu válečného konfliktu*, tj. skutkové podstaty nejsou rozlišovány podle toho, zda jsou aplikovatelné na národní (vnitřní) či mezinárodní ozbrojený konflikt, ale podle *druhu hodnoty*, proti níž jednání definované v příslušné skutkové podstatě směřuje. Uvedená systematika je důkazem toho, že v německém VStGB se v plné míře odráží nejnovější vývoj mezinárodního práva trestního, tj. asimilace mezinárodního ozbrojeného konfliktu a národního ozbrojeného konfliktu.

3.2.1. Koncepce VStGB, vztah VStGB a obecného trestního zákoníku

Úvodem považuji za nutné upozornit, že jednání sankcionovaná ve VStGB jako zločiny podle mezinárodního práva byla v převážné většině sankcionována německým trestním právem ještě předtím, než VStGB nabyt účinnosti, tj. před 30. 6. 2002, a to obecným německým trestním právem upraveným v trestním zákoníku (Strafgesetzbuch, BGBl. I 945; III 450-2, dále jen „StGB“ nebo „trestní zákoník“).

Na této skutečnosti se ani po výše uvedeném datu nic nezměnilo. Od 1. 7. 2002 tak vedle sebe existují dvě právní úpravy – jedna zvláštní v podobě speciálního zákona k implementaci skutkových podstat Statutu, tj. VStGB a jedna obecná v podobě obecného trestního zákoníku, tj. StGB. S ohledem na tuto skutečnost, tj. existenci dvojí právní úpravy, museli němečtí zákonodárci vyřešit otázku *vzájemného vztahu* obou právních úprav.

Problematika vzájemného vztahu VStGB a StGB je přitom poměrně elegantně řešena v § 2 VStGB, podle kterého se na činy podle tohoto zákona (tj. VStGB) aplikují obecná ustanovení StGB, pokud tento zákon (tj. VStGB) v §§ 1 a 3 až 5 nestanoví úpravu zvláštní.

Vzhledem k tomu, že v §§ 1 a 3 až 5 VStGB obsažená *zvláštní* materie je dílčí, upravující ad concretum působnost VStGB (§ 1), jednání na rozkaz nebo nařízení (§ 3), odpovědnost vojenských velitelů a jiných nadřízených (§ 4) a nepromlčitelnost (§ 5), řídí se obecné otázky trestního práva, jako je např. zavinění, trestní odpovědnost, krajní nouze a nutná obrana obecnou trestněprávní úpravou obsaženou v StGB. Pro úplnost je třeba dodat, že speciální úprava obsažená v §§ 1 a 3 až 5 VStGB se obecné trestněprávní úpravy obsažené v StGB nedotýká, tj. na jednání sankcionovaná StGB se citovaná ustanovení VStGB aplikovat nebudou.

Ve zvláštní části VStGB, konkrétně v §§ 6 až 14, jsou obsaženy jednotlivé skutkové podstaty zločinů podle mezinárodního práva.

Znění, resp. formulace skutkových podstat obsažených ve VStGB se v určitých směrech odchyľují od znění, resp. formulací skutkových podstat obsažených v dokumentu MTS nazvaném „Znaky skutkové podstaty zločinů“. Důvodem těchto terminologických odlišností byla (pochopitelná a logická) snaha německých zákonodárců harmonizovat terminologii obsaženou ve VStGB s terminologií užívanou v německém obecném trestním právu. Výše uvedené však nemění nic na tom, že veškeré pojmy a definice obsažené ve VStGB mohou být interpretovány výhradně MTS.

Ke vztahu obou právních předpisů lze dále poznamenat, že VStGB (na rozdíl od StGB) v souladu a ve smyslu čl. 10 Statutu neobsahuje taxativní výčet skutkových podstat zločinů podle mezinárodního práva; lze tak hovořit

o quasi dynamickém charakteru VStGB. V případě, že jednání je sankcionováno obecným trestním právem, tj. StGB, nikoli však VStGB, bude takové jednání nadále posuzováno a sankcionováno podle právní úpravy obecné, tj. podle StGB. Současně v souladu s obecnými zásadami mezinárodního práva trestního, platí, že jednání přípustné podle mezinárodního práva (např. usmrcení nebo zranění nepřátelského kombatanta v ozbrojeném konfliktu) není trestné a nemůže být proto sankcionováno podle StGB jako trestný čin vraždy¹²⁰; výše uvedené platí ovšem pouze za předpokladu, že jednající dodržel příslušná, pro něj závazná pravidla mezinárodního práva vedení boje. V neposlední řadě je třeba zmínit, že v případě střetu normy obecného trestního práva a normy zvláštní, tj. VStGB, budou aplikovány obecné kolizní normy, ovšem v souladu se zásadou speciality bude ve většině případů aplikována zvláštní právní úprava, tj. VStGB.

3.2.2. Cíle VStGB

Jak již bylo řečeno shora v Kapitole 3.2.1., primárním cílem VStGB je přizpůsobení německého materiálního trestního práva (i) Statutu a (ii) mezinárodnímu právu obyčejovému.

Mezinárodní trestní zákoník sleduje též (nikoliv však výlučně) i další cíle, zejména účinnější a efektivnější postih pachatelů zločinů podle mezinárodního práva; prohloubení právní jistoty, které s sebou přináší jednotná (komplexní) právní úprava; zajištění – s ohledem na komplementární pravomoc MTS k stíhání zločinů podle mezinárodního práva – pravomoci SRN stíhat zločiny patřící do příslušnosti *ratione materiae* MTS; podpora mezinárodního humanitárního práva a jeho rozvoje prostřednictvím národní právní úpravy.

Obecné německé trestní právo sankcionovalo jednání, jehož znaky obsahují jednotlivé skutkové podstaty VStGB, již před 30. 6. 2002¹²¹. Na rozdíl od VStGB však skutkové podstaty obsažené v StGB nezohledňovaly *mezinárodní* povahu uvedených trestných činů¹²². Mezinárodní trestní zákoník navíc umožňuje postihnout i takové formy a způsoby jednání, které už ze své podstaty

¹²⁰ § 211 a násl. StGB

¹²¹ k tomuto datu nabyl VStGB účinnosti

¹²² tak byla např. u zločinu proti lidskosti sankcionovaném StGB jen v nepatrné míře zohledněna funkční souvislost spáchání tohoto zločinu s rozsáhlým nebo systematickým útokem proti civilnímu obyvatelstvu

do skutkových podstat obecného trestního práva zahrnuty být nemohou nebo do nich mohou být zahrnuty jen s velkými obtížemi¹²³.

Lze tedy uzavřít, že VStGB je odrazem nejnovějšího vývoje mezinárodního práva humanitárního a mezinárodního práva trestního.

3.2.3. Struktura VStGB

Němečtí zákonodárci přizpůsobili strukturu VStGB struktuře StGB. Mezinárodní trestní zákoník se člení na dvě části:

Část první – Obecná ustanovení

Paragraf 1 – Působnost VStGB

Paragraf 2 – Použití obecného práva

Paragraf 3 – Jednání na rozkaz a nařízení

Paragraf 4 – Odpovědnost vojenských velitelů a jiných nadřízených

Paragraf 5 – Nepromlčitelnost

Část druhá – Zločiny podle mezinárodního práva

Oddíl jedna – Genocidium a Zločiny proti lidskosti

Paragraf 6 – Genocidium

Paragraf 7 – Zločiny proti lidskosti

Oddíl dvě – Válečné zločiny

Paragraf 8 – Válečné zločiny proti osobám

Paragraf 9 - Válečné zločiny proti vlastnictví a jiným právům

Paragraf 10 - Válečné zločiny proti humanitárním operacím a emblémům

Paragraf 11 – Válečné zločin nasazení zakázaných metod při vedení války

Paragraf 12 – Válečný zločin nasazení zakázaných prostředků při vedení války

Oddíl tři – Přechyby

Paragraf 13 – Porušení povinnosti dozoru

Paragraf 14 – Opomenutí hlášení trestného činu

Český překlad VStGB je obsažen v Příloze 1 této práce.

¹²³ např. převedení části civilního obyvatelstva obsazující mocí do obsazené oblasti

3.3. Část první VStGB – Obecná ustanovení¹²⁴

3.3.1. Působnost - § 1

Zločiny podle mezinárodního práva zahrnuté do VStGB směřují bez výjimky proti vitálním elementárním zájmům mezinárodního Společenství; v čl. 5 Statutu jsou takové zločiny označeny jako *nejtěžší zločiny, které se dotýkají mezinárodního Společenství jako celku*.

Ustanovení § 1 VStGB je odrazem eminentního zájmu mezinárodního Společenství na stíhání a potrestání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva; v § 1 VStGB je prolomena obecná zásada mezinárodního práva, totiž zásada nevměšování se do suverenity jiného státu. Princip univerzality zakotvený v tomto ustanovení tak SRN obecně umožňuje stíhat a potrestat pachatele zločinu podle mezinárodního práva spáchaného v zahraničí cizím státním příslušností.

K aplikaci VStGB na zločiny podle mezinárodního práva spáchané cizím státním příslušníkem v zahraničí *není* proto zapotřebí existence speciálního vztahu k SRN, neboť podle § 1 VStGB *zákon platí pro všechny v něm označené zločiny podle mezinárodního práva, pro zločiny v něm označené také tehdy, když jsou činy spáchány v zahraničí a nevykazují žádný vztah k tuzemsku*. Přesto však německý zákonodárce poskytl v § 153f trestního řádu¹²⁵ (Strafprozessordnung, BGBI. I 1074; 1319; III 312-2, dále jen „StPO“ nebo „trestní řád“) státnímu zastupitelství, které zamýšlí podat či již podalo obžalobu proti pachateli zločinu podle mezinárodního práva sankcionovanému ve VStGB obžalobu, možnost takovou obžalobu nepodat, resp. vzít obžalobu zpět.

Výjimku z principu univerzality zakotveného v § 1 VStG představují §§ 13 a 14 VStGB. Jednání, kterým jsou skutkové podstaty uvedených ustanovení VStGB naplněny, nemá po právní stránce povahu zločinů podle mezinárodního práva, nýbrž povahu *přečinů*; na přečiny se proto bude aplikovat zásadně obecná trestněprávní úprava obsažená v §§ 3 až 7 StGB¹²⁶.

¹²⁴ §§ 1 až 5 VStGB

¹²⁵ viz Kapitola 3.4.

¹²⁶ § 3 - princip teritoriality, § 4 - princip vlajky, § 5 – princip ochrany, § 6 – princip univerzality, § 7 – princip pasivní ochrany, princip aktivní ochrany

3.3.2. Použití obecného trestního práva – § 2

Ustanovení § 2 VStGB upravuje vzájemný vztah VStGB a StGB; uvedený vztah je vztahem speciality VStGB vůči StGB. V souladu s § 2 je aplikace obecných trestněprávních předpisů, zejména předpisů obsažených v StGB, vyloučena za předpokladu, že tak stanoví §§ 1 a 3 až 5 VStGB; tam, kde VStGB neobsahuje speciální úpravu, se uplatní obecné trestní právo, zejména první tři oddíly StGB.

Za účelem zamezení dvojí právní úpravě se ve vztahu Statutu a obecné trestněprávní úpravy uplatňuje následující pravidlo: Pokud je určitá právní otázka či institut upravena obecným trestním právem a Statutem *shodně*, popř. se tyto právní úpravy liší jen v nepatrné (zanedbatelné) míře, aplikuje se obecná trestněprávní úprava, tj. StGB; uvedené pravidlo se pak konkrétně uplatní následujících oblastech, resp. u následujících institutů: (i) zásada zákonnosti, (ii) otázka stíhatelnosti, (iii) úmysl, (iv) souhlas poškozeného, (v) nutná obrana, (vi) represálie, (vii) zavinění, (viii) omyl, (ix) krajní nouze, (x) zákaz zohledňování veřejné funkce, (xi) společenství, (xii) účastenství, (xiii) pokus, (xiv) právní následky, (xv) výměra trestu a (xvi) zásada non bis in idem re.

Ad (ii) Pokud jde o *stíhatelnost*, platí, že MTS je příslušný jen ke stíhání osob, které v době jednání dosáhly věku minimálně osmnácti let¹²⁷. Na mladistvé osoby, tj. na osoby ve věku 15 až 18 let, je pak možné aplikovat ustanovení zákona o soudech pro mladistvé¹²⁸.

Ad (iii) Zatímco Statut ve svém čl. 30 předvídá pouze *úmysl* přímý a za úmyslné jednání tak nepovažuje jednání spáchané v nepřímém úmyslu, zahrnuje německé obecné trestní právo pod pojem úmysl jak úmysl přímý tak úmysl nepřímý. Na tomto místě je třeba zmínit, že německá trestněprávní koncepce *úmyslu* byla převzata i do VStGB. Důvodem, pro který byla upřednostněna právní úprava úmyslu obsažená v StGB před právní úpravou úmyslu obsaženou ve Statutu, je nutnost respektovat zásadu rovnosti před zákonem: je nemyslitelné, aby jednání spáchané s nepřímým úmyslem bylo

¹²⁷ čl. 26 Statutu, § 19 StGB

¹²⁸ Zákon o soudech pro mladistvé (Jugendgerichtsgesetz.), BGBl. I 3427; III 451-1

německým právem jednou hodnoceno jako úmyslné (podle StGB) a jednou jako nedbalostní (podle VStGB).

Ad (iv) Bez ohledu na výjimku výslovně uvedenou v § 8 VStGB¹²⁹ se k individuálnímu *souhlasu poškozeného*, který by mohl případně ospravedlnit jednání pachatele, který svým jednáním naplnil některou ze skutkových podstat zahrnutých do VStGB, nepřihlíží. Pokud však souhlas poškozeného s chováním jednajícího vylučuje možnost naplnění skutkové podstaty, jako např. u válečného zločinu znásilnění¹³⁰, trestnost odpadá; výše uvedené je plně v souladu s obecnou německou trestněprávní úpravou a zvláštní právní úprava souhlasu poškozeného ve VStGB tak není nutná.

Ad (v) Zákonná definice *nutné obrany* obsažená v § 32 odst. 2 StGB zcela odpovídá požadavkům Statutu¹³¹.

Ad (vi) Mezinárodní právo připouští použití *represálie* jako formy donucovacích opatření v mezinárodním právu pouze za kumulativního splnění následujících podmínek: (a) represálie musí být nařízeny nejvyšším státním nebo vojenským vedením, (b) újma způsobená represáliemi nesmí být ve výrazném nepoměru k rozsahu újmy způsobené protiprávním jednáním, (c) represálie mohou být použity k prosazení práva, popř. ke znovunastolení práva, nikoli jako prostředek odplaty, (d) represálie mohou být použity jen ultima ratio – tzn. až po nezdaru pokusu o přátelské urovnání sporu a po předchozí hrozbě represáliemi a (e) represálie musí odpovídat zásadám lidskosti.

Použití represálií, u nichž uvedené podmínky naplněny nejsou, jsou zakázány. Mezinárodní právo humanitární dlouhodobě směřuje k zákazu represálií; vzhledem k této tendenci vývoje mezinárodního práva němečtí zákonodárci nepovažovali za vhodné a žádoucí institut represálií do VStGB zahrnovat. Rozhodování o přípustnosti represálie v konkrétním případě bude proto příslušet výlučně MTS.

Ad (vii) Institut *zavinění* je upraven v čl. 32 odst. 1 písm. c) Statutu. Tato právní úprava odpovídá právní úpravě v § 20 StGB¹³².

¹²⁹ viz Kapitola 3.4.2.2.

¹³⁰ viz § 8 odst. 1 bod 4 VStGB

¹³¹ Nutná obrana je taková obrana, která je potřebná k odvrácení trvajících protiprávního útoku namířeného proti jednajícímu v nutné obraně nebo proti jiné osobě (pomoc v nutné obraně)

¹³² § 20 StGB: Vyloučení zavinění z důvodu duševní poruchy. Trestní odpovědnost jednajícího, který se sám uvede do stavu opilosti a v tomto stavu se dopustí jednání, které je v rozporu s mezinárodním právem, se bude posuzovat podle

Ad (viii) Právní úprava *omylu* obsažená v čl. 32 odst. 1 Statutu odpovídá právní úpravě obsažené v § 16 StGB¹³³.

Ad (ix) Institut *krajní nouze* je upraven v čl. 31 odst. 1 písm. d) Statutu, resp. v § 35 StGB¹³⁴. Mezi oběma úpravami existují pouze dva rozdíly: (a) jednání, jejichž cílem je ochrana svobody pohybu jedince, mohou být ospravedlněna jen na základě § 35 StGB – nikoli na základě článku 31 odst. 1 písm. d) Statutu; (b) Statut předvídá beztrestnost pouze za předpokladu, že škody způsobené jednáním při jednání v krajní nouzi nejsou závažnější než škody tímto jednáním odvrácené (v případech zřetelné disproporcionality mezi následkem jednání v krajní nouzi a chráněnými hodnotami však nebude jednání považováno za jednání v krajní nouzi ani dle německého trestního práva).

Ad (x) Ustanovení čl. 27 odst. 2 Statutu obsahuje právní úpravu *zákazu zohledňování veřejné funkce*. Toto ustanovení se netýká trestnosti, nýbrž stíhatelnosti pachatelů zločinů podle mezinárodního práva spadajících do příslušnosti MTS. Podle čl. 27 odst. 2 Statutu je SRN jako smluvní strana Statutu povinna předat osobu podezřelou ze spáchání zločinu podle mezinárodního práva ke stíhání MTS bez ohledu na imunity či výsady, kterých tato požívá podle vnitrostátního práva.

Německá právní úprava parlamentní imunity podle čl. 46 odst. 2 až 4 GG¹³⁵, jakož i právní úprava imunity obsažená v §§ 18 až 20 GVG¹³⁶ tak není s čl. 27 odst. 2 Statutu v rozporu.

Ad (xi) – (xiii) Úprava individuální trestní odpovědnosti v čl. 25 Statutu odpovídá jak formám *společenství a účastenství* v §§ 25 až 27 StGB¹³⁷, tak úpravě *pokusů* v §§ 22 až 24 StGB¹³⁸.

platné německé trestněprávní úpravy obsažené ve StGB – buď, za předpokladu, že jsou splněny podmínky pro její použití, se použije zásada „actio in libera causa“ nebo se budou aplikovat ustanovení o trestní odpovědnosti obsažené v § 323a StGB

¹³³ Omyl o okolnostech činu

¹³⁴ Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí, které přímo hrozí jemu samotnému, občanovi nebo jiné v blízkosti stojící osobě, a které nelze odvrátit jinak, není trestným činem. Uvedené neplatí, pokud jednatel, který nebezpečí sám svým jednáním vyvolal nebo jednatel, který má zvláštní postavení – např. voják, svědek, horský průvodce – mohl předvídat, že svým jednáním toto nebezpečí vyvolá

¹³⁵ čl. 46 odst. 2 GG: Imunita poslanců – poslance nelze trestně stíhat bez souhlasu Spolkového sněmu, poslance lze zadržet, jen byl-li dopaden při páčání trestného činu nebo v průběhu následujícího dne; čl. 46 odst. 3 – souhlas Spolkového sněmu je nutný ve všech případech omezení osobní svobody poslance; čl. 46 odst. 4 – každé trestní řízení proti poslanci, zadržení poslance nebo jiné omezení osobní svobody poslance musí být na žádost Spolkového sněmu zastaveny

¹³⁶ § 18 GVG – imunita členů diplomatických misí, členů jejich rodiny a jejich soukromých zaměstnanců; § 19 GVG – imunita členů konzulárních misí; § 20 GVG – imunita zástupců cizích států a jejich doprovodu, kteří v SRN pobývají na základě úředního pozvání; imunita se vztahuje i na jiné osoby, pokud to vyplývá z mezinárodního práva obyčejového, mezinárodní smlouvy nebo z jiných právních předpisů

Ad (xv) Pokud jde o právní úpravu *výměry trestu* obsaženou v čl. 77, 78 a 110 Statutu a v Jednacím a důkazním řádu, tato úprava nebyla do VStGB převzata, a to z následujících důvodů:

(i) výměra trestu je ve Statutu stanovena pouze rámcově (srov. např. *trest odnětí svobody až na 25 let*). Statut tak soudcům MTS poskytuje při rozhodování o konkrétní výměře trestu relativně široký prostor pro uvážení. Naproti tomu německé trestní právo vychází z ústavněprávní zásady, která klade velký důraz na určitost, v tomto konkrétním případě na určitost trestu. Zásadu určitosti by nebylo možné v případě stanovení horní hranice trestu odnětí svobody *na 25 let*, resp. *na doživotí* dodržet;

(ii) pokud by VStGB umožňoval uložit trest odnětí svobody až na 25 let, nebylo by možno dodržet zásadu stejného zacházení s obžalovanými, neboť obžalovaní, jimž by byl ukládán trest odnětí svobody dle StGB, by předem věděli, že jim bude uložen trest odnětí svobody v rozmezí x-y let, naproti tomu obžalovaní by uvedenou „jistotu“ neměli, neboť by jen věděli, že jim hrozí trest odnětí svobody *až na 25 let*.

Ze shora uvedených důvodů jsou u jednotlivých skutkových podstat obsažených v VStGB uvedeny konkrétní rámce výměry trestu, které odpovídají abstraktnímu odstupňování bezpráví. Za zločiny sankcionované VStGB lze – stejně jako za zločiny sankcionované Statutem – uložit pouze trest odnětí svobody. Při ukládání konkrétní trestu budou němečtí soudci postupovat v souladu s obecnou trestněprávní úpravou, kterážto úprava plně koresponduje s právní úpravou výměry trestu obsaženou v čl. 78 odst. 1 Statutu, jakož i právní úpravou obsaženou v samostatném předpise – Procesním řádu a pravidlech důkazního řízení; postup při ukládání trestu je pro větší názornost blíže popsán níže.

Pravidla pro stanovení odpovídajících trestních sazeb za zločiny podle mezinárodního práva:

¹³⁷ § 25 StGB – Spolupachatelství; § 26 StGB – Návod k spáchání trestného činu; § 27 StGB – Pomoc k spáchání trestného činu

¹³⁸ § 22 StGB – Pokus; § 23 StGB – Trestnost pokusu; § 24 StGB – Upuštění od dokonání trestného činu

(i) Mezinárodní trestní zákoník sankcionuje nejtěžší zločiny podle mezinárodního práva (tj. zločin genocidia, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny). Mezinárodní trestní zákoník, stejně jako obecné německé trestní právo u korespondujících skutkových podstat, stanoví pro takové zločiny *nejvyšší hranice trestní sazby*;

(ii) Mezinárodní trestní zákoník vychází z premisy, že *zločiny proti lidskosti*, které souvisí s rozšířeným nebo systematickým útokem proti civilnímu obyvatelstvu, musí být v konkrétním případě potrestány nejvyšším trestem, resp. trestem, jaký je stanoven na srovnatelné válečné zločiny;

(iii) V rámci jednotlivých kategorií zločinů musí být určen *vzájemný poměr* mezi skutkovými podstatami. Při určování vzájemného poměru skutkových podstat má být přitom použit stejný model, který byl uplatněn při stanovení vzájemného poměru skutkových podstat ve StGB, resp. při přiřazování trestních sazeb k jednotlivým skutkovým podstatám obsaženým v obecném trestním právu: pokud je tedy odhlédnuto od souvislosti zločinu s ozbrojeným konfliktem, resp. s rozšířeným nebo systematickým útokem na civilní obyvatelstvo, lze uzavřít, že StGB a VStGB obsahují celou řadu paralelních skutkových podstat. Při odstupňování výměry trestů dle VStGB tak němečtí zákonodárci primárně vycházeli z pravidel obsažených již v StGB.

3.3.3. Jednání na rozkaz a nařízení - § 3

Jednání na rozkaz a nařízení na jedné straně navazuje na čl. 33 Statutu¹³⁹, na straně druhé pak na § 5 Vojenského trestního zákona¹⁴⁰ (Wehrstrafgesetz, BGBl. 1957, 298, dále jen „WStG“ nebo „Vojenský trestní zákon“).

Obecně platí, že osoba, která při jednání na rozkaz nadřízeného spáchá zločin podle mezinárodního práva, je za své jednání trestně odpovědná. Výjimku z uvedeného pravidla představuje čl. 33 Statutu, § 5 WStG a § 3 VStGB.

Podle čl. 33 Statutu aplikace ustanovení o právním omylu, tj. aplikace ustanovení vylučujícího trestní odpovědnost, přichází v úvahu výlučně v případě provedení rozkazu nadřízeného, kterým došlo ke spáchání válečného zločinu.

¹³⁹ Rozkaz nadřízeného

¹⁴⁰ Jednání na rozkaz

Předpokladem aplikace čl. 33 Statutu je však splnění následujících podmínek: (i) osoba byla ze zákona povinna uposlechnout rozkazu vlády nebo vojenského, popř. civilního nadřízeného, (ii) tato osoba si *nebyla* vědoma, že rozkaz je protiprávní a (iii) rozkaz nebyl zjevně protiprávní¹⁴¹.

Ustanovení § 5 WStG, které představuje liberační důvod *sui generis* a zvláštní právní úpravu právního omylu, obsahuje privilegium platící pro vojáky, podle kterého omyl vojáka o *protiprávnosti činu* nezakládá jeho trestní odpovědnost.

Podle § 3 VStGB se užije ustanovení o právním omylu tehdy, kdy osoba jednající na rozkaz nerozpozná protiprávnost rozkazu a kdy tato protiprávnost není zřejmá. Ustanovení § 3 VStGB je aplikovatelné na válečné zločiny¹⁴² a přečiny Porušení dozorčí povinnosti a Opomenutí hlášení trestného činu¹⁴³.

Ustanovení Statutu a VStGB o omylu podřízeného vojáka o protiprávnosti rozkazu, který mu byl udělen jeho nadřízeným, se vztahuje i na nařízení civilních nadřízených – těmi přitom § 3 VStGB rozumí taková nařízení, jejichž účinek je srovnatelný s účinky vojenského rozkazu (nařízení), tj. jen ta civilní nařízení, která jsou udělována v rámci vztahů nadřízenosti a podřízenosti. Je tak zřejmé, že speciální právní úprava obsažená v VStGB postihuje na rozdíl od národní právní úpravy (tj. WStG) širší okruh pachatelů.

3.3.4. Odpovědnost vojenských velitelů a jiných nadřízených - § 4

V § 4 VStGB je obsažena právní úprava odpovědnosti nadřízených osob za trestné činy spáchané jim podřízenými osobami¹⁴⁴. Německé trestní právo sice obecnou právní úpravu odpovědnosti nadřízeného za činy podřízených osob neobsahovalo, nicméně v případech, v nichž nadřízený vědomě opomenul zabránit spáchání trestného činu jeho podřízeným, bylo posuzováno buď podle § 13 StGB¹⁴⁵ nebo podle zvláštní právní úpravy obsažené v § 357 StGB¹⁴⁶.

¹⁴¹ Rozkaz je ovšem vždy zjevně protiprávní, pokud směřuje ke spáchání zločinu proti lidskosti a zločinu genocidia; u těchto zločinů je tedy vyloučení trestní odpovědnosti nepřipustné

¹⁴² srov. §§ 8 až 12 VStGB

¹⁴³ srov. §§ 13 a 14 VStGB

¹⁴⁴ Ve Statutu je tato úprava obsažena v čl. 28

¹⁴⁵ Spáchání činu opomenutím

¹⁴⁶ Nadřizování

Ustanovení § 4 VStGB (stejně jako § 357 StGB) nařizuje potrestat nadřízeného ve stejném rozsahu jako je potrestán podřízený, přestože by opomenutí nadřízeného mohlo být kvalifikováno jako pomoc; ovšem, § 357 odst. 1 věta první StGB s ohledem na zvláštní odpovědnost nadřízeného stanoví, že zmírnění trestu v tomto případě nepřichází v úvahu. Právní úprava obsažená v § 4 se vztahuje nejen na vojenské a civilní nadřízené v pozici formální nadřízenosti, ale i na nadřízené v pozici faktické, skutečné nadřízenosti; rozhodující je přitom rozložení skutečné moci udílet rozkazy a rozložení oprávnění vykonávat kontrolu.

Pokud nadřízený o zamýšleném trestném činu podřízeného nevěděl, nemůže být podle zásad německého trestního práva potrestán za úmyslný trestný čin; za úmyslný trestný čin však bude potrestán pachatel tohoto činu, tzn. osoba jemu podřízená. Případy nedbalostního nezabránění trestnému činu spáchanému podřízeným je pamatována v čl. 28 písm. a) Statutu; ve VStGB je pak zrcadlová právní úprava systematicky zařazena do zvláštní části, konkrétně do ustanovení o Porušení dozorcí povinnosti (§ 13), jednak v ustanovení o Opomenutí hlášení trestného činu (§ 14) ¹⁴⁷.

3.3.5. Nepromlčitelnost - § 5

Článek 29 Statutu vylučuje promlčení vesměs všech zločinů podléhajících pravomoci MTS. Tato právní úprava byla převzata do § 5 VStGB.

Ustanovení o nepromlčitelnosti se vztahuje výlučně na *zločiny*, nikoli na méně závažné *přečiny* upravené v §§ 13 a 14 VStGB; na promlčení přečinů se v souladu s § 2 VStGB vztahují obecné promlčecí lhůty upravené v StGB ¹⁴⁸.

3.4. Část druhá VStGB – Jednotlivé skutkové podstaty ¹⁴⁹

3.4.1. Genocidium a Zločiny proti lidskosti

Vzhledem k úzké věcné souvislosti genocidia a zločinů proti lidskosti jsou uvedené zločiny upraveny ve jednom oddíle VStGB. Zatímco skutková podstata

¹⁴⁷ viz Kapitola 3.4.3.

¹⁴⁸ srov. § 78 odst. 3 bod 5 StGB – promlčení trestního stíhání, promlčecí lhůta 3 roky; § 79 odst. 3 StGB – promlčení výkonu trestu, promlčecí lhůty 3, 5, 10, 20 a 25 let

¹⁴⁹ ustanovení §§ 6 až 14 VStGB

genocidia byla převzata v nezměněné podobě z obecné právní úpravy, tj. z StGB, ve formulaci *zločinů proti lidskosti* se odráží jejich užší sepětí se Statutem.

3.4.1.1. Genocidium - § 6

Formulace skutkové podstaty genocidia odpovídá formulaci skutkové podstaty genocidia uvedené ve zrušeném § 220a StGB¹⁵⁰.

Právní úprava genocidia vychází z definice uvedené v čl. II Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948¹⁵¹. V této Úmluvě se genocidiem rozumí *kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou: a) usmrcení příslušníků takové skupiny, b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny, c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení, d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině zabránilo rození dětí, e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné*. Uvedenému znění skutkové podstaty genocidia odpovídá čl. 6 Statutu.

Podle § 6 bodu 1, 2 a 5 VStGB, formulovaného odlišně od čl. 6 Statutu a § 220a StGB, je předpokladem spáchání genocidia jednání směřující proti jedné osobě. Tato formulace plně odpovídá Znakům skutkových podstat zločinů¹⁵² k čl. 6 Statutu a potvrzuje tak dřívější výklad skutkové podstaty genocidia. Směřuje-li jednání proti více osobám tak, jak je předvídáno v § 6 bod 3 VStGB, bude se toto jednání posuzovat v souladu se zásadou jednoty skutku jako skutek jeden.

Pokud jde o veřejné podněcování k spáchání zločinu genocidia, které je trestné podle čl. 6 a čl. 25 odst. 3 písm.c) Statutu, je toto jednání trestné podle německé obecné trestněprávní úpravy obsažené v §§ 111 a 130a StGB¹⁵³.

¹⁵⁰ ustanovení § 220a StGB, tj. skutková podstata zločinu genocidia, byla s účinností od 1. 7. 2002 zrušena v důsledku převzetí této skutkové podstaty do nově přijatého VStGB

¹⁵¹ vyhl. pod č. 32/1955 Sb.

¹⁵² viz Kapitola 2.5.

¹⁵³ § 111 StGB - Veřejné podněcování k trestnému činu, § 130a StGB - Navádění k trestnému činu

3.4.1.2. Zločiny proti lidskosti - § 7

Právní úprava zločinů proti lidskosti obsažená ve VStGB odpovídá právní úpravě obsažené v čl. 7 Statutu. Do právní úpravy zločinů proti lidskosti se promítla řada již existujících nástrojů mezinárodního práva, zejména čl. 6c Statutu Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku, čl. 5c Statutu Mezinárodního vojenského Tribunálu pro Dálný východ, čl. 5 Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a čl. 3 Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu. Zločiny proti lidskosti tvoří samostatnou, na válečných zločinech nezávislou skupinu skutkových podstat, která sankcionuje nejtěžší porušení lidských práv. Na rozdíl od válečných zločinů mohou být zločiny proti lidskosti spáchány i v době míru, tzn. nevyžaduje se u nich tzv. war nexus.

Ačkoli je formulace skutkových podstat zločinů proti lidskosti úzce spjata s formulacemi skutkových podstat těchto zločinů obsaženými v čl. 7 Statutu, promítla se do znění § 7 VStGB ústavněprávní zásada požadavku určitosti, která ve svém důsledku přinesla větší konkretizaci jednotlivých znaků skutkových podstat zločinů proti lidskosti.

§ 7 odst. 1 – základní skutková podstata

K naplnění skutkové podstaty zločinu proti lidskosti podle § 7 odst. 1 je zapotřebí, aby se v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu uskutečnila alespoň jedna z deseti alternativ této skutkové podstaty.

Tyto alternativy, blíže specifikované v § 7 odst. 1 bodech 1 až 10 VStGB, jsou obsaženy i v obecném trestním právu, tj. v StGB. Jejich mezinárodně právní rozměr, resp. charakter zločinu proti lidskosti, je ovšem dán teprve za předpokladu, že jsou spáchány v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu, tzn. teprve po prokázání funkční souvislosti jednání uvedeného např. v bodě 3 s rozsáhlým nebo systematickým útokem proti civilnímu obyvatelstvu.

Pokud jde o subjektivní stránku zločinu proti lidskosti podle § 7 VStGB, vyžaduje se alespoň úmysl nepřímý¹⁵⁴, narozdíl od Statutu, který nepřímý úmysl pod úmyslné jednání zásadně nesubsumuje.

Úmysl pachatele se přitom musí vztahovat jednak na skutečnost, že jednání je prováděno v rámci rozsáhlého¹⁵⁵ nebo systematického¹⁵⁶ útoku proti civilnímu obyvatelstvu¹⁵⁷, jednak se úmysl pachatele musí vztahovat na uskutečnění alespoň jedné z (níže uvedených) alternativ jednání, kterou se naplní skutková podstata zločinu proti lidskosti podle § 7 VStGB:

(i) vražda (§ 7 odst. 1 bod 1) - ustanovení vychází z čl. 7 odst. 1 písm. a) Statutu. Skutková podstata vraždy předpokládá takové jednání pachatele, kterým je způsobena smrt jedné osoby nebo více osob.

(ii) vyhlazování (§ 7 odst. 1 bod 2) - ustanovení vychází z čl. 7 odst. 1 písm. b) Statutu. Uvedená skutková podstata je v úzké věcné souvislosti se skutkovou podstatou zločinu genocidia¹⁵⁸. Vzhledem k tomu, že se skutková podstata vyhlazování opírá nejen o čl. 7 odst. 1 písm. b) Statutu, ale též o ustanovení skutkové podstaty vyhlazování podle § 220a odst. 1 bod 3 StGB, jsou ve formulaci skutkové podstaty vyhlazování podle Statutu a ve formulaci skutkové podstaty vyhlazování podle VStGB rozdíly: do skutkové podstaty vyhlazování podle VStGB byl totiž vložen znak *úmysl částečně nebo zcela zničit obyvatelstvo*, který je obsažen ve skutkové podstatě vyhlazování podle § 220a odst. 1 bod 3 StGB, není však zahrnut ve skutkové podstatě vyhlazování obsažené ve Statutu. Cílem této, skutkové podstatě zločinu genocidia přizpůsobené definice je přesnější vymezení předpokladů (podmínek) trestnosti vyhlazování.

Narozdíl od skutkové podstaty zločinu genocidia není skutková podstata vyhlazování omezena na určitou skupinu osob. V konkrétním případě proto může, pokud je jednáním pachatele naplněna jak skutková podstata vyhlazování

¹⁵⁴ srov. § 15 StGB – K trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li tento zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti

¹⁵⁵ *Rozsáhlý* je zejména ten útok, který si vyžádal velký počet obětí

¹⁵⁶ *Systematický útok* předpokládá značný stupeň plánování a přípravy

¹⁵⁷ *Útok na civilní obyvatelstvo* vychází z definice uvedené v čl. 7 odst. 2 písm. a) Statutu. Útok na civilní obyvatelstvo je tedy způsob jednání spojený s několikanásobným útokem proti civilnímu obyvatelstvu, který je prováděn za účelem provádění nebo podpory politiky státu nebo organizace, která má za cíl provedení takového útoku. Za útokem musí proto stát kolektiv, typicky, ale ne nutně, se jedná o stát v mezinárodněprávní slova smyslu. Vojenský útok ve smyslu mezinárodního práva humanitárního - čl. 49 Dodatkového protokolu I - proto k naplnění skutkové podstaty nestačí.

¹⁵⁸ srov. § 6 VStGB

podle § 7 odst. 1 bod 2 VStGB tak skutková podstata § 6 odst. 1 bod 3 VStGB¹⁵⁹, dojit ke střetu těchto dvou skutkových podstat.

(iii) zotročování (§ 7 odst. 1 bod 3) - ustanovení vychází z čl. 7 odst. 1 písm. c) Statutu. Skutková podstata zotročování sankcionuje jednání pachatele, který si osobuje vlastnické právo k člověku. Typicky se jedná o případy obchodování se ženami či obchodování s dětmi. Pokud jde o interpretaci skutkové podstaty zotročování, ta se opírá zejména o Úmluvu o otroctví z roku 1926¹⁶⁰, o Dodatkovou úmluvu k této Úmluvě o odstranění otroctví, obchodu s otroky a o institucích a praxi podobné otroctví z roku 1956 a o judikaturu Mezinárodního trestního soudu pro bývalou Jugoslávii¹⁶¹.

(iv) deportace nebo násilný přesun obyvatelstva (§ 7 odst. 1 bod 4) - skutková podstata trestající jednání, které spočívá v násilném vyhnání obyvatelstva z oblasti, v níž tato osoba oprávněně pobývá, vychází z čl. 7 odst. 1 písm. d) Statutu. Stejně jako skutková podstata *vyhlazování* vykazuje i tato skutková podstata oproti skutkové podstatě upravené ve Statutu určité odlišnosti; § 7 odst. 1 bod 4 VStGB na rozdíl od čl. 7 odst. 1 písm. d) Statutu nevyžaduje *vyhnání národa* nebo *vyhnání více osob*; stejně jako v případech upravených v § 7 odst. 1 body 1, 3, 5 až 9 k naplnění skutkové podstaty postačí, je-li obětí činu pachatele pouze *jedna osoba*.

Oprávněnost pobytu osoby na určitém území se posuzuje dle platné vnitrostátní právní úpravy; k těm předpisům, které jsou v rozporu s mezinárodním právem, se přitom nepřihlíží. Skutková podstata *deportace nebo násilného přesunu osob* je naplněna tehdy, neexistuje-li žádný důvod pro použití prostředků vedoucích k vyhnání osob¹⁶² (skutková podstata tak nebude aplikována na případy, kdy deportace nebo násilný přesun obyvatelstva představují zákonný prostředek k řešení určité, zákonem předvídané situace¹⁶³).

(v) mučení (§ 7 odst. 1 bod 5) - ustanovení vychází z čl. 7 odst. 1 písm. f) Statutu. Jednání pachatele bude kvalifikováno jako mučení za předpokladu, že

¹⁵⁹ zločin genocidia

¹⁶⁰ vyhl. pod č. 165/1930 Sb.

¹⁶¹ srov. rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii Kunarac a další, IT-96-23-T a IT-96-23/1-T ze dne 22. 2. 2001

¹⁶² např. tehdy, kdy je z rasových důvodů v rámci politiky tzv. etnických čistek vyhnán celý národ nebo jeho část ze své dědičné sídelní oblasti

¹⁶³ tímto zákonným prostředkem je např. institut vyhoštění cizince ilegálně pobývajícího v určité oblasti nebo přemístění skupiny obyvatel za účelem jejich ochrany, zejména při živelních katastrofách, při ozbrojeném vojenském konfliktu

se osoba, která je objektem pachatelova jednání (dále jen „oběť“), kterým jí byly způsobeny zřetelné tělesné nebo duševní škody nebo strasti, nachází v pachatelově područí nebo že jiným způsobem podléhá jeho kontrole. Formulace *jiným způsobem podléhat kontrole pachatele* zahrnuje situace, kdy oběť sice formálně právně kontrole pachatele nepodléhá, ale fakticky vztah oběť - pachatel vykazuje všechny znaky kontroly.

(vi) sexuální násilí (§ 7 odst. 1 bod 6) – úprava vychází z čl. 7 odst. 1 písm. g) Statutu. Přestože němečtí zákonodárci označení této skutkové podstaty oproti označení skutkové podstaty obsaženému ve Statutu značně zjednodušili¹⁶⁴, zahrnuje uvedená skutková podstata všechny formy sexuálního násilí, které jsou sankcionovány Statutem. Zahrnutí *sexuálního nátlaku* do kategorie zločinů proti lidskosti ostatně odpovídá současnému stavu mezinárodního práva obyčejového, což dokládá i judikatura Mezinárodního trestního soudu pro bývalou Jugoslávii¹⁶⁵.

(vii) nedobrovolné mizení osob (§ 7 odst. 1 bod 7) - ustanovení vychází z čl. 7 odst. 1 písm. i) Statutu. Skutková podstata sankcionuje jednání, které bylo na mezinárodní úrovni poprvé definováno v Deklaraci o ochraně všech před násilným mizením z roku 1992¹⁶⁶. Statut pak poprvé v dějinách stanovil mezinárodní trestní odpovědnost za toto chování. Z důvodu požadavku na *určitost* vymezení individuální trestní odpovědnosti rozlišuje VStGB (na rozdíl od Statutu) dvě alternativy jednání, jimiž lze naplnit skutkovou podstatu nedobrovolného mizení osob: zbavení svobody¹⁶⁷ a odepření poskytnutí informace¹⁶⁸.

Jádrem naplnění první alternativy skutkové podstaty nedobrovolného mizení osob je déletrvající odebrání svobody provedené *na příkaz státu nebo politické organizace anebo se souhlasem státu nebo politické organizace*, aniž by v dalším byla sdělena pravdivá informace o osudu a místu pobytu oběti tohoto jednání. Úmysl pachatele se tedy musí vztahovat jak na zbavení osoby svobody, tak na nesdělení pravdivé (tj. nesprávné, chybné) informace. Pachatelem

¹⁶⁴ čl. 7 odst. 1 písm. g) Statutu: *Znásilnění, sexuální otroctví, nucená prostituce, nucené těhotenství a sterilizace nebo jiná podobně závažná forma sexuálního násilí*

¹⁶⁵ srov. rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii Kunarac a další, IT-96-23-T a IT-96-23/1-T ze dne 22. 2. 2001

¹⁶⁶ Rezoluce Valného shromáždění OSN 47/33, která v čl. 1 deklarovala, že *všechny akty vedoucí k násilnému mizení jsou urážkou lidské důstojnosti*

¹⁶⁷ § 7 odst. 1 bod 7 písm. a) VStGB

¹⁶⁸ § 7 odst. 1 bod 7 písm. b) VStGB

uvedeného zločinu nemusí být nutně sám jednající, tj. ten, kdo informaci neposkytl, popř. ten, kdo odepřel poskytnout informaci. V případě, že „pachatel“ požadovanou informaci o osudu a místě oběti poskytne dodatečně, nebude jeho předchozí jednání kvalifikováno jako zločin proti lidskosti, do úvahy však bude přicházet aplikace ustanovení o pokusu.

Předpokladem naplnění druhé alternativy skutkové podstaty nedobrovolného mizení osob je jednak předchozí odebrání svobody tak, jak je předvídáno první alternativou této skutkové podstaty, jednak odmítnutí sdělit neprodleně informaci o osudu a pobytu takto svobody zbavené osoby anebo sdělení nepravdivé informace o osudu a pobytu.

K naplnění druhé alternativy skutkové podstaty nedobrovolného mizení osob nestačí - na rozdíl od první alternativy - odepření poskytnutí informace pouze se souhlasem státu nebo politické organizace. Neprodlené poskytnutí požadované informace musí být odmítnuto *na příkaz státu nebo politické organizace, popř. odmítnutí poskytnutí informace musí být v rozporu s právní povinností, kterou má takto jednající osoba*¹⁶⁹.

Stejně jako pro první alternativu i pro alternativu druhou platí, že vědomá nesprávná, chybná informace je postavena naroveň neposkytnutí, resp. odepření informace.

(viii) způsobení těžkých tělesných nebo duševních škod (§ 7 odst. 1 bod 8) - právní úprava vycházející z čl. 7 odst. 1 písm. k) Statutu neobsahuje narozdíl od právní úpravy Statutu formulaci *jiné nelidské jednání podobného druhu*, neboť uvedená formulace by byla v rozporu s požadavkem německého trestního práva na určitost právní úpravy. Mezinárodní trestní zákoník nahradil výše uvedenou formulaci formulací *těžké tělesné nebo duševní škody*, kterými se rozumí zejména škody uvedené v § 226 StGB¹⁷⁰.

(ix) zbavení svobody při porušení základních pravidel mezinárodního práva (§ 7 odst. 1 bod 9) - ustanovení vychází z čl. 7 odst. 1 písm. e) Statutu. Objektivní stránka spočívá v jednání pachatele, který jedné osobě nebo více

¹⁶⁹ pachatel se z vlastní pohnutky a vlastního rozhodnutí dobrovolně zařadí do politiky státu, k jejímž praktikám patří mizení osob, a přitom zároveň poruší právní povinnost mu uloženou – sdělit informaci. Taková právní povinnost může vyplývat nejen z vnitrostátního práva, zejména z trestního řádu nebo přímo z ústavního práva, ale i z práva mezinárodního.

¹⁷⁰ § 226 StGB sankcionuje úmyslné (postačí i nepřímý úmysl) ublížení na zdraví s následkem smrti (smrt je způsobena nedbalostním jednáním); smrt nemusí nastat bezprostředně po ublížení na zdraví, musí však být v příčinné souvislosti s ublížením na zdraví

osobám dlouhodobě brání ve volném, svobodném opuštění místa pobytu. Skutková podstata se vztahuje i na případy dlouhodobého částečného omezení svobody pohybu osoby, tj. na případy, kdy je svoboda pohybu osoby omezena na určitou oblast, např. na oblast internačního tábora.

(x) pronásledování (§ 7 odst. 1 bod 10) - úprava vychází z ustanovení čl. 7 odst. 1 písm. h), odst. 2 písm. g) Statutu. Objektivní stránka skutkové podstaty pronásledování spočívá v odnětí nebo podstatném omezení základních lidských práv¹⁷¹. K naplnění skutkové podstaty není (narozdíl od skutkové podstaty pronásledování upravené ve Statutu) nezbytná souvislost jednání s jiným zločinem, resp. jinou skutkovou podstatou podle VStGB – taková úprava ostatně odpovídá i nejnovějšímu vývoji mezinárodního práva obyčejového (tuto tezi ostatně potvrdil ve svých rozsudcích i Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii¹⁷²).

Pachatel zločinu podle § 7 odst. 1 bod 10 VStGB musí jednat z pohnutek uvedených v zákoně, tj. musí z *politických, rasových, národnostních, etnických, kulturních nebo náboženských důvodů, z důvodů pohlaví nebo z jiných, obecnými pravidly mezinárodního práva nepřípustných důvodů odebrat nebo podstatně omezit základní lidská práva identifikovatelné skupiny nebo společenství osob*. Formulací *z jiných, obecnými pravidly mezinárodního práva nepřípustných důvodů* byl ponechán prostor pro další vývoj mezinárodního práva obyčejového v oblasti lidských práv.

V § 7 odst. 2 VStGB jsou předvídané méně závažné případy jednání uvedeného ve skutkových podstatách v § 7 odst. 1 body 2 až 9 VStGB; pro takové případy je v souladu se zásadou spravedlivého trestu stanoven mírnější rámec pro výměru trestu. Tak je zajištěn trestní postih i takového jednání, u kterého by jinak z důvodu nižší míry objektivní závažnosti činu nebo z důvodu menší míry zavinění pachatele byla vyloučena aplikace ustanovení § 7 odst. 1 body 2 až 9. Uvedené se však z pochopitelných důvodů netýká vraždy, neboť méně závažný případ vraždy není myslitelný.

¹⁷¹ zejména právo na život, zdraví, svobodu pohybu

¹⁷² srov. rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, Kupreskić a další, IT-95-16-T, 14.1. 2000, Kordić a Cerkez, IT-95-14/2-T, 26.2. 2001

Ustanovení § 7 odst. 3 pak předvídá pro případy, kdy je jednáním uvedeným odstavci 1 body 2 až 9 způsobena, byť z nedbalosti, smrt člověka, vyšší trestní sazbu. Tato pak může být v souladu s § 7 odst. 4 snížena.

A konečně v § 7 odst. 5 je obsažená skutková podstata zločinu **apartheidu**. Právní úprava apartheidu vychází z čl. 7 odst. 1 písm. j), odst. 2 písm. h) Statutu. Zahrnutí apartheidu do Statutu má vzhledem k již překonanému režimu apartheidu v Jihoafrické republice především symbolický význam. Apartheid sankcionovaný ve VStGB není - narozdíl od skutkové podstaty apartheidu zahrnuté do Statutu - upraven jako samostatná skutková podstata, nýbrž jako *kvalifikovaná* skutková podstata. Podle Statutu je apartheid spáchán už tehdy, pokud došlo k nelidskému zacházení, které má charakter jednání podobné jednání uvedenému v čl. 7 odst. 1 Statutu. Z důvodu dodržení zásady určitosti nemohlo být toto pojetí zločinu apartheidu převzato do VStGB. Ustanovení § 7 odst. 5 věta první proto stanoví, že *ten, kdo spáchá zločin uvedený v odst. 1 s úmyslem udržet institucionalizovaný režim systematického útisku a ovládnutí rasové skupiny jinou takovou skupinou*. Jinak řečeno, k tomu, aby mohla být naplněna skutková podstata zločinu apartheidu, je zapotřebí, aby se pachatel dopustil jednání sankcionovaného v § 7 odst. 1 bod 1 až 9 *v úmyslu* udržet institucionalizovaný režim systematického útisku a ovládnutí rasové skupiny jinou takovou skupinou.

Ustanovení § 7 odst. 5 se bude aplikovat pouze za předpokladu, že jednání nebylo sankcionováno vyšší trestní sazbou podle § 7 odst. 1 nebo 3.

3.4.2. Válečné zločiny¹⁷³

3.4.2.1. Válečné zločiny obecně

Právní úprava válečných zločinů, tj. zločinů podle mezinárodního práva spáchaných v souvislosti s mezinárodním nebo národním ozbrojeným konfliktem, vychází zejména ze skutkových podstat obsažených ve Statutu a z mezinárodněprávních předpisů, k jejichž dodržování se SRN zavázala¹⁷⁴.

¹⁷³ ustanovení §§ 8 až 12 VStGB

¹⁷⁴ např. Dodatkový protokol I, II. Protokol z roku 1999 k Haagské úmluvě o ochraně kulturních statků za ozbrojeného konfliktu z roku 1954

Přestože VStGB vychází z ustanovení Statutu, jsou v něm některé otázky upraveny odlišně od Statutu; němečtí zákonodárci při formulaci skutkových podstat vycházeli zejména ze současného stavu mezinárodního práva obyčejového, zohlednili mezinárodněprávní praxi států během ozbrojeného konfliktu, jakož i relevantní vyjádření států (zejména ta, která jsou obsažena ve vojenských příručkách) a relevantní všeobecně akceptovatelná vyjádření nejdůležitějších orgánů mezinárodních organizací. V neposlední řadě byly při formulaci skutkových podstat válečných zločinů zohledněny jak *Statuty* mezinárodních trestních tribunálů pro bývalou Jugoslávii a Rwandu, tak judikatura obou uvedených trestních tribunálů. Mezinárodní trestní zákoník přesahuje Statut rovněž praxí SRN, protože ta, jak je stanoveno v zákoně o službě v ozbrojených silách z roku 1991, ve všech případech nasazení ozbrojených sil aplikuje právo mezinárodního ozbrojeného konfliktu.

Mezinárodní trestní zákoník prostřednictvím *Oddílu válečných zločinů* zohledňuje historický vývoj sankcionování porušení těch předpisů mezinárodního práva humanitárního, které ve svém důsledku vedly k zavedení právní úpravy tzv. *vážného porušování mezinárodního práva humanitárního* do Ženevských úmluv o ochraně obětí války z roku 1949¹⁷⁵. Mezinárodní trestní zákoník však nezahrnuje všechny válečné zločiny, které jsou v rozporu s mezinárodním právem humanitárním: VStGB do německého trestního práva přenáší pouze platné mezinárodní právo obyčejové; tím není dotčen další vývoj mezinárodního práva humanitárního.

Narozdíl od uspořádání skutkových podstat válečných zločinů ve Statutu, reflektuje systematika válečných zločinů v VStGB vývoj mezinárodního práva humanitárního; to v současnosti rozlišuje mezi ochranou osob a vlastnictví na straně jedné¹⁷⁶ a omezováním nasazení určitých metod a prostředků válečného vedení na straně druhé¹⁷⁷. Z toho pak při dodržení zásady určitosti vyplývá přehledné rozdělení válečných zločinů na válečné zločiny proti osobám (§ 8), proti vlastnictví a jiným právům (§ 9), proti humanitárním operacím a emblémům

¹⁷⁵ čl. 49 I. Ženevské úmluvy, čl. 50 II. Ženevské úmluvy, čl. 129 III. Ženevské úmluvy, čl. 146 IV. Ženevské úmluvy, čl. 85 Dodatkového protokolu I; vyhl. pod č. 65/1954 Sb.

¹⁷⁶ tzv. ženevské právo

¹⁷⁷ tzv. haagské právo

(§ 10), válečný zločin nasazení zakázaných metod (§ 11) a prostředků válečného vedení (§12).

Základním hlediskem pro rozdělení válečných zločinů ve VStGB, jakož i ve Statutu je rozlišování mezi válečnými zločiny spáchanými v mezinárodním ozbrojeném konfliktu a válečnými zločiny spáchanými v národním ozbrojeném konfliktu. Tendence vedoucí k „zrovnoprávnění“, resp. asimilaci ozbrojeného mezinárodního a ozbrojeného národního konfliktu našla svůj výraz nejen ve Statutu, ale i v judikatuře Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu. Mezinárodní trestní zákoník tuto tendenci prostřednictvím vnější podoby skutkových podstat válečných zločinů potvrdil – většina skutkových podstat válečných zločinů zahrnutých do VStGB je aplikovatelná jak v případě ozbrojeného mezinárodního konfliktu, tak v případě ozbrojeného národního konfliktu. Pokud v budoucnu platné mezinárodní právo obyčejové „zrovnoprávnění“ mezinárodního a národního ozbrojeného konfliktu nepřipustí, bude rozlišování národního a mezinárodního ozbrojeného konfliktu zachováno prostřednictvím přijetí zvláštních skutkových podstat. U všech válečných zločinů se vyžaduje úmysl¹⁷⁸.

Všeobecným předpokladem naplnění skutkové podstaty válečného zločinu je souvislost jednání s ozbrojeným konfliktem, tzv. war nexus. K tomu, aby jednání pachatele naplnilo skutkovou podstatu válečného zločinu, je nutné, aby k jednání došlo během probíhajícího ozbrojeného konfliktu, tj. tehdy, kdy jsou v platnosti předpisy mezinárodního práva humanitárního. Pokud je splněna výše uvedená podmínka, může jednání pachatele naplňovat skutkovou podstatu válečného zločinu i v případě, že jsou válečné akce zastaveny, tzn. jsou přerušeny boje, vyhlášeno příměří nebo došlo ke kapitulaci; rozhodující je totiž skutečnost, že i po přerušení bojů zůstávají předpisy mezinárodního práva humanitárního v platnosti.

Mezinárodní trestní zákoník používá pojmy *mezinárodní ozbrojený konflikt*¹⁷⁹ a *národní ozbrojený konflikt*¹⁸⁰. Mezinárodní trestní zákoník je

¹⁷⁸ srov. § 15 StGB

¹⁷⁹ pojem *mezinárodní ozbrojený konflikt* se v souladu s čl. 3 společným všem čtyřem Ženevským úmluvám o ochraně obětí války z roku 1949 rozumí válka - jakož i jiné formy ozbrojeného násilí v širším slova smyslu - mezi dvěma státy

¹⁸⁰ v souladu s čl. 8 odst. 2 písm. f) Statutu se pojmem *národní ozbrojený konflikt* rozumí takový konflikt, v němž proti sobě uvnitř jednoho státu bojují na straně jedné ozbrojené síly a na straně druhé organizované ozbrojené skupiny, popř. na obou stranách ozbrojeného konfliktu figurují organizované ozbrojené skupiny, to vše za předpokladu, že boje trvají určitou dobu

aplikovatelný na národní ozbrojené konflikty v případě, kdy jde o vážná porušení čl. 3 společného pro všechny čtyři Ženevské úmluvy o ochraně obětí války z roku 1949 a jiná vážná porušení zákonů a obyčejů, platných pro tento typ konfliktu¹⁸¹; zakotvením tohoto principu následuje VStGB všeobecně akceptovanou a v rozsudcích mezinárodních i národních soudů potvrzenou praxi. Uvedené rozšíření oblasti aplikovatelnosti VStGB i na národní ozbrojené konflikty je současně v souladu s konstantní judikaturou Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii¹⁸².

Obecně tedy platí, že skutkové podstaty válečných zločinů zařazené do VStGB jsou aplikovatelné jak na mezinárodní ozbrojený konflikt, tak na národní ozbrojený konflikt. Výjimkou jsou ustanovení § 8 odst. 3, § 9 odst. 2 a § 11 odst. 3 VStGB; citovaná ustanovení platí jen pro mezinárodní ozbrojený konflikt.

3.4.2.2. Jednotlivé skutkové podstaty válečných zločinů

Válečné zločiny proti osobám - § 8

(i) **Úmyslné usmrcení (§ 8 odst. 1 bod 1)** - úprava vychází z ustanovení čl. 8 odst. 2 písm. a (i)¹⁸³, odst. 2 písm. c (i)¹⁸⁴ Statutu. Objektivní stránka skutkové podstaty spočívá v úmyslném způsobení smrti osoby chráněné podle mezinárodního práva humanitárního¹⁸⁵. V ozbrojených konfliktech je typickým jednáním naplňujícím tuto skutkovou podstatu usmrcení zajatců nebo internovaných civilistů. Naproti tomu usmrcení jednoho protivníka přímo účastnického se bojů skutkovou podstatu úmyslného usmrcení nenaplní, protože se nejedná o osobu chráněnou podle mezinárodního práva. Stejně tak je vyloučena trestnost jednání útočníka, který usmrtil civilistu v mezinárodním, popř. národním ozbrojeném konfliktu, pokud tento nebyl v moci útočníka (u těchto tzv.

¹⁸¹ jinými vážnými porušeními mezinárodního humanitárního práva platného pro tento typ konfliktu se rozumí zejména porušení Dodatkového protokolu II z roku 1977, kterým byla rozšířena působnost některých pravidel haagského práva a Ženevských úmluv o ochraně obětí války na národní ozbrojený konflikt

¹⁸² viz rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ve věci Tadić, IT-94-1-AR72, ze dne 2. 10. 1995

¹⁸³ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

¹⁸⁴ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

¹⁸⁵ osoba chráněná podle mezinárodního práva, viz § 8 odst. 6 VStGB

distančních útoků by však do úvahy přicházely trestní postihy podle předpisů o vedení boje podle §§ 11 a 12 VStGB¹⁸⁶ nebo podle obecného trestního práva, tj. podle StGB).

(ii) braní rukojmí (§ 8 odst. 1 bod 2) – ustanovení vychází z čl. 8 odst. 2 písm. a (viii)¹⁸⁷, písm. c (iii)¹⁸⁸ Statutu. Objektivní stránka této skutkové podstaty spočívá v unesení nebo zmocnění se osoby chráněné podle mezinárodního práva *s cílem* donutit protistranu k určitému jednání, strpění nebo opomenutí.

(iii) kruté nebo nelidské zacházení (§ 8 odst. 1 bod 3) – právní úprava vychází z čl. 8 odst. 2 písm. a (ii)¹⁸⁹, odst. 2 písm. a (iii)¹⁹⁰, odst. 2 písm. b (x)¹⁹¹, odst. 2 písm. c (i)¹⁹², odst. 2 písm. e (xi)¹⁹³ Statutu. Nelidským a krutým zacházením se rozumí mučení a mrzačení.

Důvodem zařazení samostatné skutkové podstaty, jejíž objektivní stránka spočívá v mučení a mrzačení, je zvláštní, historicky prokazatelná četnost výskytu takového druhu jednání v ozbrojených konfliktech. Pojem mučení je vykládán stejně jako v § 7 odst. 1 bod 5 VStGB.

(iv) sexuální násilí (§ 8 odst. 1 bod 4) – právní úprava vychází z čl. 8 odst. 2 písm. b (xxii)¹⁹⁴, odst. 2 písm. e (vi)¹⁹⁵ Statutu. Přestože je toto ustanovení ve své podstatě zrcadlovým ustanovením k § 7 odst. 1 bod 6 VStGB, narozdíl od § 7 odst. 1 bod 6 obsahuje znak *podle mezinárodního práva humanitárního chráněné osoby*¹⁹⁶. Skutková podstata sexuálního násilí se vztahuje zejména na taková jednání, kdy jeden nebo více pachatelů umožní sexuální násilí vůči oběti, zejména tedy půjde o v ozbrojených konfliktech často se vyskytující nucení oběti k prostituci v domech či táborech za tím účelem zřízení.

(v) dětští vojáci (§ 8 odst. 1 bod 5) – právní úprava vychází z čl. 8 odst. 2 písm. b (xxvi)¹⁹⁷, odst. 2 písm. e (vii)¹⁹⁸ Statutu; ten sankcionuje jak povinnou

¹⁸⁶ ustanovení § 11 VStGB – Nasazení zakázaných metod vedení války, ustanovení § 12 VStGB – Nasazení zakázaných prostředků vedení války

¹⁸⁷ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

¹⁸⁸ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

¹⁸⁹ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

¹⁹⁰ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

¹⁹¹ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

¹⁹² ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

¹⁹³ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

¹⁹⁴ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

¹⁹⁵ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

¹⁹⁶ osoba chráněná podle mezinárodního práva, viz § 8 odst. 6 VStGB

¹⁹⁷ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

¹⁹⁸ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

službu dětí¹⁹⁹ v ozbrojených skupinách a zařazování dětí do ozbrojených skupin, tak využívání dětí k účasti na nepřátelských akcích namířených proti protivníkovi. Využití dětí k aktivní účasti na nepřátelských akcích zahrnuje vedle jejich nasazení v boji také jejich využití k jednání podporující ozbrojené síly. Samotné využití dětí k jednání podporujícímu ozbrojené síly, aniž by tyto předtím byly donuceny k službě v ozbrojených silách, popř. ozbrojených skupinách, je trestné jen tehdy, když toto jednání spočívá v přímé účasti na nepřátelském jednání.

(vi) protiprávní vyhoštění nebo přesídlení (§ 8 odst. 1 bod 6) - ustanovení vychází z právní úpravy čl. 8 odst. 2 písm. a (vii)²⁰⁰, písm. e (viii)²⁰¹ Statutu. Stejně jako § 7 odst. 1 bod 4 VStGB sankcionuje § 8 odst. 1 bod 6 VStGB jednání, jehož podstatou je násilný přesun, vyhnání, přesídlení civilního obyvatelstva a stejně jako v § 7 odst. 1 bod 4 postačí k naplnění skutkové podstaty vyhnání *jedné osoby*. Převedení obyvatelstva, které je nařízeno z naléhavých vojenských důvodů nebo z důvodu zajištění ochrany civilního obyvatelstva, skutkovou podstatu § 8 odst. 1 bod 6 nenaplní²⁰².

(vii) potrestání bez dodržení záruk spravedlivého a řádného soudního řízení (§ 8 odst. 1 bod 7) - právní úprava § 8 odst. 1 bod 7 vycházející z ustanovení čl. 8 odst. 2 písm. a (vi)²⁰³, písm. c (iv)²⁰⁴ Statutu sankcionuje jednání spočívající v porušení záruk trestního řízení probíhajícího v souvislosti s mezinárodním ozbrojeným konfliktem nebo v souvislosti s národním ozbrojeným konfliktem. Skutková podstata se vztahuje na takové druhy sankcí, které byly uloženy v soudním řízení, aniž by přitom byly respektovány a dodržovány základní zásady soudního řízení²⁰⁵.

(viii) § 8 odst. 1 bod 8 - činy sankcionované v tomto ustanovení jsou delikty ohrožovací, u nichž vždy hrozí konkrétní nebezpečí smrti nebo těžkého ublížení na zdraví.

¹⁹⁹ osoba ve věku do 15-ti let; věková hranice 15 let odpovídá současněmu všeobecně akceptovanému minimálnímu věku vyžadovanému pro zařazení do ozbrojených sil a ozbrojených skupin

²⁰⁰ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²⁰¹ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

²⁰² srov. čl. 49 odst. 2 IV. Ženevské úmluvy z roku 1949

²⁰³ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²⁰⁴ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

²⁰⁵ srov. čl. 75 Dodatkového protokolu I, čl. 6 Dodatkového protokolu II z roku 1977

Právní úprava *lékařských a jiných pokusů* vychází z čl. 8 odst. 2 písm. b (x)²⁰⁶, odst. 2 písm. e (xi)²⁰⁷ Statutu stejně jako z čl. 11 odst. 2 písm. b) Dodatkového protokolu I. Pojem *pokus* zahrnuje všechny ve Statutu explicitně vyjmenované formy lékařských, biologických a vědeckých pokusů. Samotné jednání může mít rozličnou podobu – může se jednat jednak o experimenty mající bezprostřední vliv na tělo oběti, jednak o experimenty nepřímo působící na tělo oběti. Skutková podstata se proto vztahuje na případy, kdy jsou do těla oběti přímo vpraveny choroboplodné zárodky nebo jed, kdy je tělo oběti předmětem zkoumání tělesných reakcí na zvláštní klimatické podmínky. Uvedené jednání není trestné, pokud je odůvodněno medicínskou nutností, popř. pokud je v zájmu oběti. Podmínkou beztrestnosti však je předchozí souhlas oběti s provedením pokusu. Tímto ustanovením o předchozím souhlasu jedince s provedením pokusu je zajištěna ochrana práva jedince na rozhodování o sobě samém (ani ve Statutu ani v Dodatkovém protokolu I. není podmínka předchozího souhlasu obsažena).

Ustanovení § 8 odst. 1 bod 8 týkající se *odebrání tkání a orgánů* vycházející z čl. 11 odst. 1, 2 písm. c) Dodatkového protokolu I odpovídá platnému mezinárodnímu právu obyčejovému. Narozdíl od Dodatkového protokolu I je však uvedené ustanovení aplikovatelné jak na mezinárodní tak na národní ozbrojený konflikt. V pojetí mezinárodního práva obyčejového je na odnětí tkáně nebo orgánu totiž nazíráno jen jako zvláštní případ všeobecně zakázaného nelidského zacházení; z tohoto důvodu by diferenciací mezi právní úpravou týkající se odebrání tkáně nebo orgánu a právní úpravou týkající se zákazu nelidského zacházení nebyla oprávněná. Prostřednictvím skutkové podstaty zákazu odběru tkání a orgánů jsou sankcionovány odběry tkání nebo orgánů pro transplantační účely. Výjimku ze zákazu představují odběry krve a kůže sloužící terapeutickým účelům a provedené v souladu se zásadami medicíny. Podmínkou beztrestnosti uvedeného jednání je opět předchozí, výslovně udělený souhlas jedince. Právní úprava sleduje tradiční, dodnes platné chápání pojmu lékařsky nezbytné ošetření zraněných vojáků, u nichž má transfúze krve nebo transplantace kůže rozhodující roli pro přežití.

²⁰⁶ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²⁰⁷ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

Právní úprava *využití medicínou neuznávaných ošetrovacích metod* vycházející z čl. 11 odst. 1 věta 2 Dodatkového protokolu I zahrnuje – narozdíl od *lékařských a jiných pokusů a odběru tkání a orgánů*, které zahrnují medicínou uznávané metody medicínských pokusů a odebrání tkání - veškeré metody ošetřování, které medicína neuznává, zejména podávání nevhodných léků, způsobení předávkování určitým medikamentem nebo provedení chirurgického zákroku jako náhrady za léky, které nejsou k dispozici. V případě, kdy je využití medicínou neuznávaných ošetrovacích metod odůvodněno lékařskou naléhavostí, kdy je postup neuznávaný medicínou jediným možným postupem, který může vést k záchraně života osoby, a zároveň osoba, která je objektem metod ošetřování v medicíně neuznávaných, dala k tomuto způsobu ošetřování předchozí výslovný dobrovolný souhlas, nebude se na uvedené jednání skutková podstata využití medicínou neuznávaných ošetrovacích metod aplikovat.

(ix) nedůstojné a ponižující zacházení (§ 8 odst. 1 bod 9) - základem tohoto ustanovení je jednak čl. 8 odst. 2 písm. b (xxi)²⁰⁸, písm. c (ii)²⁰⁹ Statutu jednak čl. 85 odst. 4 písm. c Dodatkového protokolu I. Ustanovení se opírá o mezinárodně rozvinuté zásady ochrany jednotlivců před nedůstojným a ponižujícím zacházením. Nedůstojné a ponižující zacházení s válečnými zajatci je v ozbrojeném konfliktu často využíváno jako jedna z forem nátlaku na protistranu, tj. nátlaku s cílem donutit protistranu k určitému jednání. V etnicky motivovaných ozbrojených konfliktech je nedůstojné a ponižující zacházení naproti tomu nasazováno jako prostředek vedení války. K naplnění skutkové podstaty zásadně postačí jakýkoli způsob nedůstojného nebo ponižujícího zacházení. Mezi tyto patří zejména tělesné tresty, vystavení zajatců na odív, jejich urážení.

(x) zranění osob nacházejících se mimo bitvu (§ 8 odst. 2) - ustanovení vycházející z čl. 8 odst. 2 písm. b (vi), odst. 2 písm. c) Statutu, čl. 85 odst. 3 písm. e) Dodatkového protokolu 1 má velký praktický význam: příslušníci ozbrojených sil poražené armády nacházející se mimo bitvu jsou často zajati nepřátelskými vojáky a jsou tak vystaveni nebezpečí *zranění*²¹⁰.

²⁰⁸ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²⁰⁹ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

²¹⁰ usmrcení příslušníků ozbrojených sil nacházejících se mimo bitvu je pak upraveno v § 8 odst. 1 bod 1 VStGB

(xi) protiprávní držení v zajetí (§ 8 odst. 3 bod 1) – ustanovení vychází z čl. 8 odst. 2 písm. a (vii)²¹¹ Statutu čl. 85 odst. 4 písm. b Dodatkového protokolu I. Právní úprava platí výhradně pro ozbrojený *mezinárodní* konflikt. Za protiprávní držení v zajetí se považují i ty případy, v nichž důvod pro vzetí a držení osoby v zajetí odpadl, avšak osoba nebyla ze zajetí propuštěna nebo případy, v nichž nebyla dodržena procesní zásada přezkumu rozhodnutí o dalším držení v zajetí vyšší instancí. Právní úprava protiprávního držení v zajetí obsažená ve VStGB se na rozdíl od právní úpravy ve Statutu explicitně nevztahuje na odkládání návratu zadržované osoby do vlasti; skutková podstata se vztahuje pouze na protiprávní držení v zajetí. Rozšíření skutkové podstaty protiprávního držení v zajetí o znak *odkládání návratu internovaných civilistů a válečných zajatců do vlasti* bude *de lege ferenda* nezbytné, protože i základní právní předpisy upravující protiprávní odnětí svobody, tj. Ženevské úmluvy o ochraně obětí války z roku 1949, obsahují ustanovení o navracení internovaných civilistů a válečných zajatců do vlasti. Je proto vhodné, aby v souladu s právně politickým cílem co nejširšího trestněprávního postihu protiprávního držení v zajetí byl čin spočívající v odkládání návratu internovaných civilistů a válečných zajatců do vlasti zařazen do VStGB *de lege ferenda*. Skutková podstata protiprávního držení v zajetí může být naplněna jak opatřeními civilních úřadů tak opatřeními vojenských úřadů; nepředpokládá však, že protiprávní nařízení bude vydáno soudem.

(xii) převedení civilního obyvatelstva okupační mocnosti (§ 8 odst. 3 bod 2) - ustanovení vychází z čl. 8 odst. 2 písm. b (viii)²¹² Statutu a čl. 85 odst. 4 písm. a) Dodatkového protokolu I; skutkovou podstatu lze aplikovat výhradně v *mezinárodním* ozbrojeném konfliktu. Vzhledem k tomu, že cílem právní úpravy je ochrana civilního obyvatelstva usazeného v obsazené oblasti, postačí k naplnění skutkové podstaty převedení jen několika osob náležejících k civilnímu obyvatelstvu obsazující moci. Uvedené platí i v případech pouhého manifestování stavu obsazení území nepřitelem převedením obyvatelstva do neobydlené oblasti. Jednání spočívající v *převedení* může být uskutečněno jak přímým tak nepřímým jednáním. Typickým přímým jednáním je usídlení vlastního obyvatelstva, tj.

²¹¹ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²¹² ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

obyvatelstva obsazující moci, v obsazené oblasti. Za nepřímé jednání se pak považuje zejména příprava finančních nebo jiných znevýhodnění pro vlastní obyvatele státu při usazování obyvatelstva obsazující moci.

(xiii) nucení ke službě v ozbrojených silách protistrany (§ 8 odst. 3 bod 3) - právní úprava vycházející z čl. 8 odst. 2 písm. a (v)²¹³ Statutu je použitelná výlučně v *mezinárodním* ozbrojeném konfliktu. Objektivní stránka skutkové podstaty spočívá v nucení ke službě v ozbrojených silách protistrany. Donucení k pouhé službě pro ozbrojené síly, např. ke spolupráci při transportu zbraní nebo jiného vojenského materiálu bez zařazení do ozbrojených sil, k naplnění skutkové podstaty nepostačí; prostředky donucení jsou blíže specifikovány v ustanovení § 240 StGB²¹⁴.

(xiv) nucení k účasti na válečných operacích (§ 8 odst. 3 bod 4) - právní úprava vycházející z ustanovení čl. 8 odst. 2 písm. b (xv) Statutu je aplikovatelná výhradně v *mezinárodním* ozbrojeném konfliktu. Pod pojmem *válečné jednání* se rozumí jednak aktivní účast na bojových akcích, jednak podpora nepřátelské strany, která nepříteli vedení války umožňuje, tj. výroba munice, výkop zákopů nebo transport zbraní. Naproti tomu se však - v souladu s restriktivním výkladem tohoto ustanovení - za účast na válečných operacích se nepovažuje práce v zemědělství zajišťující produkci potravin pro ozbrojené síly.

Téměř ve všech jednotlivých skutkových podstatách uvedených v § 8 odst. 1 je používán pojem *osoby chráněné podle mezinárodního práva*. Okruh takových osob je specifikován v § 8 odst. 6.

Osoby chráněné podle mezinárodního práva jsou rozděleny do tří skupin: (i) osoby chráněné podle mezinárodního práva humanitárního v ozbrojeném mezinárodním konfliktu (§ 8 odst. 6 bod 1), tj. osoby chráněné ve smyslu Ženevských úmluv o ochraně obětí války z roku 1949 - zranění a nemocní²¹⁵; zranění, nemocní a tonoucí²¹⁶; váleční zajatci²¹⁷; civilní osoby²¹⁸; a osoby

²¹³ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²¹⁴ mezi prostředky donucení podle § 240 StGB patří vyhrožování a použití násilí

²¹⁵ čl. 13 I. Ženevské úmluvy z roku 1949

²¹⁶ čl. 12 II Ženevské úmluvy z roku 1949

²¹⁷ čl. 4 III. Ženevské úmluvy z roku 1949

²¹⁸ čl. 4 IV. Ženevské úmluvy z roku 1949

chráněné ve smyslu Dodatkového protokolu I, tj. kombatanti nacházející se v moci nepřítele²¹⁹; uprchlíci a bezdomovci²²⁰;

(ii) osoby chráněné podle mezinárodního práva humanitárního v národním konfliktu (§ 8 odst. 6 bod 2), tj. zranění, nemocní, tonoucí - osoby výslovně uvedené v předchozím bodě, jakož i osoby, které se nepřímo účastní nepřátelského jednání a které se nacházejí v moci protistrany. Stejně jako v mezinárodním ozbrojeném konfliktu je ochrana poskytnuta i příslušníkům humanitárních pomocných, resp. humanitárních mírových misí.

(iii) osoby, jimž je ochrana podle mezinárodního práva humanitárního poskytnuta jak v ozbrojeném mezinárodním, tak v ozbrojeném národním konfliktu, tj. příslušníci ozbrojených sil a bojovníci protistrany, kteří se již konfliktu neúčastní, vzdali se nebo jsou z jiného důvodu beze zbraně, a dosud se nenacházejí v moci nepřítele – jedná se o tzv. bojovníky hors de combat, kteří nemají status osob vyjmenovaných v § 8 odst. 6 bodech 1 a 2.

Ustanovení § 8 odst. 6 se nevztahuje na všechny civilní osoby, ale v souladu s čl. 4 IV. Ženevské úmluvy jen na ty z nich, jejichž národnost je odlišná od pachatelovy národnosti a které se zároveň nacházejí v moci pachatele. Německému zákonodárci se tak podařilo smysluplně vymezit oblast činů, na něž se vztahují skutkové podstaty obsažené v § 8 VStGB a oblast činů, na něž se vztahují skutkové podstaty obsažené v § 11 VStGB, který upravuje právo vedení boje. Válečné zločiny tak mohou být spáchány na civilních osobách jen za předpokladu, že se tyto nacházejí ve faktické moci pachatele. Pokud se v moci pachatele nenacházejí, ale jsou dotčeni činem pachatele, tj. jsou dotčeni distančním útokem pachatele, bude pachatelovo jednání sankcionováno podle § 11 VStGB nebo podle § 10 VStGB, popř. podle obecné trestněprávní úpravy.

Válečné zločiny proti vlastnictví a jiným právům - § 9

(i) **rabování a ničení věcí (§ 9 odst. 1)** - právní úprava vychází z čl. 8 odst. 2 písm. b (xvi), 2 písm. b. (xiii)²²¹, odst. 2 písm. e (v)²²², odst. 2 písm. e (xii)²²³ Statutu.

²¹⁹ čl. 44 odst. 4 Dodatkového protokolu I

²²⁰ čl. 73 odst. 1 Dodatkového protokolu I

Pokud jde o definici rabování, vychází VStGB z ustanovení § 125a věta druhá bod 4²²⁴ StGB, pokud jde o definici zničení, vychází VStGB z ustanovení § 303 StGB²²⁵. Definice přisvojení je pak obsažena v § 242 StGB²²⁶, definice zabavení věci, resp. konfiskace, je obsažena v § 136 StGB²²⁷. Předpokladem naplnění skutkové podstaty rabování a ničení věci je skutečnost, že věc, která je předmětem rabování, zničení, přisvojení a konfiskace, se nachází v moci pachatele. Zatímco u rabování, přisvojení a konfiskace uvedená skutečnost vyplývá už ze samotné podstaty uvedeného jednání, v případě zničení věci nikoli – pokud by se věc, proti které útok směřuje, nenacházela v moci jednajícího, byla by aplikace skutkové podstaty obsažené v § 9 odst. 1 vyloučena (uvedené jednání, tj. tzv. distanční útok, by se pak posuzovalo podle ustanovení § 11 VStGB nebo podle StGB).

Zničení, přisvojení a konfiskace věcí protistrany jsou narozdíl od vždy trestného rabování trestné jen za splnění následujících podmínek: a) uvedené jednání, tj. zničení, přisvojení, konfiskace věcí, je provedeno ve značném rozsahu, b) uvedené jednání je v rozporu s mezinárodním právem a c) uvedené jednání je spácháno, aniž by bylo odůvodněno vojenskými požadavky²²⁸. Jsou-li splněny všechny tři výše uvedené podmínky, nastupuje trestnost jednání podle § 9 odst. 1 VStGB. Pokud jsou splněny pouze podmínky ad a) a ad c), tj. pokud zničení, přisvojení a konfiskace nejsou v rozporu s mezinárodním právem, nelze uvedená jednání subsumovat pod skutkovou podstatu rabování a ničení věci.

(ii) zrušení práv a nároků (§ 9 odst. 2) - právní úprava vychází z čl. 8 odst. 2 písm. b (xiv) Statutu. Narozdíl od odst. 1 je tato skutková podstata použitelná výhradně v *mezinárodním* ozbrojeném konfliktu. Skutková podstata sankcionuje jednání, jehož podstatou je nařízení, že práva a požadavky všech příslušníků nebo podstatné části příslušníků protistrany budou zrušena nebo

²²¹ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²²² ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

²²³ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

²²⁴ *rabováním* se rozumí jednání, kdy pachatel v úmyslu přisvojit si cizí movitou věc využije situace, která byla vyvolána nepokojí, násilnostmi

²²⁵ *zničením věci* se rozumí dalekosáhlé poškození věci, kdy je užívání této věci zcela znemožněno, zkáza věci, užívání věci spotřebitelné v rozporu s účelem, ke kterému je tato určena

²²⁶ *přisvojením* se rozumí zmocnění se věci bez souhlasu vlastníka s úmyslem nakládat s touto věcí jako s vlastníkem, tzn. s úmyslem mít z této věci prospěch

²²⁷ *zabavením* se rozumí násilné zmocnění se věci provedené státním orgánem v jeho prospěch za účelem zajištění soukromého nebo veřejného zájmu

²²⁸ *vojenskými požadavky* se rozumí jen ty okolnosti, které umožňují válečným velitelům provedení bojových akcí

budou nadále nežalovatelná před soudem. Skutková podstata zahrnuje zejména opatření hospodářská a diskriminační opatření či omezení práv, která jsou v rozporu s mezinárodním právem.

Válečné zločiny proti humanitárním operacím a emblémům - § 10

Ustanovení § 10 sankcionuje útoky proti humanitárním operacím a emblémům. Ochrana humanitárních operací předpokládá účast na humanitárních pomocných nebo humanitárních mírových misích konaných v souladu s Chartou OSN. Pokud je však příslušník humanitární pomocné nebo humanitární mírové mise současně civilní osobou, jíž je poskytována ochrana podle mezinárodního práva ve smyslu § 8 odst. 6, je možné sankcionovat uvedené útoky i podle ustanovení § 8 odst. 1 VStGB²²⁹, popř. § 11 odst. 1 VStGB²³⁰.

(i) útoky proti pomocným misím a mírovým misím (§ 10 odst. 1 věta první, bod 1) - právní úprava vychází z ustanovení čl. 8 odst. 2 písm. b (iii)²³¹ a čl. 8 odst. 2 písm. e (iii)²³² Statutu, které převedly obyčejovým právem garantovanou a v četných rezolucích²³³ Rady bezpečnosti OSN potvrzenou ochranu personálu humanitárních pomocných a humanitárních mírových misích do oblasti trestního práva. Sankcionovány jsou zásadně všechny druhy útoků směřujících proti humanitárním pomocným nebo humanitárním mírovým misím. Útokem se rozumí jakýkoli způsob použití násilí bez ohledu na druh při něm užitý zbraně; patří sem útoky proti příslušníkům ozbrojených sil státu podléjícího se na mírových misích, útoky proti civilnímu pomocnému personálu, za předpokladu, že jim přísluší ochrana podle mezinárodního humanitárního práva, která je poskytnuta civilním osobám a civilním objektům. Nárok na ochranu však zaniká, pokud se ozbrojené síly nebo civilní pomocný personál přímo podílí na nepřátelském jednání.

(ii) útoky proti osobám a objektům označeným ochrannými znaky podle Ženevských úmluv (§ 10 odst. 1 věta první, bod 2) - právní úprava

²²⁹ § 8 odst. 1 - skutková podstata válečného zločinu – úmyslné usmrcení

²³⁰ § 11 odst. 1 – skutková podstata válečného zločinu – útok na civilní obyvatele

²³¹ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²³² ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

²³³ srov. např. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN ze dne 6. 8. 1999, UN Doc S/Res/1258

vychází z čl. 8 odst. 2 písm. b (xxiv)²³⁴, odst. 2 písm. e (ii)²³⁵ Statutu, které sankcionují útoky proti osobám a objektům označeným ochrannými znaky podle Ženevských úmluv.

(iii) zneužití uznávaných ochranných znaků (§ 10 odst. 2) - ustanovení vychází z čl. 8 odst. 2 písm. b (vii)²³⁶ Statutu a čl. 85 odst. 3 písm. f Dodatkového protokolu I²³⁷. Humanitární mise, resp. její personál a objekty, musí být vždy označena uznávanými ochrannými znaky signalizujícími neutralitu takové mise. Bez trestního postihu zneužití ochranných znaků by byl zákaz útoků podle § 10 odst. 1 VStGB bezvýznamný zejména v těch situacích, v nichž je rozlišení mezi bojujícími a nezúčastněnými na bojích v důsledku okolností konfliktu zvláště obtížné. Mezinárodní Společenství proto, pokud jde o útoky proti humanitárním misím, ve svých jednomyslných odsouzeních²³⁸ těchto útoků nerozlišuje mezi jednotlivými druhy ozbrojených konfliktů, tj. mezi mezinárodním a národním ozbrojeným konfliktem. To ostatně vyplývá i z Úmluvy o bezpečnosti pracovníků OSN a přidruženého personálu z roku 1994, která je použitelná pro všechny druhy konfliktů. Tato chrání všechny operace před každým jednáním, které zabraňuje výkonu mandátu. Typickým jednáním naplňujícím tuto skutkovou podstatu je zákeřné usmrcení protivníka: pachatel neoprávněně užije např. znaku červeného kříže v bílém poli a takto označen usmrtí nebo zraní protivníka.

Válečný zločin nasazení zakázaných metod vedení války - § 11

(i) útok na civilní obyvatele (§ 11 odst. 1 bod 1) – cílem tohoto ustanovení vycházejícího z čl. 8 odst. 2 písm. b (i)²³⁹, odst. 2 písm. e (i)²⁴⁰ Statutu a z čl. 85 odst. 3 písm. a) Dodatkového protokolu I. je sankcionování jedné ze zakázaných metod vedení války, tj. útoku na civilní obyvatelstvo. Narodil od § 8 odst. 1 VStGB²⁴¹ postihuje § 11 VStGB jen takové útoky proti civilnímu obyvatelstvu, které jsou provedeny vojenskými prostředky. Znak skutkové

²³⁴ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²³⁵ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

²³⁶ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²³⁷ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

²³⁸ UN Doc. S/PRST/2000/4 z 9. února 2000; UN Doc. A/Res52/167 z 16. prosince 1997 o ochraně humanitárního pomocného personálu

²³⁹ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²⁴⁰ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

²⁴¹ skutková podstata úmyslného usmrcení

podstaty *útok směřující proti civilnímu obyvatelstvu jako takovému* znamená, že pachatel musí jednat s úmyslem provést útok proti civilnímu obyvatelstvu, přičemž musí vědět, že provádí útok na civilní obyvatele, popř. na civilistu, kteří se nepřátelského jednání přímo neúčastní. Vzhledem k uvedené formulaci je zřejmé, že k naplnění skutkové podstaty nepostačí nepřímý úmysl. Skutkovou podstatu útoku na civilní obyvatele naplní pachatel i tehdy, poruší-li mezinárodním právem humanitárním stanovenou povinnost²⁴² rozlišovat mezi vojenskými cíli a civilními objekty.

(ii) útoky na civilní objekty (§ 11 odst. 1 bod 2) - ustanovení vychází z čl. 8 odst. 2 písm. b (ii)²⁴³, odst. 2 písm. b (v), odst. 2 písm. b (ix), odst. 2 písm. e (iv)²⁴⁴ Statutu, z čl. 85 odst. 4 písm. d) Dodatkového protokolu I. Civilními objekty se rozumí objekty, které slouží speciálnímu účelu, civilní objekty jako takové a jiné speciálně nazvané objekty. Útoky na civilní objekty jsou pak stejně jako útoky na civilní obyvatele trestné jak v ozbrojených konfliktech mezinárodních tak v ozbrojených národních konfliktech. Novější judikatura²⁴⁵ Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii stejně jako stanovisko²⁴⁶ mezinárodního Společenství uvedený vývoj, tj. poskytnutí ochrany civilním objektům v rámci obou kategorií ozbrojených konfliktů, jen potvrzuje. Pokud jde o subjektivní stránku, vyžaduje se stejně jako v § 11 odst. 1 bod 1 úmysl přímý. Pachatel musí svůj útok úmyslně nasměřovat proti chráněným civilním objektům; to znamená, že musí jednak s jistotou vědět, že se jedná o chráněné civilní objekty, jednak musí chtít uvedené objekty zasáhnout.

(iii) útoky, které vedou k nepřiměřeným civilním škodám (§ 11 odst. 1 bod 3) - ustanovení vychází z čl. 8 odst. 2 písm. b (iv)²⁴⁷ Statutu a čl. 85 odst. 3 písm. b) a c)²⁴⁸ Dodatkového protokolu I. Mezinárodní soudní dvůr ve svém posudku²⁴⁹ o nasazení a hrozbě jaderných zbraní a Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii v rozsudku Kupreskić²⁵⁰ stanovily, že princip

²⁴² viz čl. 57 odst. 2 písm. a) Dodatkového protokolu I

²⁴³ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²⁴⁴ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

²⁴⁵ srov. rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, Kupreskić a spol., IT-05-16-T, 14. 1. 2000, para 521

²⁴⁶ srov. UN Doc. S/RES/1265 ze 17. září 1999 o ochraně civilního obyvatelstva v ozbrojených konfliktech

²⁴⁷ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²⁴⁸ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

²⁴⁹ posudek Mezinárodního soudního dvora, ICJ Rep. 1986, Rn. 30-33

²⁵⁰ Kupreskić a spol., IT-95-16-T, 14.1. 2000, para 524

proporcionality je obyčejové pravidlo, které se aplikuje ve všech druhích konfliktů, tj. jak v ozbrojeném mezinárodním tak v ozbrojeném národním konfliktu. Společenství států pak v četných dokumentech²⁵¹ týkajících se používání násilí ve vnitrostátních nebo mezistátních konfliktech odsoudilo neproporcionální používání násilí. Protože § 11 odst. 1 bod 3 nestanoví znaky proporcionality civilních škod a očekávaného vojenského zisku, bude se při posuzování proporcionality aplikovat ustanovení čl. 57 Dodatkového protokolu I. Po subjektivní stránce se vyžaduje přímý úmysl – pachatel musí jednat cíleně, tj. musí chtít zaútočit na konkrétní cíl a zároveň musí s jistotou očekávat, že svým útokem způsobí nepřiměřené kolaterální škody.

(iv) zneužití osob jako lidských ochranných štítů (§ 11 odst. 1 bod 4) - právní úprava vycházející z ustanovení čl. 8 odst. 2 písm. b (xxiii) Statutu se vztahuje na všechny skupiny osob vyjmenovaných v § 8 odst. 6 VStGB. Skutková podstata sankcionuje jednání, při kterém jsou osoby chráněné podle mezinárodního práva zneužívány jako tzv. ochranné štíty. Vzhledem k vývoji mezinárodního práva obyčejového, podle něhož je civilním osobám poskytována ochrana ve všech druhích ozbrojených konfliktů, a vzhledem k praxi států, která jde v této otázce ještě dál, protože na zneužívání civilních osob jako lidských ochranných štítů v národním ozbrojeném konfliktu nahlíží jako na porušení mezinárodního práva, se skutková podstata vztahuje jak na mezinárodní ozbrojený konflikt, tak na národní ozbrojený konflikt.

(v) vyhladování civilního obyvatelstva (§ 11 odst. 1 bod 5) - ustanovení vychází z čl. 8 odst. 2 písm. b (xxv) Statutu. Toto ustanovení je aplikovatelné jak v ozbrojeném konfliktu mezinárodní povahy, tak v ozbrojeném konfliktu národním. Úprava je tedy plně v souladu s mezinárodním právem obyčejovým; to se ostatně odráží i v mnohých dokumentech OSN²⁵², jakož i v požadavcích mezinárodního Společenství umožnit dotčenému, tj. během národního ozbrojeného konfliktu vyhladovělému, civilnímu obyvatelstvu přístup k dodávkám pomoci.

²⁵¹ Zpráva Generálního sekretáře o Kosovu, UN Doc. S/1998/912; UN Doc. S/Res./1173, z 12. června 1998, Angola; UN Doc. S/Res./1322, ze 7. října 2000, Střední východ

²⁵² srov. UN Doc. S/RES/1265 ze 17. září 1999 na ochranu civilního obyvatelstva v ozbrojených konfliktech; UN Doc. A/RES/54/182 ze 17. prosince 1999, Súdán; UN Doc. A/RES/54/179, ze 17. prosince 1999, Kongo; UN Doc. A/RES/54/185, ze 17. prosince 1999, Afghánistán

(vi) vedení války bez pardonu (§ 11 odst. 1 bod 6) - východiskem tohoto ustanovení je čl. 8 odst. 2 písm. b (xii)²⁵³, odst. 2 písm. e (x)²⁵⁴ Statutu. Objektivní stránka skutkové podstaty spočívá v usmrcení protivníka za všech okolností, aniž by byl tento vzat do zajetí. Skutková podstata je naplněna již při výhrůžce vedení války bez pardonu nebo při nařízení vedení tohoto druhu války.

K naplnění skutkové podstaty je nezbytná existence jistého násilnického komanda, bez něhož by pohrůžka nebo nařízení vedení války bez pardonu nebyly věrohodné; existence komanda je zároveň dokladem metodického nasazení sil. Jednotlivý, resp. ojedinělý útok, jež vykazuje znaky útoku provedeného bez pardonu, nelze sankcionovat podle skutkové podstaty vedení války bez pardonu. Tuto lze aplikovat výlučně na případy metodického nasazení tohoto zvlášť bezohledného vedení války.

(vii) zákeřné usmrcení nebo zranění (§ 11 odst. 1 bod 7) - ustanovení vychází z čl. 8 odst. 2 písm. b (xi)²⁵⁵, odst. 2 písm. e (ix)²⁵⁶ Statutu. Důvodem trestnosti není samotné usmrcení nebo zranění protivníka, nýbrž způsob, jakým bylo usmrcení, resp. zranění provedeno. Podle mezinárodního práva je usmrcení nebo zranění nepřátelského kombatanta nebo bojovníka přípustné. Pokud však pachatel uvedené osoby usmrtí nebo zraní zákeřně, tzn. že při svém jednání zneužije důvěru kombatantů nebo bojovníků protistrany v ochranu poskytnutou jim podle mezinárodního práva humanitárního a uvedené osoby usmrtí nebo zraní, je jeho jednání kvalifikováno jako zločin podle mezinárodního práva. Předstírá-li pachatel, že je civilní osobou, a pomocí této lsti usmrtí nepřátelského kombatanta, vzniká nebezpečí, že bojovníci protistrany – v rozporu s mezinárodním právem – usmrtí civilisty, protože počítají s tím, že se jedná rovněž o maskované vojáky. Ratio zákazu zákeřného usmrcení nebo zranění odůvodňuje zařazení deliktu mezi zakázané metody vedení války a ne mezi válečné zločiny proti osobám; kromě toho jsou sankce za zákeřné usmrcení nebo zranění nižší než sankce stanovené za úmyslné usmrcení podle § 8 odst. 1 bod 1 VStGB a za trestný čin vraždy podle § 211 StGB.

²⁵³ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²⁵⁴ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

²⁵⁵ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

²⁵⁶ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v národním ozbrojeném konfliktu

(viii) poškození životního prostředí v mezinárodním ozbrojeném konfliktu (§ 11 odst. 3) - právní úprava vychází z ustanovení čl. 8 odst. 2 písm. b (iv)²⁵⁷ Statutu. Ustanovení sankcionuje takové vojenské útoky, v jejichž důsledku bylo poškozeno životní prostředí. Způsobené škody musí být *v nepoměru* k vojenským výhodám blíže specifikovaným ve skutkové podstatě. Z praktického hlediska se však tato skutková podstata bude aplikovat na případy minimálně regionálního zamoření životního prostředí, které je v nepoměru k očekávaným vojenským výhodám.

Válečný zločin nasazení zakázaných prostředků vedení války - § 12

(i) použití jedu nebo otrávených zbraní (§ 12 odst. 1 bod 1) – skutková podstata je na rozdíl od skutkové podstaty zahrnuté do čl. 8 odst. 2 písm. b (xvii) Statutu aplikovatelná jak na mezinárodní ozbrojený konflikt tak na národní ozbrojený konflikt; právní úprava použití jedu a otrávených zbraní obsažená ve Statutu se z důvodu zvláštních politických podmínek konference vztahuje výhradně na ozbrojený konflikt mezinárodní, ačkoli rozšíření této skutkové podstaty na ozbrojený konflikt národní odpovídá současnému stavu mezinárodního práva obyčejového. Rozšíření skutkové podstaty na národní ozbrojený konflikt je nevyhnutelné, neboť ohrožení civilního obyvatelstva jedem v národním ozbrojeném konfliktu je stejně pravděpodobné a nebezpečné jako ohrožení civilistů jedem v mezinárodním ozbrojeném konfliktu.

(ii) použití biologických nebo chemických zbraní (§ 12 odst. 1 bod 2) - výchozím ustanovením tohoto ustanovení je čl. 8 odst. 2 písm. b (xviii) Statutu. Na rozdíl od Statutu je tato skutková podstata aplikovatelná jak v mezinárodním tak v národním ozbrojeném konfliktu. Rozšíření skutkové podstaty na národní ozbrojený konflikt je v souladu s mezinárodním právem obyčejovým, jakož i se smluvní úpravou týkající se nasazení biologických zbraní a chemických zbraní, která zakazuje používání těchto druhů zbraní ve všech typech konfliktů.

(iii) použití tzv. dum -dum střel (§ 12 odst. 1 bod 3) - základem ustanovení je čl. 8 odst. 2 písm. b (xix) Statutu. Právní úprava je použitelná

²⁵⁷ ustanovení tohoto článku je aplikovatelné v mezinárodním ozbrojeném konfliktu

v obou kategoriích ozbrojeného konfliktu. Právní úprava zákazu používání tohoto druhu zbraní svou strukturou odpovídá struktuře právní úpravy nasazení jedů a nasazení chemických a biologických zbraní.

Mezinárodní trestní zákoník neobsahuje další skutkové podstaty sankcionující nasazení jiných konvenčních zbraní. Zákaz používání min a laserových zbraní je obsažen v celé řadě smluvních dokumentů²⁵⁸. Důvodem pro nezařazení skutkové podstaty zákazu používání min a laserových zbraní je nejednotný postoj mezinárodního Společenství k otázce trestního postihu používání uvedených druhů zbraní; dojde-li ke změně postoje, bude skutková podstata sankcionující používání min a laserových zbraní s největší pravděpodobností zařazena též do VStGB.

3.4.3. Přechyby

Porušení dozorcí povinnosti - § 13

Zatímco § 4 VStGB odpovídá modelu upravenému v § 357 StGB²⁵⁹, § 13 sankcionuje přechyby porušení dozorcí povinnosti nadřízeného, tedy případy úmyslného nebo nedbalostního opomenutí (nadřízeného) zabránit zločinům, které jsou sankcionovány VStGB, spáchaným podřízenými. Po subjektivní stránce je možný jak úmysl tak nedbalost.

Úprava porušení dozorcí povinnosti civilním nadřízeným je shodná s úpravou porušení dozorcí povinnosti vojenských nadřízených. U civilních nadřízených se však vyžaduje, aby spáchání činu podřízeným civilní nadřízený rozeznal bez dalšího.

Opomenutí hlášení trestného činu - § 14

Právní úprava § 14 VStGB stanoví povinnost nadřízených hlásit činy svých podřízených. Tato povinnost je mezinárodně zakotvena v čl. 28 Statutu²⁶⁰

²⁵⁸ srov. např. ottawská Konvence o zákazu min a laserových zbraní z roku 1997

²⁵⁹ § 357 StGB: skutková podstata Navádění podřízeného ke trestnému činu; skutková podstata postihuje jednání nadřízeného, který o činu svého podřízeného ví, jako spolupachatele činu, kterého se dopustil jeho podřízený

²⁶⁰ Odpovědnost velitele a jiných nadřízených

a předchází povinnosti mlčenlivosti platící pro vojáky a úředníky; nadřízený však může být vázán interním právním předpisem podat hlášení předepsaným úředním postupem. Podle § 14 se vyžaduje *bezodkladné* hlášení činu. Neohlásí-li nadřízený čin podřízeného bezodkladně z důvodu skutečných překážek, nebude jeho jednání posuzováno podle § 14 VStGB, tzn. nadřízený svým jednáním skutkovou podstatu opomenutí hlášení trestného činu nenaplní.

Podle § 14 je trestnost odůvodněna skutečností, že nečinností nadřízeného vzniká abstraktní nebezpečí nepotrestání odpovědných podřízených.

3.5. Zákon o spolupráci s Mezinárodním trestním soudem

3.5.1. Úvod

Paralelně s implementací Statutu do německého právního řádu prostřednictvím VStGB se součástí německého právního řádu stal zákon upravující *spolupráci* mezi MTS na straně jedné a SRN na straně druhé, tj. Zákon o spolupráci s Mezinárodním trestním soudem; zákon nabyl účinnosti dne 1. 7. 2002. Prostřednictvím IStGHG zajistila SRN splnění povinnosti zakotvené v čl. 88 Statutu²⁶¹.

Přijetí IStGHG předcházela debata o tom, jak a kde (v jakém právním předpise) bude spolupráce SRN a MTS upravena. Spolková republika Německo (podobně jako ostatní státy, které Statut ratifikovaly) musela v návaznosti na přijetí Statutu do národního právního řádu vyřešit otázku, *v jaké formě* budou do vnitrostátní úpravy inkorporována pravidla spolupráce s MTS.

Do úvahy přitom přicházela v podstatě dvě řešení – buď přijmout *zvláštní (speciální) zákon* o spolupráci s MTS nebo zařadit pravidla spolupráce s MTS do stávajícího právního předpisu upravujícího trestní řízení, tj. do StPO.

Němečtí legislativci, stejně jako v případě implementace skutkových podstat obsažených ve Statutu do německého právního řádu, zvolili cestu speciálního zákona – IStGHG. Důvody takové jejich volby byly totožné s důvody, pro které byl Statut do německého právního řádu proveden prostřednictvím speciálního zákona: oblast, které se spolupráce SRN a MTS týká, je natolik

²⁶¹ Čl. 88 Statutu: Smluvní strany zajistí, aby v jejich vnitrostátním právu byly k dispozici postupy pro všechny formy spolupráce uvedené v této části.

specifická a speciální a v běžné praxi relativně vzácná, že je vhodnější (a praktičtější) oddělit ji od obecné procesněprávní úpravy a učinit ji předmětem samostatného, přesněji (lépe) řečeno zvláštního zákona s tím, že takový zvláštní zákon bude v obecných otázkách odkazovat na obecné trestněprávní předpisy, zejména na StPO.

Zatímco *VStGB* definuje znaky zločinů podle mezinárodního práva a stanoví za taková jednání sankce, *IStGHG* umožňuje pachatele uvedených zločinů fakticky stíhat, neboť stanoví postupy a pravidla spolupráce SRN s MTS zejména při předávání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva, průvozu pachatelů zločinů podle mezinárodního práva přes území SRN, výkonu rozhodnutí MTS, jakož i jinou (další) právní pomoc. Pokud jde o vztah trestního řízení vedeného v SRN a trestního řízení vedeného před MTS, stanoví *IStGHG* výslovně, že trestní stíhání osoby již pravomocně odsouzené či pravomocně zproštěné viny před MTS je nepřípustné; jinak řečeno, pravomocné rozhodnutí MTS o vině, resp. nevině osoby představuje v německém právu *rei iudicata* a trestní stíhání takové osoby pro tentýž skutek je vyloučeno.

Níže v této práci se podrobně věnuji institutu *předávání osob*, neboť úprava předávání osob je (v porovnání s ostatními, v *IStGHG* upravenými formami spolupráce s MTS) upravena nejprecizněji.

3.5.2. Předávání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva

Smluvní státy Statutu jsou v souladu s čl. 86 Statutu povinny poskytnout MTS plnou součinnost při vyšetřování a stíhání zločinů podle mezinárodního práva. Jednou z forem spolupráce smluvního státu s MTS je *předávání osob*²⁶².

Podle čl. 89 Statutu může MTS požádat o zatčení a předání osoby smluvní stát, na jehož území se osoba zdržuje, a požádat tento stát o spolupráci při zatčení a předání této osoby s tím, že smluvní stát je povinen vyřídit uvedenou žádost MTS v souladu s příslušnými ustanoveními Statutu a postupy dle národního práva, v případě SRN tedy zejména v souladu s *IStGHG*.

²⁶² Viz čl. 89 až 92 Statutu

V IStGHG jsou pravidla vzájemné spolupráce MTS a SRN při *předávání* pachatelů zločinů podle mezinárodního práva obsažena v §§ 2 – 33 IStGHG.

V ustanovení § 2 IStGHG je výslovně konstatováno, že osoba, (i) která pobývá na území SRN a (ii) o jejíž předání MTS v souladu s čl. 89 Statutu požádal, bude předána k trestnímu stíhání a výkonu trestu podle Statutu a podle IStGHG; se souhlasem MTS může být osoba předána k výkonu trestu, který uložil MTS, přímo do státu, v němž má být trest vykonán.

Věcně příslušným k rozhodování o žádosti MTS o předání osoby jsou v souladu s § 7 IStGHG Vrchní zemské soudy²⁶³ (Oberlandesgericht, dále jen „soud“ nebo „Vrchní zemský soud“); proti rozhodnutí soudu není přípustný opravný prostředek. Ostatní úkony v rámci předávacího řízení vykonává státní zastupitelství působící u příslušného Vrchního zemského soudu a v případech uvedených v § 14 a 15 IStGHG (viz níže) též Úřední soud (Amtsgericht, nejnižší článek soudní soustavy SRN). Vrchní zemský soud má v případech stanovených v § 33 IStGHG²⁶⁴ možnost, resp. právo obrátit se s žádostí o posouzení určité otázky, která vyvstala v rámci předávacího řízení na Spolkový soudní dvůr (Bundesgerichtshof); Spolkový soudní dvůr má tedy v rámci předávacího řízení poradní roli.

Pokud jde o místní příslušnost, je k rozhodování o žádosti o předání příslušný ten soud, v jehož obvodu byla osoba *zadržena* pro účely předání nebo, nebyla-li osoba zadržena, soud, v jehož obvodu byla osoba *vypátrána*. Ustanovení § 8 IStGHG přitom pamatuje i na případy, kdy má být předáno *více* osob, které se podílely na jednom činu a které byly zadrženy/vypátrány v obvodech různých soudů: v takovém případě bude místně příslušným k rozhodnutí o žádosti ten soud, který řízení zahájil jako první. A v neposlední řadě, v případě, že pobyt osoby, která má být předána, není znám, je místně příslušným soud, v jehož obvodu sídlí spolková vláda.

²⁶³ Podle § 12 GVG tvoří soudní soustavu soudů SRN Úřední soud (Amtsgericht), Zemský soud (Landgericht), Vrchní zemský soud (Oberlandesgericht) a Spolkový soudní dvůr (Bundesgerichtshof); pokud jde o Vrchní zemský soud, v SRN je zřízeno celkem 24 Vrchních zemských soudů, a to v městě Karlsruhe, Stuttgart, Bamberg, München, Nürnberg, Brandenburg, Berlin, Bremen, Hamburk, Frankfurt am Main, Rostock, Braunschweig, Celle, Oldenburg, Düsseldorf, Hamm, Köln, Zweibrücken, Koblenz, Saarbrücken, Dresden, Naumburg, Schleswig a Jena

²⁶⁴ Vrchní zemský soud se na Spolkový soudní dvůr může obrátit v případě, že má zato, že jím posuzovaná otázka je zásadního právního významu, nebo v případě, že zamýšlí rozhodnout odchylně od dřívějšího rozhodnutí Spolkového soudního dvora nebo jiného Vrchního zemského soudu.

Základním předpokladem, resp. podmínkou předání osoby²⁶⁵ pobývající na území SRN k trestnímu stíhání nebo výkonu trestu je *souhlas SRN* s takovým předáním.

V IStGHG je proces udělování souhlasu s předáním popsán poměrně podrobně; v IStGHG je zjednodušeně řečeno upraven postup soudu od okamžiku, kdy obdrží žádost o MTS o předání osoby do okamžiku, kdy je rozhodnuto o předání osoby.

Předmětem žádosti MTS adresované SRN přitom může být buď (i) žádost o zatčení a předání osoby²⁶⁶ nebo (ii) žádost o zatčení a předání osoby již odsouzené²⁶⁷, tzn. zatčení a předání osoby za účelem výkonu trestu. Předání je přitom ve smyslu § 5 IStGHG přípustné pouze za předpokladu, že MTS soudu předloží podklady specifikované v čl. 91 odst. 2²⁶⁸ Statutu (předání k trestnímu stíhání) nebo čl. 91 odst. 3²⁶⁹ Statutu (předání k výkonu trestu). Osoba, o jejíž předání MTS požádal, je oprávněna kdykoliv vznést námitku, že za čin, ohledně kterého MTS žádá její předání, byla již odsouzena nebo zproštěna viny – v takovém případě Vrchní zemský soud přeruší do doby, než MTS rozhodne o přípustnosti předání, předávací řízení; rozhodne-li MTS, že předání není přípustné, SRN osobu nepředá.

Poté, co soud obdrží žádost o zatčení a předání osoby podle čl. 89 odst. 1 Statutu nebo předběžné zatčení podle čl. 92 odst. 1²⁷⁰ Statutu, provede soud, resp. příslušné státní zastupitelství příslušné úkony vedoucí k (i) zjištění pobytu osoby a (ii) zatčení osoby²⁷¹; státní zastupitelství přitom postupuje podle oddílu 9a první části StPO²⁷². K provedení jednotlivých úkonů přitom není zapotřebí zvláštní žádost MTS.

²⁶⁵ nerozhodno, zda osoba je či není státním příslušníkem SRN

²⁶⁶ viz čl. 91 odst. 2 Statutu

²⁶⁷ viz čl. 91 odst. 3 Statutu

²⁶⁸ popis vyžádané osoby postačující k identifikaci osoby a informace o pravděpodobném místě pobytu osoby, kopii zatýkacího rozkazu, písemnosti, prohlášení nebo informace potřebné pro splnění požadavků předávacího řízení v dožádaném státu, přičemž tyto požadavky by neměly být náročnější než požadavky platné pro vydávání podle mezinárodních smluv nebo ujednání uzavřených mezi dožádaným státem a jinými státy s přihlédnutím ke zvláštní povaze MTS by pokud možno měly být méně náročné

²⁶⁹ kopie zatýkacího rozkazu proti osobě, kopie rozhodnutí o vině, údaje prokazující, že vyžádaná osoba je totožná s osobou uvedenou v rozhodnutí o vině, pokud byl vyžádané osobě uložen trest, kopii výroku o trestu odnětí svobody, údaje o vykonaném trestu a délce zbytku trestu

²⁷⁰ V naléhavých případech může MTS požádat, aby vyžádaná osoba byla vzata do předběžné vazby do předložení žádosti o předání a předložení podkladů k žádosti uvedených v čl. 91 Statutu

²⁷¹ Příkaz k zatčení vydává státní zastupitelství

²⁷² V oddíle 9a první části StPO jsou upravena další opatření k zajištění trestního stíhání a výkonu trestu

Po obdržení žádosti o zatčení a předání za účelem trestního stíhání nebo za účelem výkonu trestu může soud nařídit předávací vazbu (§ 10 IStGHG); nařízením předávací vazby plní SRN svůj závazek učinit po obdržení žádosti o zatčení a předání příslušné kroky vedoucí k zajištění osoby vyplývající z čl. 59 odst. 1 Statutu²⁷³. V příkazu k vzetí do předávací vazby je identifikována osoba, která má být vzata do vazby, čin, který je jí kladen za vinu a dále žádost MTS a podklady týkající se k předání (§ 12 odst. 1 IStGHG odst. 1 a 2). Příkaz k zatčení, resp. vzetí do předávací vazby Vrchní zemský soud zruší v případě, kdy (i) MTS vezme žádost o předání zpět, (ii) MTS prohlásí, že řízení, které vede, je nepřipustné nebo (iii) předání bude označeno za nepřipustné (§ 12 odst. 3 IStGHG).

Pokud Mezinárodní trestní soud předtím, než do SRN zašle žádost o zatčení a předání, požádá o *předběžné zatčení*²⁷⁴, nařídí soud *předběžnou předávací vazbu* (§ 11 odst. 1 IStGHG); v případě, že soud ve lhůtě 60 dnů ode dne zadržení nebo předběžného zatčení neobdrží od MTS žádost o zatčení a předání anebo v případě, že obviněný v uvedené lhůtě nevysloví souhlas se zjednodušeným předávacím řízením upraveným v § 32 IStGHG (viz níže), soud příkaz k předběžnému zatčení zruší.

Předběžnou předávací vazbu může soud nařídit i v případě, kdy sice ještě od MTS neobdržel žádost o zatčení a předání nebo žádost o předběžné zatčení, ale existují důvodné obavy, že se osoba bude předávacímu řízení nebo předání vyhýbat anebo že bude ztěžovat vyšetřování. Osoba podezřelá ze spáchání zločinu genocidia²⁷⁵ nebo zločinu proti lidskosti²⁷⁶ pak může být vzata do *předběžné předávací vazby* v případech, kdy existuje vážné nebezpečí, že bez zatčení bude ohroženo objasnění činu, který je takové osobě kladen za vinu. Pro všechny případy vzetí do předběžné předávací vazby uvedené v tomto odstavci platí, že příkaz k předběžnému zatčení bude zrušen obratem poté, uplyne-li od zatčení osoby jeden měsíc a MTS v uvedené jednoměsíční lhůtě nepožádá soud o zatčení

²⁷³ Smluvní strana, která obdržela žádost o předběžnou vazbu či zatčení a předání osoby, neprodleně podnikne kroky k zajištění této osoby v souladu se svými právními předpisy

²⁷⁴ viz čl. 59 odst. 1 Statutu: Smluvní strana, která obdržela žádost o předběžnou vazbu či zatčení a předání osoby, neprodleně podnikne kroky k zajištění této osoby v souladu se svými právními předpisy) a čl. 92 Statutu (v naléhavých případech, může MTS požádat, aby osoba byla vzata do předběžné vazby do předložení žádosti o předání a podkladů k žádosti)

²⁷⁵ čl. 6 Statutu

²⁷⁶ čl. 7 Statutu

a předání osoby vzaté do předběžné vazby. V příkazu k vzetí do předběžné vazby musí být kromě údajů, které se uvádějí v příkazu k vzetí do předávací vazby, uvedeny též údaje, z nichž jednoznačně plyne, že jsou dány důvody předběžné předávací vazby (viz shora).

Po vydání příkazu k vzetí do předávací vazby/předběžné předávací vazby příslušné státní zastupitelství a policejní orgány učiní příslušné úkony vedoucí k předběžnému zatčení osoby; za splnění podmínek uvedených v § 127 odst. 1 věta první StPO²⁷⁷ je k předběžnému zatčení oprávněn každý. Zatčená osoba musí být v souladu s § 14 IStGHG nejpozději do jednoho dne od zatčení předána Úřednímu soudu, který provede výslech osoby a poučí mj. osobu, že je oprávněna podat proti předání odůvodněné námitky a dále že je oprávněna obracet se kdykoliv ve věci příkazu k zatčení na MTS²⁷⁸. V případě, že v průběhu výslechu vyjde najevo, že (i) zatčená osoba není osobou uvedenou v příkazu k vzetí do vazby/předběžné vazby, (ii) příkaz k vzetí do vazby/předběžné vazby byl zrušen nebo (iii) výkon příkazu k vzetí do vazby/předběžné vazby byl odložen, rozhodne Úřední soud po projednání věci s příslušným státním zastupitelstvím o propuštění osoby na svobodu. Pokud však osoba měla být propuštěna na svobodu z důvodu zrušení příkazu k vzetí do vazby/předběžné vazby nebo odložení výkonu příkazu k vzetí do vazby/předběžné vazby a pokud existují předpoklady pro vydání příkazu k vzetí do vazby/předběžné vazby nebo jsou dány podmínky pro opětovné nařízení výkonu příkazu k vzetí do vazby/předávací vazby, bude osoba ponechána ve vazbě do rozhodnutí Vrchního zemského soudu. V případě, že osoba podá proti příkazu k vzetí do vazby/předběžné vazby nebo proti výkonu takového příkazu námitky, rozhodne o takových námitkách Vrchní zemský soud (§ 16 odst. 1 IStGHG). Výkon vazby/předběžné vazby přitom Vrchní zemský soud dočasně přeruší pouze za předpokladu, že jsou splněny podmínky stanovené v čl. 59 odst. 4 Statutu²⁷⁹. Před rozhodnutím o námitkách poskytne Vrchní zemský soud prostor MTS k vyjádření s tím, že jakákoli doporučení MTS musí Vrchní zemský soud v souladu s čl. 59 odst. 5 věta druhá

²⁷⁷ Je-li osoba přistižena při činu nebo bezprostředně poté, smí kdokoli, pokud je to nutné k zamezení útěku nebo zjištění totožnosti osoby, takovou osobu předběžně zadržet.

²⁷⁸ V souladu s čl. 41 odst. 5 IStGHG je styk mezi osobou a MTS neomezený a důvěrný

²⁷⁹ Výkon předávací vazby bude přerušen do doby předání pouze za předpokladu, že existují, vzhledem k závažnosti údajných zločinů, naléhavé a výjimečné okolnosti odůvodňující dočasné propuštění a současně existují dostatečné záruky, že SRN bude schopna splnit svou povinnost předat osobu MTS

Statutu²⁸⁰ zvážit tato doporučení. Nevznese-li osoba proti příkazu k vzetí do vazby/předběžné vazby žádné námitky, poučí Úřední soud osobu o jejím právu žádat, aby o předání bylo rozhodnuto v tzv. zjednodušeném předávacím řízení (viz níže).

V § 17 IStGHG je upraven mechanismus přezkoumávání důvodů vazby/předběžné vazby, resp. zda jsou dány důvody vazby/předběžné vazby. Vrchní zemský soud je tak povinen pravidelně každé dva měsíce trvání vazby (počítáno od vzetí do vazby) přezkoumávat, zda jsou dány důvody vazby; IStGHG soudu umožňuje přezkoumávat důvody vazby i v kratších než dvoutříměsíčních intervalech.

Na výkon vazby, předběžné vazby a vazby nařízené soudcem Úředního soudu (viz § 14 IStGHG) se aplikují obecné právní předpisy²⁸¹ upravující institut vazby.

Poté, co Vrchní zemský soud obdrží žádost o zatčení a předání osoby, provede výslech zatčené osoby; v rámci takového výslechu je mj. osoba dotázána, zda souhlasí s provedením tzv. zjednodušeného předávacího řízení ve smyslu § 32 IStGHG²⁸². V případě, že osoba s provedením zjednodušeného předání souhlas nevyslovila, rozhodne Vrchní zemský soud o přípustnosti předání; nemá-li soud pro rozhodnutí o přípustnosti dostatek relevantních podkladů a informací, je oprávněn požádat MTS, aby ten ve lhůtě soudem určené předložil soudu chybějící podklady, resp. informace. V rámci opatrování si podkladů pro rozhodnutí o přípustnosti předání je soud oprávněn opatrovat si jakékoliv důkazy, včetně provedení důkazu výslechem osoby, o jejímž předání bude soud rozhodovat.

Vrchní zemský soud rozhoduje o přípustnosti předání při ústním jednání, kterého se kromě osoby, o jejíž předání MTS požádal, zúčastňuje též státní zastupitelství a zástupce²⁸³ osoby, o jejíž vydání MTS požádal. Nachází-li se osoba v předávací vazbě, bude předvedena, ledaže se účasti na jednání vzdala

²⁸⁰ Příslušný orgán vazebního státu před vydáním rozhodnutí důkladně zváží tato doporučení, včetně doporučených opatření na zabránění útěku osoby.

²⁸¹ Trestní řád (StPO), zákon o výkonu trestu (Strafvollzugsordnung) a zákon o výkonu vyšetřovací vazby mladistvých (Jugendgerichtsgesetz über den Vollzugs der Untersuchungshaft)

²⁸² Předání osoby, proti které směřuje příkaz k vzetí do vazby a jejíž zatčení a předání nebo jejíž předběžné zatčení MTS požaduje, může být bez provedení formálního předávacího řízení, pokud s tím osoba do protokolu vysloví souhlas, předána MTS. Jednou udělený souhlas se zjednodušeným předávacím řízením nemůže být odvolán. V případech uvedených v § 14 a 15 IStGHG opatřuje Úřední soud, v ostatních případech Vrchní zemský soud.

²⁸³ Osoba, o jejíž předání MTS požádal, má právo zvolit si svého zástupce; osobě, která si takového zástupce nezvolila, bude nejpozději po prvním výslechu zástupce ustanoven

nebo je nemocna. Je-li osoba naopak na svobodě, předvolá Vrchní zemský soud osobu k ústnímu jednání s tím, že pokud se osoba k jednání nedostaví, soud zajistí její účast na dalším jednání předvedením. Po skončení předávacího řízení soud rozhodne o tom, zda předání osoby MTS za účelem jejího trestního stíhání nebo výkonu trestu je či není přípustné; soud je přitom své rozhodnutí odůvodnit.

Byl-li výkon předávací vazby přerušen (viz shora), tzn. nenachází-li se osoba v době rozhodnutí o přípustnosti předání v předávací vazbě, nařídí Vrchní zemský soud předávací vazbu, jsou-li pro nařízení předávací vazby dány vážné důvody, zejména existují-li obavy, že osoba se bude předání vyhýbat (§ 24 IStGHG).

Poté, co je osoba předána MTS, je možné o předání nově rozhodnout pouze za předpokladu, že se po vydání (původního) rozhodnutí o předání natolik změnily okolnosti, za nichž bylo vydáno (původní) rozhodnutí o předání, že je nezbytné rozhodnout o přípustnosti předání znova (opakovaně); řízení o předání Vrchní zemský soud zahájí buď ex offio nebo na základě žádosti státního zastupitelství anebo na základě žádosti osoby, o jejíž předání MTS požádal (§ 23 IStGHG).

Je-li osoba v SRN trestně stíhána pro čin uvedený v čl. 5 Statutu a ujistí-li MTS spolkové ministerstvo spravedlnosti, že v případě zastavení trestního stíhání požádá o předání osoby, může německé státní zastupitelství, je-li to vhodné s ohledem na veřejný zájem, upustit od trestního stíhání osoby, o jejíž předání se MTS zavázal požádat. Trestní stíhání (v SRN) bude ovšem opět zahájeno, pokud MTS ve stanovené lhůtě nepožádá SRN o předběžné zatčení osoby, resp. o vzetí do předběžné vazby (viz § 11 IStGHG). I kdyby MTS ve stanovené lhůtě požádal o vzetí do předběžné vazby, trestní stíhání bude v SRN (opětovně) zahájeno, pokud by MTS ve lhůtě uvedené v § 11 odst. 2 IStGHG, tj. ve lhůtě jednoho měsíce od předběžného zatčení osoby, nepožádal SRN o zatčení a předání.

V IStGHG jsou rovněž stanovena pravidla pro případ střetu dvou žádostí²⁸⁴ – žádosti MTS o předání osoby a žádosti jiného státu o vydání téže osoby (§ 4 IStGHG). Pokud (i) SRN obdrží žádost MTS o předání a současně též žádost jiného státu o vydání osoby pro tentýž čin, pro který žádá MTS o předání, a

²⁸⁴ Střet žádostí je řešen též ve Statutu, konkrétně v čl. 90

(ii) SRN s vydáním osoby jinému státu dosud nevyslovila souhlas, řízení o vydání bude přerušeno do doby, než Vrchní zemský soud rozhodne o přípustnosti předání. Rozhodnutí o tom, která žádost bude mít přednost (zda žádost o předání či žádost o vydání), se řídí čl. 90 odst. 2, 4 a 7 písm. a) Statutu:

Pokud jiný stát žádající o vydání osoby *je* smluvní stranou Statutu, SRN přednostně vyřídí žádost MTS o předání, pokud (i) MTS shledal věc, pro kterou žádá o předání, přípustnou, přičemž toto rozhodnutí bere v úvahu vyšetřování či stíhání vedené jiným státem v souvislosti s žádostí o vydání podanou tímto státem a (ii) MTS přijal rozhodnutí uvedené v bodě (i) na základě oznámení SRN (čl. 90 odst. 2 Statutu).

Pokud jiný stát žádající vydání osoby *není* smluvní stranou Statutu, SRN, pokud není vázána mezinárodním závazkem vydat osobu jinému státu, přednostně vyřídí žádost o předání MTS, pokud MTS shledal věc přípustnou (§ 90 odst. 4 Statutu).

Pokud SRN obdrží jak žádost o předání tak žádost jiného státu o vydání téže osoby pro činy *jiné* než ty, které zakládají skutkovou podstatu zločinů, pro něž MTS žádá o předání, SRN, pokud není vázána existujícím mezinárodním závazkem vydat osobu jinému státu, vyřídí přednostně žádost MTS.

V případech, kdy má v souladu s čl. 90 odst. 2 až 6 Statutu přednost žádost o předání osoby, je soud rozhodující o vydání osoby povinen řízení přerušit do doby, než MTS pravomocně rozhodne o činu, pro který byla osoba předána.

V ustanovení § 25 IStGHG je stanovena zásada, podle které je MTS v souladu s čl. 101 odst. 2²⁸⁵ Statutu oprávněn stíhat a potrestat osobu, která mu byla předána, i pro *jiný* čin než pro ten, pro který byl předán, podléhá-li takový čin jeho pravomoci. Uvedená zásada je výjimkou ze zásady speciality uplatňující se obecně ve vydávacím řízení.

V IStGHG jsou stanovena rovněž pravidla pro případ, že jiný stát postupem podle čl. 19²⁸⁶ ve spojení s čl. 17 odst. 1 písm. a)²⁸⁷ Statutu úspěšně

²⁸⁵ Čl. 101 odst. 2 Statutu: MTS může požadovat, aby se stát, který předal osobu MTS, vzdal požadavků podle odstavce 1 (= osoba, která byla předána MTS podle Statutu, nebude stíhána, trestána nebo zbavena svobody pro jakákoli jednání spáchaná před předáním, s výjimkou jednání nebo způsobu jednání zakládajícího skutkovou podstatu zločinů, pro něž byla osoba předána), a pokud je to nutné, MTS poskytne dodatečné informace podle čl. 91. Smluvní strany jsou oprávněny zajistit pro MTS takové vzdání se požadavků a vynasnaží se je zajistit.

²⁸⁶ Čl. 19 Statutu: Napadení jurisdikce soudu nebo přípustnosti věci

napadne přípustnost trestního stíhání před MTS a MTS oznámí Spolkové republice Německo svůj záměr předat osobu, kterou původně SRN předala MTS, orgánům tohoto jiného státu. V uvedeném případě bude SRN povinna na základě písemné žádosti MTS o zpětné předání převzít osobu, která byla původně předána MTS, zpět a následně v rámci vydávacího řízení rozhodnout o vydání takové osoby do státu, který vydání osoby požaduje.

A naopak, rozhodne-li SRN nejdříve o vydání osoby do jiného státu a teprve po vydání osoby požádá MTS o souhlas se stíháním osoby nebo vykonáním trestu, SRN takový souhlas udělí za předpokladu, že (i) osoba měla možnost vyjádřit se k žádosti a Vrchní zemský soud rozhodl, že předání ohledně činu je přípustné a (ii) osoba, která byla vydána, vyslovila souhlas se stíháním nebo výkonem trestu a předání je přípustné (§ 26 IStGHG).

A konečně, pokud je osoba, o jejíž předání MTS požádal, trestně stíhána též v SRN (a to pro jiný čin, než pro který má být předána), SRN na základě žádosti MTS takovou osobu dočasně předá; MTS se ovšem musí zavázat, že osobu předá zpět do SRN v určité lhůtě (§ 27 IStGHG).

Spolu s předáním osoby budou MTS vydány též předměty, které mohou sloužit jako důkazní prostředek v řízení před MTS a dále věci, které osoba nebo na činu zúčastněná osoba přímo nebo nepřímo získala jako odměnu za čin nebo které získala za věci získané za takové věci. Vydání věci je přípustné pouze tehdy, pokud je zaručeno, že uvedeným vydáním nebudou dotčena práva třetích osob; o přípustnosti vydání věcí rozhoduje Vrchní zemský soud.

3.5.3. Další formy spolupráce upravené v IStGHG

Vedle institutu předání osoby, podrobně upraveného v § 2 až 32 IStGHG, upravuje IStGHG též jiné formy spolupráce SRN a MTS.

Konkrétně se jedná o průvoz (§ 34 až 39 IStGHG), právní pomoc při výkonu rozhodnutí a nařízení MTS (§ 40 až 46), jinou pomoc, kterou se rozumí zejména vydávání předmětů, zajištění předmětů, prohlídka, zajištění

²⁸⁷ Čl. 17 odst. 1 písm. a) Statutu: S ohledem na odstavec 10 preambule a čl. 1 Soud rozhodne, že věc je nepřipustná, pokud a) vyšetřování nebo stíhání ve věci vede stát, do jehož jurisdikce věc spadá, kromě případů, kdy je tento stát neochoten nebo neschopen skutečně vést vyšetřování nebo stíhání.

svědků, ochrana osob, doručování (§ 47 až 63), žádost SRN o spolupráci adresovaná MTS (§ 64 až 67).

3.5.4. Společná ustanovení

O žádosti MTS o právní pomoc rozhoduje spolkové ministerstvo spravedlnosti ve spolupráci s ministerstvem zahraničních věcí a ostatními ministerstvy, jejichž působnosti se žádost MTS dotýká. V případě, že je k poskytnutí právní pomoci příslušný určitý správní orgán, který podléhá jinému ministerstvu než ministerstvu spravedlnosti, vyřizuje žádost MTS toto jiné ministerstvo. Ministerstva mohou svou působnost přenést i na jiný správní orgán.

Pokud jde o náklady spojené s poskytnutím právní pomoci podle IStGHG, pak podle § 71 IStGHG se SRN může náhrady takových nákladů výslovně zříci.

Neobsahuje-li IStGHG zvláštní procesní předpisy, aplikují se v souladu s § 72 IStGHG obecné právní předpisy²⁸⁸.

3.6. Změny v německé vnitrostátní právní úpravě související s přijetím VStGB

3.6.1. Změna Základního zákona

V důsledku přijetí nové speciální trestněprávní úpravy v podobě VStGB do německého právního řádu bylo nutné provést dílčí legislativní změny i na úrovni ústavních zákonů.

Potřeba, lépe řečeno nezbytnost takových změn byla vyvolána zakotvením principu univerzality v § 1 VStGB.

V důsledku přijetí VStGB byl rozšířen stávající čl. 96 GG týkající se soudů Spolku; podle nového znění odstavce 5 tak může být spolkovým zákonem přijatým Spolkovým sněmem se souhlasem Spolkové rady *pravomoc Spolkového*

²⁸⁸ GVG a prováděcí právní předpisy k tomuto zákonu, StPO a prováděcí předpisy k tomuto zákonu, StGB a zákon o soudech pro mladistvé

soudního dvora (*Bundesgerichtshof*), kterou má Spolkový soudní dvůr v trestním řízení týkajícím se zločinu genocidia, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů, přenesena na soudy spolkových zemí.

Uvedeným spolkovým zákonem, kterým byla pravomoc Spolkového soudního dvora přenesena na soudy jednotlivých spolkových zemí, je IStGHG (viz čl. 3.5. shora); pravomoc, kterou jinak GVG svěřuje Spolkovému soudnímu dvoru, vykonávají nejvyšší soudy jednotlivých spolkových zemí, tj. Vrchní zemské soudy.

3.6.2. Změny trestního zákoníku a trestního řádu

Změny v oblasti trestního práva materiálního byly vyvolány zahrnutím skutkové podstaty genocidia do VStGB: v oblasti materiálního trestního práva bylo zrušeno ustanovení § 220a StGB sankcionující zločin genocidia.

V oblasti procesního trestní práva byl podstatně omezen široký prostor poskytnutý státnímu zastupitelství pro uvážení, zda upustí od stíhání (i) činů, které mají vztah k zahraničí a (ii) činů, které byly spáchány cizinci na zahraničních lodích v tuzemsku (dále jen „uvážení státního zastupitelství“).

Široká možnost uvážení státního zastupitelství byla omezena v novém § 153f StPO:

(1) Státní zastupitelství může v případech stanovených v § 153c odst. 1 bod 1 a 2²⁸⁹ upustit od stíhání činu trestného dle § 6 až 14 VStGB, pokud obviněný nepobývá v tuzemsku a takový pobyt se ani neočekává. Je-li obviněný v případech uvedených v § 153c odst. 1 bod 1 německým státním příslušníkem, platí však uvedené pouze tehdy, je-li trestní stíhání vedeno Mezinárodním trestním soudem nebo státem, na jehož území byl čin spáchán anebo státem, jehož státní příslušník byl uvedeným činem poškozen.

(2) Státní zastupitelství může upustit od trestního stíhání činů trestných dle § 6 až 14 VStGB v případech uvedených v § 153c odst. 1 bod 1 a 2 zejména tehdy, pokud 1. není dáno podezření, že čin spáchal německý státní příslušník

²⁸⁹ § 153c odst. 1 bod 1 a 2: Státní zastupitelství může upustit od stíhání zločinů, 1. které byly spáchány mimo územní působnost tohoto zákona nebo které účastník na jednání nespádajícího do působnosti tohoto zákona spáchal v této oblasti, 2. které spáchal cizí státní příslušník v tuzemsku na zahraniční lodi nebo v zahraničním letadle

- 2. čin nebyl spáchán proti německému státnímu příslušníkovi*
- 3. podezřelý nepobývá v tuzemsku a takový pobyt se ani neočekává a*
- 4. čin je stíhán Mezinárodním trestním soudem nebo státem, na jehož území byl čin spáchán anebo státem, jehož příslušník byl činem poškozen.*
- Totéž platí, pokud cizí státní příslušník obviněný z činu spáchaného v zahraničí pobývá v tuzemsku a jsou splněny předpoklady podle věty 1 bod 2 a 4 a předání Mezinárodnímu trestnímu soudu nebo vydání stíhajícímu státu je možné nebo je zamýšleno.*
- (3) Je-li v případech uvedených v odstavcích 1 a 2 již podána obžaloba, může státní zastupitelství obžalobu v jakémkoliv stadiu řízení vzít zpět a řízení zastavit.*

Ustanovení § 153f StPO promítá zásadu univerzality stanovenou v § 1 VStGB do trestního řádu. Německé orgány činné v trestním řízení jsou v souladu s principem univerzality povinny stíhat ex offio veškerá jednání vykazující znaky zločinů podle mezinárodního práva, a to bez ohledu na to, zda uvedený zločin má či nemá vztah k SRN. Citované ustanovení však současně státnímu zastupitelství poskytuje možnost v definovaných případech trestního stíhání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva obsažených v VStGB upustit.

Podle § 153f StPO je struktura uvážení státního zastupitelství následující²⁹⁰:

Pro případy mající vztah k tuzemsku (tj. k SRN) stanoví § 153f StPO v souladu s principem legality povinnost německých justičních orgánů stíhat pachatele těchto zločinů (tj. zločinů majících vztah k tuzemsku) s cílem zabránit jejich beztrestnosti. Ve všech ostatních případech je stíhání osob podezřelých ze spáchání zločinu podle mezinárodního práva sankcionovaného VStGB primárně svěřeno zahraničním nebo mezinárodním justičním orgánům. Státní zastupitelství je tak prostřednictvím ustanovení § 153f StPO v jistém rozsahu zbaveno politicky citlivého rozhodování, zda má stíhat zločiny podle mezinárodního práva sankcionované VStGB, které byly spáchány v zahraničí.

Ustanovení § 153f StPO tak, jak uvedeno shora, vychází z následující premisy: bez ohledu na místo činu a národnost zúčastněných osob je k stíhání

²⁹⁰ Prof. Dr.Dr. Thomas Vormbaum, Sascha Rolf Lüder: Materialien zum Völkerstrafgesetzbuch, LIT Verlag Münster-Hamburg-London, 2002, str. 60

všech zločinů sankcionovaných VStGB podle principu legality příslušná německá justice a státní zastupitelství. Pokud cizinec obviněný za zločin spáchaný v cizině se v tuzemsku, tj. v SRN, nezdržuje a jeho pobyt na území SRN se ani nedá očekávat, je stíhání pachatele, popř. upuštění od stíhání závislé pouze na uvážení státního zástupce; to, zda bude v takovém případě trestní stíhání provedeno či nikoliv, bude záviset ryze na uvážení státního zastupitelství.

Je-li pachatel zločinu podle mezinárodního práva německým státním příslušníkem, který nepobývá v tuzemsku, tj. v SRN, a takový pobyt se ani neočekává, má SRN povinnost požádat o vydání podezřelého a povinnost provést trestní řízení. Pokud však existují objektivní důvody pro to, aby stíhání pachatele provedl namísto německých orgánů MTS nebo stát místa spáchání činu, může státní zastupitelství uvážit, zda bude pachatel stíhán a pronásledován německými justičními orgány či zahraničními justičními orgány, resp. MTS²⁹¹. Teleologickým výkladem § 153f StPO lze dospět k závěru, že trestní stíhání prováděné orgány cizího státu jen „naoko“ nebo prováděné bez vážného úmyslu provést trestní stíhání nemůže být důvodem pro upuštění od potrestání podle § 153f StPO.

Pokud spáchaný zločin nevykazuje vztah k SRN, pokud podezřelý nepobývá v tuzemsku a MTS nebo přímo dotčený a tím i přednostně příslušný stát převzal trestní stíhání činu, SRN v souladu se zásadou subsidiarity od pronásledování pachatele zločinu podle mezinárodního práva upustí²⁹². Ve výjimečných situacích, zejména jsou-li obavy, že pronásledování bude z politických důvodů protahováno nebo pokud důležití svědci pobývají v SRN, by měly stíhání pachatele provést orgány tuzemské, tj. německé. Ani v tomto případě však nepostačí, stejně jako v odstavci 1, „zdánlivé“ pronásledování pachatele prováděné zahraničními orgány. Nevykazuje-li zločin vztah k tuzemsku a nebylo-li doposud zahájeno pronásledování pachatele, jsou příslušné německé justiční orgány v souladu s principem legality oprávněny zahájit stíhání pachatele zločinu podle mezinárodního práva, aby pozdější trestní stíhání – provedené buď v SRN nebo před MTS – bylo náležitě připraveno, zejména aby byly zajištěny potřebné důkazy. Pokud MTS už v dané věci provedl šetření, avšak stíhaný zločin, osoba podezřelého z tohoto zločinu či oběť zločinu vykazují vztah k SRN, mají německé

²⁹¹ viz § 153f odst. 1 věta druhá StPO

²⁹² viz § 153f odst. 2 věta první StPO

orgány - v souladu s principem solidarity mezinárodního společenství při stíhání zločinů podle mezinárodního práva a nezávisle na konkrétní žádosti o pomoc ze strany zahraničního státu nebo mezinárodního trestního soudu - povinnost zajistit všechny důkazní prostředky a zvážit možnosti dalšího postupu.

A v neposlední řadě je třeba zmínit, že v těch případech, kdy trestní stíhání podezřelé osoby cizí, tj. jiné než německé státní příslušnosti zahájí přednostně MTS, ovšem osoba, proti níž bylo trestní stíhání zahájeno, pobývá v SRN, bude mít předání takové osoby ke stíhání MTS přednost před subsidiárními německými zájmy na provedení trestního stíhání takové osoby.

3.7. Shrnutí

Kapitolu 3. si dovolím uzavřít konstatováním, že implementace Statutu do národní právní úpravy prostřednictvím speciálního zákona má dle mého názoru nejméně jednu nespornou výhodu: speciální zákon, Mezinárodní trestní zákoník, neimplementoval Statut, resp. jednotlivé skutkové podstaty do německého vnitrostátního práva pouze „mechanicky“, ale umožnil přizpůsobit jednotlivá ustanovení Statutu poměrům německého práva.

Důsledkem uvedené formy implementace Statutu je tak nejen sjednocení terminologie užívané ve Statutu s terminologií užívanou v německé právní úpravě, resp. v německém obecném trestním právu, ale (a to je dle mého názoru přínos daleko podstatnější) speciální zákon zabránil tomu, aby německé právo posuzovalo jednání pachatelů trestných činů dle StGB a pachatelů zločinů podle mezinárodního práva dle VStGB „dvojím metrem“ – příkladem toho je např. ustanovení týkající se úmyslu: zatímco německé obecné trestní právo subsumuje nepřímý úmysl pod úmyslné jednání, Statut nepřímý úmysl nezná – jednání, na které by německé obecné trestní právo nahlíželo jako na trestný čin spáchaný úmyslně, by (v případě neexistence VStGB, resp. v případě pouhého mechanického převzetí skutkových podstat Statutu do německé právní úpravy) bylo posuzováno jen jako nedbalostní jednání. Pokud by implementace Statutu proběhla bez dalšího prostým převzetím textu Statutu, mohlo by dojít k situaci, že

zatímco obecný trestní zákoník by jednání posoudil jako jednání spáchané v nepřímém úmyslu, totéž jednání byl dle Statutu bylo kvalifikováno jako pouhá vědomá nedbalost. Přičteme-li k uvedenému dvojímu nahlížení na totéž jednání skutečnost, že spáchání úmyslného trestného činu je obvykle sankcionováno vyšší trestní sazbou než jednání nedbalostní, je již na první pohled zřejmé, že takový postup a přístup, tj. mechanické převzetí skutkových podstat Statutu do německého právního řádu, by mělo za následek porušení zásady rovného zacházení.

Spolková vláda, jakož i německé ministerstvo spravedlnosti a ministerstvo zahraničních věcí velmi pečlivě a poměrně dlouho (cca. 1 rok) připravovali text VStGB; je přitom zřejmé, že důraz při tom kladli na zajištění souladu připravovaného VStGB s německým právem. Tato pečlivost a rychlost se vyplatila – součástí německého právního řádu byl již v den, kdy Statut nabyl účinnosti, zákon, který reflektuje Statut, implementuje jej do národní právní úpravy, přitom však v maximální možné míře zohledňuje specifika německého obecného trestního práva.

Totéž, co shora uvedeno o VStGB, platí o IStGHG. Uvedený zákon tím, že (i) specifikuje orgány, prostřednictvím kterých SRN plní své závazky plynoucí ze Statutu a (ii) stanoví podrobná pravidla a postupy při poskytování právní pomoci, „vdechuje“ závazkům SRN vyplývajících ze Statutu život, neboť umožňuje jejich faktické plnění; IStGHG je tedy nástrojem umožňujícím SRN plnit její závazky, které ratifikací Statutu převzala.

Osobně jsem přesvědčena, že forma implementace Statutu do národní právní úpravy, jakou zvolila SRN, je s ohledem na shora uvedené vyhovující a z mého pohledu ideální – s trochou nadsázky by se dalo konstatovat, že VStGB a IStGHG vytvořily pomyslný most mezi národní trestněprávní úpravou a mezinárodním právem trestním. Věřím, že je to most pevný, že je to most, který přispěje k posílení a rozvoji mezinárodního práva trestního a výkonu spravedlnosti nad pachateli zločinů podle mezinárodního práva.

4. Implementace Statutu do národní právní úpravy – Česká republika

4.1. Vývoj pokusů o ratifikaci Statutu (1999 – 2008)

Následující Kapitola si neklade za cíl podrobný a vyčerpávající právní rozbor formy implementace Statutu do české právní úpravy. Naopak, tato kapitola byla do práce zařazena v reakci na událost z 8. 7. 2009 – toho dne prezident České republiky podepsal Statut; uvedeným podpisem byl proces ratifikace Statutu v České republice dovršen. Statut byl vyhlášen ve Sbírce mezinárodních smluv jako sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 84/2009 Sb.m.s.; sdělení nabylo účinnosti dne 1.10.2009.

Česká republika přitom zvolila, v porovnání se SRN, jinou (odlišnou) formu implementace Statutu do národní právní úpravy.

Jak uvedeno dále v textu, cesta od schválení podpisu Statutu vládou České republiky do završení ratifikačního procesu podpisem rezidenta České republiky, byla dlouhá.

V České republice trval ratifikační proces deset let. V rámci uvedeného procesu byl posuzován a vyhodnocován zejména soulad Statutu s českým ústavním pořádkem, tedy bylo prověřováno, zda ústava umožňuje převzetí závazků plynoucích ze Statutu.

Vláda České republiky schválila podpis Statutu dne 22. 3. 1999²⁹³. Současně se schválením podpisu uložila ministrům spravedlnosti a zahraničních věcí provedení analýzy možných dopadů ratifikace Statutu na ústavní a další vnitrostátní předpisy – takovým postupem vláda naznačila možný nesoulad Statutu s ústavním pořádkem České republiky. Statut byl podepsán dne 13. 4. 1999²⁹⁴.

V mezidobí, tj. od podpisu Statutu do ratifikace Statutu, bylo uskutečněno několik pokusů²⁹⁵ o změnu Ústavy České republiky, kteréžto změny si kladly za cíl otevření cesty k ratifikaci Statutu; v této souvislosti je třeba zmínit tzv. euronovelu Ústavy, tj. ústavní zákon č. 395/2001 Sb.

²⁹³ Usnesení vlády ČR č. 253

²⁹⁴ Statut podepsal zmocněnec ministra zahraničních věcí, Vladimír Galuška, t.č. stálý představitel České republiky při OSN

²⁹⁵ Návrh novely Ústavy z roku 2000 (sněmovní tisk č. 541 ve 3. volebním období Poslanecké sněmovny), euronovela Ústavy (ústavní zákon č. 395/2001 Sb.), návrh novely Ústavy z roku 2001 (sněmovní tisk č. 1078 ve 3. volebním období Poslanecké sněmovny), návrh novely Ústavy a Listiny základních práv a svobod z roku 2003 (sněmovní tisk č. 1112 ve 3. volebním období Poslanecké sněmovny)

Ratifikaci Statutu se vláda České republiky rozhodla prosadit v roce 2007. Byly zvažovány následující dvě varianty postupu při ratifikaci: (i) postup dle čl. 49 Ústavy, tj. vyslovení souhlasu Parlamentem prostou většinou hlasů nebo (ii) postup, při kterém by byl Statut považován za smlouvu podle čl. 10a Ústavy, která vyžaduje schválení ústavní většinou²⁹⁶. Vláda zvolila druhou možnost, neboť vycházela z premisy, že mezinárodní smlouvy uvedené v čl. 10a Ústavy jsou ve vztahu k ostatním ústavním ustanovením ve vztahu *lex specialis*, resp. *lex posterior*; návrh na vyslovení souhlasu s ratifikací Statutu podle čl. 10a Ústavy vláda schválila dne 23. 1. 2008²⁹⁷. Následoval souhlas Senátu České republiky²⁹⁸ a Poslanecké sněmovny České republiky²⁹⁹; jak Senát tak Poslanecká sněmovna hlasovaly o Statutu jako mezinárodní smlouvě dle čl. 10a Ústavy.

Poté, co obě komory Parlamentu České republiky udělily souhlas s ratifikací Statutu ústavní většinou, měl být proces ratifikace Statutu završen podpisem prezidenta České republiky; ten však až do 8. 7. 2009, z důvodu pochybností o souladu Statutu s ústavou, které se objevily ve světle nálezu Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2008³⁰⁰, odmítal Statut podepsat.

Odborná právní veřejnost přitom již od počátku upozorňovala na skutečnost, že případě Statutu je vyloučeno dovozovat jeho soulad s ústavním pořádkem České republiky na základě čl. 10a Ústavy, neboť Statut nepřenáší pravomoci z orgánů České republiky na MTS tak, jak k takovému přenosu dochází v případě orgánů Evropské unie³⁰¹. Naopak, v případě Statutu MTS dochází ke zdvojení pravomocí (viz čl. 1, 17 odst. 1 písm. a) a čl. 18 odst. 2 Statutu).

V důsledku toho, že Ústavní soud ve svém shora citovaném nálezu z 26. 11. 2008 dospěl k závěru, že smlouvy dle čl. 10a Ústavy nejsou součástí ústavy a nemohou tak ústavu samy o sobě novelizovat, nemá kvalifikace Statutu jako mezinárodní smlouvy dle čl. 10a Ústavy žádné další důsledky pro jeho postavení v rámci českého právního řádu. Pokud by Parlament Statut schválil

²⁹⁶ Viz čl. 39 odst. 4 Ústavy: K přijetí ústavního zákona a souhlasu k ratifikaci mezinárodní smlouvy uvedené v čl. 10a odst. 1 je třeba souhlasu třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů.

²⁹⁷ Usnesení vlády ČR č. 63

²⁹⁸ Senátní tisk č. 188 ze dne 16. 7. 2008

²⁹⁹ Sněmovní tisk č. 423 ze dne 29. 10. 2008

³⁰⁰ Nález Ústavního soudu ČR z 26. 11. 2008 zveřejněný ve Sbírce zákonů ČR pod č. 446/2008 Sb.

³⁰¹ tj. MTS nemá svoji pravomoc namísto orgánů České republiky, MTS má tuto pravomoc vedle orgánů České republiky. Pravomoc České republiky soudit válečné zločince podle svých vlastních předpisů zůstává zachována a pravomoc MTS bude dána jedině poté, kdy Česká republika toto právo z vlastní vůle nevykoná.

jako běžnou mezinárodní smlouvu dle čl. 49 Ústavy, mohlo by jeho rozhodnutí být následně zpochybňováno s tím, že jej bylo třeba schválit jako mezinárodní smlouvu dle čl. 10a Ústavy, neboť zde dochází k přenosu pravomocí. S ohledem na shora uvedený závěr Ústavního soudu tak nemělo význam zkoumat, zda Statut je mezinárodní smlouvou dle čl. 10a Ústavy či zda takovou smlouvou není – jak v případě mezinárodní smlouvy dle čl. 10a Ústavy tak v případě prosté mezinárodní smlouvy dle čl. 49 Ústavy je totiž nezbytné zkoumat soulad takové smlouvy s ústavním pořádkem České republiky.

A tak, přestože obě komory Parlamentu České republiky vyslovily souhlas s ratifikací Statutu jakožto mezinárodní smlouvy dle čl. 10a Ústavy, prezident odmítl připojit svůj podpis pod Statut do doby, než bude jednoznačně konstatována neexistence rozporu Statutu (jeho jednotlivých ustanovení) s ústavním pořádkem České republiky.

4.2. Možné rozpory Statutu s ústavou

Možné rozpory s ústavou, které byly uváděny, se týkaly tří okruhů problémů³⁰²:

- (i) ústavního zákazu nutit občany České republiky k opuštění vlasti
- (ii) udílení milosti a amnestie
- (iii) tzv. imunit ústavních činitelů

Ad (i) Ústavní zákaz nutit občany k opuštění vlasti (čl. 14 odst. 4 Listiny základních práv a svobod)

Největší pochybnosti o souladu Statutu s ústavou vzbuzoval čl. 14 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, který zakazuje nutit občany k opuštění vlasti. Obavy přitom spočívají v povinnosti České republiky předat MTS jakoukoli osobu podezřelou ze zločinů podle mezinárodního práva spadajících do jurisdikce MTS.

V souvislosti s uvedenou obavou je však třeba vycházet z charakteru pravomoci MTS jakožto pravomoci komplementární. Tedy, vzhledem k tomu, že

³⁰² Stanovisko Odboru legislativy a práva Kanceláře Prezidenta republiky k ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, bod E., čl. II, bod 39

MTS bude oprávněn zahájit trestní stíhání pouze v případě, kdy trestní stíhání nezahájí příslušný smluvní stát, je zřejmé, že vzniku pravomoci MTS zahájit trestní stíhání by musel předcházet naprostý rozklad české státní organizace a diametrální odklon od jejích základních hodnot³⁰³. I Ústavní soud ve svém nálezu č. 434/2006 Sb. vyjádřil závěr, že vzhledem k tomu, že čl. 14 odst. 4 Listiny základních práv a svobod se týká pouze takového nucení k opuštění vlasti, které má mít nebo by mělo za následek zpřetrhání vazeb českého státu a jeho občana, není novela trestního řádu adaptující se na eurozatykač protiústavní³⁰⁴. Uvedený závěr Ústavního soudu musí být aplikovatelný nejen na předání českého občana do jiného členského státu EU, ale též na případy předání českého občana MTS. S ohledem na shora uvedené se tak úvahy o protiústavnosti předávání českých občanů MTS ukázaly jako překonané.

Ad (ii) Milost a amnestie (čl. 62 písm. g) Ústavy a čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy)

Obava, že Statut je v rozporu s čl. 62 písm. g) Ústavy a čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy, neboť omezuje pravomoc prezidenta udělovat milost a amnestii, se ukázala rovněž jako bezpředmětná.

Uvedené pravomoci prezidenta České republiky se vztahují výlučně na osoby odsouzené orgány České republiky. A opačně lze tedy dovodit, že prezident České republiky nemá uvedené pravomoci, tj. pravomoc udělit milost a amnestii dle čl. 62 písm. g) Ústavy a čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy, osobě, která byla odsouzena jiným orgánem než orgánem České republiky. Vzhledem k tomu, že prezident České republiky takovou pravomoc nemá, nemůže Statut prezidenta České republiky v takové pravomoci omezovat. Proto i pochybnost o souladu Statutu s čl. 62 písm. g) Ústavy a čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy byla rozptýlena.

Ad (iii) Imunita ústavních činitelů (čl. 27, 28, 65 a 86 Ústavy)

Statut ve svém čl. 27 zakazuje MTS při výkonu jeho jurisdikce zohledňovat jakoukoli veřejnou funkci osoby, vůči které svou jurisdikci vykonává. Citované ustanovení Statutu tak vzbudilo pochybnosti o souladu

³⁰³ Stanovisko odboru I legislativy a práva Kanceláře Prezidenta republiky k ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, bod E., čl. II., bod 40

³⁰⁴ Čl. VII. nálezu Ústavního soudu z 3.5.2006 zveřejněného ve Sbírce zákonů pod č. 434/2006 Sb.

Statutu s čl. 27³⁰⁵, 28³⁰⁶, 65³⁰⁷ a 86³⁰⁸ Ústavy upravujících imunitu ústavních činitelů.

V souvislosti s uvedenými pochybnostmi je však třeba uvědomit si, že Statut nezakládá trestnost jednotlivých zločinů podle mezinárodního práva – trestnost těchto zločinů založilo obecné mezinárodní právo. To založilo i nepromlčitelnost zločinů podle mezinárodního práva a zákaz poskytovat na tyto zločiny (jakoukoli) imunitu. Statut tak pouze stanoví procesní postup, tedy postup, jak zločiny podle mezinárodního práva stíhat a trestat. Protiprávnost zločinů podle mezinárodního práva je pevně zakotvena v obecném mezinárodním právu.

Vzhledem k tomu, že účelem výsad a imunit je zajištění ochrany nerušeného výkonu státních funkcí, a vzhledem k tomu, že mezinárodní právo zločiny podle mezinárodního práva důrazně zakazuje, je nemyslitelné, aby pachatelé zločinů podle mezinárodního práva byli chráněni státní či diplomatickou imunitou.

Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva (čl. 1 odst. 2 Ústavy). Není sporu o tom, že mezi závazky ve smyslu citovaného článku Ústavy patří i zákaz genocidy, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a zločinu agrese. Vzhledem k tomu, že čl. 1 odst. 2 Ústavy je speciální normou vůči všem ostatním ustanovením Ústavy, tedy i vůči článkům upravujícím procesněprávní a hmotněprávní vynětí z působnosti norem trestního práva, lze bez dalšího uzavřít, že současná Ústava českým ústavním činitelům žádnou imunitu vůči trestnímu stíhání zločinů podle mezinárodního práva neposkytuje. Statut tak imunitu českých ústavních činitelů neomezuje, neboť, jak uvedeno shora, Ústava českým ústavním činitelům, pokud jde o zločin agrese, válečné zločiny, zločiny proti lidskosti a genocidium, imunitu neposkytuje.

³⁰⁵ Imunita poslanců a senátorů

³⁰⁶ Imunita poslanců a senátorů

³⁰⁷ Imunita prezidenta

³⁰⁸ Imunita soudců Ústavního soudu

4.3. Završení procesu ratifikace Statutu

Ratifikační proces byl v České republice dokončen dne 8. 7. 2009, kdy prezident České republiky Statut podepsal. Ratifikační listina České republiky byla uložena u generálního tajemníka OSN dne 21.7.2009³⁰⁹.

Česká republika tak, narozdíl od Spolkové republiky Německo, zvolila při ratifikaci Statutu cestu nikoliv speciálního ústavního zákona, prostřednictvím kterého by byl Statut implementován do českého právní úpravy, resp. na základě kterého by se stal součástí českého ústavního pořádku; Česká republika Statut ratifikovala jakožto mezinárodní smlouvu podle čl. 10a Ústavy. Statut se tak v souladu s čl. 10 Ústavy vyhlášením ve Sbírce mezinárodních smluv České republiky stal bez dalšího součástí českého právního řádu.

4.4. Právní základ spolupráce České republiky a MTS

Cílem této práce není (jak uvedeno ostatně i v úvodu této práce a v úvodu Kapitoly 4.) ani analýza způsobu a formy implementace Statutu do právní úpravy České republiky ani podrobný rozbor těch jednotlivých ustanovení, na základě kterých bude Česká republika plnit své závazky plynoucí ze Statutu (zejména čl. 86 a násl. Statutu).

Nicméně, alespoň ve zkratce si dovoluji zmínit ta ustanovení zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen „trestní řád“), na základě kterých budou příslušné české orgány plnit povinnosti a závazky České republiky vyplývající ze Statutu.

V této souvislosti je třeba zmínit, že trestní řád obsahuje úpravu odpovídajících procesů již od 1. 11. 2004, kdy byla zákonem č. 539/2004 Sb. rozšířena, resp. doplněna úprava právního styku s cizinou obsažená v § 375 a násl. trestního řádu.

Podle § 375 odst. 2 trestního řádu se podle hlavy dvacáté páté trestního řádu postupuje též v řízení o *dožádáních* MTS, nestanoví-li zvláštní zákon jinak³¹⁰.

³⁰⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 84/2009 Sb.m.s. o sjednání Římského statutu Mezinárodního trestního soudu

A dále podle § 375 odst. 3 trestního řádu se postup podle druhého oddílu dvacáté páté hlavy trestního řádu, v němž je obsažena právní úprava vydávání, použije přiměřeně na řízení a rozhodování o *předání* osoby MTS, nestanoví-li zvláštní zákon jinak³¹¹.

Pokud jde o *průvoz* osoby územím ČR, na řízení a rozhodování o takovém průvozu se pro účely řízení před MTS nebo pro účely výkonu trestu uloženého MTS přiměřeně použije postup podle čtvrtého oddílu dvacáté páté hlavy (Průvoz pro účely řízení v cizině), pokud zvláštní zákon nestanoví jinak.

V neposlední řadě, v § 375 odst. 5 trestního řádu je uvedeno, že na výkon rozhodnutí MTS přiměřeně použije postup podle sedmého oddílu dvacáté páté hlavy (Výkon rozhodnutí ve vztahu k cizině), pokud zvláštní zákon nestanoví jinak³¹². Ve stejném odstavci je současně uvedeno, že trestnost činu podle právního řádu České republiky se nevyžaduje.

Domnívám se, že navrhovaná úprava všech čtyř výše uvedených druhů spolupráce s MTS umožňuje přijetí zvláštního zákona, kterým by byla podrobně (a odděleně od trestního řádu) komplexně upravena oblast spolupráce České republiky s MTS.

Zvláštní úprava se jeví vhodnou zejména s ohledem na (i) specifický charakter MTS, (ii) specifický charakter spolupráce mezi Českou republikou a MTS (vertikální spolupráce, tj. spolupráce mezi státem a mezinárodní institucí³¹³) vyžaduje zcela odlišný přístup a specifické postupy) a (iii) zájem na co nejrychlejší a nejúplnější vyhovování žádostem MTS o spolupráci (v případě nesplnění tohoto závazku může dojít až k tomu, že by předmětný úkon provedl orgán MTS přímo na území České republiky sám, čemuž je vhodné předcházet jednak s ohledem na zájem minimalizovat zásahy do suverenity České republiky, jednak z důvodů zahraničněpolitických a s ohledem na mezinárodní prezentaci

³¹⁰ V této souvislosti se neužije ustanovení o vzájemnosti (§ 376 trestního řádu), ochraně zájmů státu (§ 377 trestního řádu) a ustanovení o tom, že orgány cizích států nesmí vykonávat na území ČR samostatně právní úkony (§ 432 odst. 1 trestního řádu).

³¹¹ V této souvislosti se neužijí ta ustanovení tr. řádu, která se týkají přípustnosti vydání osoby a ustanovení o povolení vydání osoby

³¹² V této souvislosti se v tomto případě nebude zapotřebí splnění některých podmínek pro uznání rozhodnutí. A dále podmínka přeměny trestu dle § 451 odst. 1 trestního řádu.

³¹³ Tento poznatek učinily ty evropské státy, které spolupráci s ad hoc tribunály získaly podstatně více zkušeností než Česká republika a které právě na základě těchto praktických zkušeností opouští své původní úpravy stanovící přiměřenou aplikaci ustanovení upravujících spolupráci s cizími státy a přijímají v tomto směru zvláštní zákony - za příklad může sloužit např. SRN a její zákon o spolupráci s MTS „Gesetz über die Zusammenarbeit mit dem Internationalen Strafgerichtshof, BGBl. I S. 2144)

České republiky)³¹⁴. Lze uzavřít, že přiměřené použití ustanovení o právním styku s cizími státy³¹⁵ shora specifikovaným požadavkům nevyhovuje

Předností případného zvláštního zákona by byla samostatná systematika, která by umožnila reflektovat specifika spolupráce s MTS, samostatná judikatura a především možnost detailní úpravy pro poskytování různých druhů spolupráce, která by kromě reflektování specifik této spolupráce obecně umožnila též okamžitou aplikaci příslušnými českými orgány, které nebudou muset před započítím s vyřizováním žádosti nejprve podrobně studovat Statut, jednací řád a další prováděcí předpisy MTS a snažit se o nalezení vhodné analogie ve vnitrostátním právu, což rovněž umožní jednotný a koherentní přístup a způsob vyřizování těchto žádostí³¹⁶.

Pokud jde o konkrétní odlišnosti, které by úprava ve zvláštním zákoně o spolupráci s MTS obsahovala, lze příkladmo uvést výrazně odlišnou úpravu předávacího řízení, kde by mělo být zcela vyloučeno rozhodování o přípustnosti předání a předběžné šetření by se mělo omezit jen na ověření, zda existuje platný zatýkácí rozkaz (příkaz k zatčení a předání) MTS, a ověření identity zadržené osoby, a to při výrazném omezení možností podávání opravných prostředků a možnosti nepovolit předání. Zvláštní úprava by též umožnila podrobně upravit zvláštní práva osob, ohledně nichž se řízení vede, vyplývající ze statutů, jednacích řádů a dalších prováděcích předpisů upravujících řízení před MTS³¹⁷.

Domnívám se, že v uvažovaném speciálním zákoně, který by měl všeobjímajícím způsobem upravovat oblast spolupráce České republiky s MTS, by bylo nanejvýš vhodné upravit dopad rozhodování o některých návrzích v řízení před MTS na řízení o jeho žádosti či příkazu prováděného v České republice, jakož i dopad řízení před MTS na trestní řízení prováděná v České republice.

V neposlední řadě ve speciálním zákoně by bylo vhodné upravit postavení žalobců a jiných představitelů MTS při provádění úkonů přímo na území České republiky, jakož i odpovídající povinnosti českých orgánů a osob.

³¹⁴ Důvodová zpráva k novele trestního řádu, zákonu č. 539/2004 Sb., kterým se mění trestní řád

³¹⁵ viz § 375 a násl. trestního řádu

³¹⁶ Důvodová zpráva k novele trestního řádu, zákonu č. 539/2004 Sb., kterým se mění trestní řád

³¹⁷ právo na důvěrnou a neomezenou komunikaci s mezinárodním trestním soudem nebo tribunálem, se svým obhájcem v řízení před mezinárodním trestním soudem nebo tribunálem, poučovací povinnost podle uvedených statutů, jednacích řádů a dalších prováděcích předpisů

Zákon o spolupráci s MTS (a případně též dalšími ad hoc tribunály) by byl k trestnímu řádu v poměru *lex specialis*.

Přes shora uvedené výhrady jsem přesvědčena, že stávající právní úprava, tj. právní úprava, kterou přinesl zákon č. 539/2004 Sb., kterým se mění trestní řád, umožňuje alespoň základní spolupráci České republiky s MTS. Jsem přesvědčena, že stávající právní úprava umožní České republice dostát jejím závazkům plynoucím ze Statutu.

Závěr

Jako již mnohokrát v minulosti se během dvacátého století ukázalo, že hnací silou pokroku ve vývoji práva je bezpráví, válečné hrůzy a násilí; dvacáté století tak díky dvěma světovým válkám, četným ozbrojeným konfliktům mezinárodní i vnitřní povahy přispělo k vývoji mezinárodního práva, resp. mezinárodního práva trestního více, než všechna předcházející století dohromady.

Pro dvacáté století je vedle snahy o formulování materiálních pravidel a skutkových podstat zločinů podle mezinárodního práva příznačné úsilí o vytvoření mezinárodního trestního soudnictví a s tím související koncepce individuální trestní odpovědnosti jednotlivce za zločiny podle mezinárodního práva, tj. za zločin genocidia, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. Ačkoli v průběhu dvacátého století byly vytvořeny mezinárodní vojenské tribunály a v 90. letech ad hoc mezinárodní trestní tribunály, vytvořit stálý mezinárodní trestní soud se podařilo až na samém sklonku dvacátého století a to na základě mnohostranné smlouvy, tzv. Římského statutu.

Mezinárodní trestní soud jakožto čistě mezinárodní smluvně vytvořený orgán nedisponuje exekutivní pravomocí, ani nevykonává územní výsost v žádném ze států. Z tohoto důvodu je činnost Mezinárodního trestního soudu závislá na spolupráci se smluvními státy, které jsou za účelem zajištění účinné spolupráce s Mezinárodním trestním soudem povinny nejpozději po ratifikaci Statutu Mezinárodního trestního soudu vnitrostátně implementovat závazky vyplývající pro ně ze Statutu Mezinárodního trestního soudu.

Cílem této práce bylo na příkladu Spolkové republiky názorně demonstrovat jeden z možných způsobů implementace Statutu do národní právní úpravy, konkrétně do německé právní úpravy. Spolková republika Německo přitom zvolila cestu speciálního zákona, Mezinárodního trestního zákoníku, prostřednictvím kterého se jednak jednotlivé skutkové podstaty obsažené ve Statutu staly součástí německé právní úpravy, jednak byly přizpůsobeny poměrům německého práva. Paralelně s přijetím VStGB byl přijat Zákon o spolupráci s Mezinárodním trestním soudem, speciální zákon mající povahu procesní normy stanovící základní rámce a principy spolupráce SRN a MTS.

Paralelně s přijetím obou zmíněných speciálních zákonů byly provedeny úpravy i v souvisejících právních předpisech; tak do německého trestního řádu bylo včleněno nové ustanovení § 158f, které státnímu zastupitelství poskytlo možnost za určitých, v § 158f StPO předvídaných podmínek upustit od trestního stíhání – uvedené oprávnění, resp. možnost je přitom promítnutím principu komplementární pravomoci MTS vůči pravomoci národních soudů do národní právní úpravy. Osobně se domnívám, že „německý“ model implementace Statutu do národní právní úpravy, tj. implementace Statutu prostřednictvím hmotněprávní normy (tj. Mezinárodního trestního zákoníku) a procesněprávní normy (tj. Zákona o spolupráci s Mezinárodním trestním soudem) představuje optimální způsob převzetí závazků do národního právního řádu; takový způsob implementace totiž dle mého názoru na rozdíl od pouhého „mechanického“ převzetí Statutu do národního právního řádu umožňuje v oblasti, kde to Statut povoluje, přizpůsobit Statut (samozřejmě výhradně v rámci možností poskytnutých Statutem) potřebám německého práva (přinejmenším terminologicky).

Vzhledem k tomu, že v průběhu sepsu této práce došlo k významné události, totiž k dovršení ratifikačního procesu v České republice, zařadila jsem do této práce rovněž kapitolu, v níž je alespoň rámcově popsán vývoj ratifikačního procesu v České republice. Způsob implementace Statutu do české právní úpravy je přitom odlišný od toho německého - Česká republika po dlouhém váhání Statut ratifikovala postupem podle čl. 10a Ústavy, tj. jako mezinárodní smlouvu; Česká republika tedy v porovnání se Spolkovou republikou Německo zvolila odlišný způsob, resp. formu implementace Statutu do národního právního řádu. Ve vnitrostátním právním řádu, konkrétně v trestním řádu, byla již před dovršením ratifikačního procesu, tj. před 8. 7. 2009, obsažena ustanovení, která České republice umožňují plnit její závazky plynoucí ze Statutu. Nicméně, inspirována německou právní úpravou, tj. Zákonem o spolupráci s Mezinárodním trestním soudem, se domnívám, že de lege ferenda by s ohledem na specifický charakter spolupráce České republiky a mezinárodní instituce – MTS bylo vhodné upravit oblast spolupráce s MTS separátně, ve speciálním zákoně.

Příloha 1

MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ ZÁKONÍK

Část 1

Obecná ustanovení

§ 1

Působnost

Tento zákon platí pro všechny v něm popsané zločiny podle mezinárodního práva, pro v něm popsané zločiny také tehdy, byly-li spáchány v zahraničí a nevykazují vztah k tuzemsku.

§ 2

Použití obecného práva

Na zločiny podle tohoto zákona se použijí ustanovení obecného trestního práva, neobsahují-li §§ 1 a 3 až 5 tohoto zákona zvláštní právní úpravu.

§ 3

Jednání na rozkaz nebo nařízení

Bez viny jedná ten, kdo provedením vojenského rozkazu nebo nařízení srovnatelné závaznosti spáchá čin podle §§ 8 až 14, pokud pachatel protiprávnost rozkazu nebo nařízení nepozná a protiprávnost rozkazu nebo nařízení není zřejmá.

§ 4

Odpovědnost vojenských velitelů a jiných nadřízených

1) Vojenský velitel nebo civilní nadřízený, který opomene zabránit svému podřízenému ve spáchání činu podle tohoto zákona, bude potrestán jako pachatel činu spáchaného jeho podřízeným. § 13 odst. 2 trestního zákoníku se neužije.

2) Vojenskému veliteli je postavena naroveň osoba vykonávající ve vojsku skutečnou velitelskou pravomoc, vedoucí pravomoc a kontrolu. Civilnímu nadřízenému je postavena naroveň osoba vykonávající v civilní organizaci nebo podniku skutečnou vedoucí pravomoc a kontrolu.

§ 5

Nepromlčitelnost

Stíhání zločinů podle tohoto zákona a výkon za ně uložených trestů se nepromlčuje.

Část 2

Zločiny podle mezinárodního práva

Oddíl 1

Genocidium a zločiny proti lidskosti

§ 6

Genocidium

- 1) Kdo v úmyslu zcela nebo částečně zničit národní, náboženskou nebo etnickou skupinu jako takovou,
 1. usmrtí příslušníka skupiny,
 2. způsobí příslušníku skupiny těžké tělesné nebo duševní škody, zejména takové, které jsou popsány v § 226 trestního zákoníku,
 3. vystaví skupinu životním podmínkám způsobilým přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení,
 4. přijme opatření, které má zabránit rození dětí uvnitř skupiny,
 5. násilím převede dítě náležející do skupiny do skupiny jiné,

bude potrestán trestem doživotí.

- 2) V méně závažných případech odstavce 1 body 2 až 5 bude potrestán trestem odnětí svobody v délce trvání nejméně 5 let.

§ 7

Zločiny proti lidskosti

- 1) Kdo v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu,
1. usmrtí člověka,
 2. v úmyslu zcela nebo částečně zničit obyvatelstvo, vystaví obyvatelstvo nebo jeho část životním podmínkám způsobilým přivodit zcela nebo částečně jeho zničení,
 3. provozuje obchod s lidmi, zejména se ženou nebo dítětem, anebo kdo jiným způsobem zotročí člověka a při tom si k němu osobuje vlastnické právo,
 4. vyžene nebo násilím přesídlí člověka oprávněně pobývajícího v určité oblasti, přičemž ho v rozporu s obecným pravidlem mezinárodního práva vykázáním nebo jinými donucujícími opatřeními vyžene do jiného státu nebo jiné oblasti,
 5. mučí člověka, který se nachází v jeho područí nebo jinak podléhá jeho kontrole, přičemž mu způsobí značné tělesné nebo duševní škody nebo utrpení, které nejsou následkem mezinárodně přípustných sankcí,
 6. sexuálně zneužije nebo znásilní jiného člověka, nutí ho k prostituci, odebere mu schopnost reprodukce nebo v úmyslu ovlivnit etnické složení obyvatelstva drží v zajetí za použití násilí oplodněnou ženu,
 7. v úmyslu odebrat člověku na delší dobu ochranu poskytnutou tímto zákonem, nechá násilím zmizet člověka tak, že
 - a) jej na příkaz nebo se souhlasem státu nebo politické organizace unese nebo mu jiným závažným způsobem odebere tělesnou svobodu, aniž by v dalším byla na dotaz neprodleně sdělena pravdivá informace o jeho osudu a místu pobytu, nebo

- b) odmítá na příkaz státu nebo politické organizace nebo v rozporu s právní povinností neprodleně sdělit informaci o osudu a pobytu člověka, kterému byla odebrána tělesná svoboda za předpokladů stanovených v písm. a), anebo o jeho osudu a pobytu sdělí nepravdivou informaci,
- 8. způsobí jinému člověku těžké tělesné nebo duševní škody, zejména ty, které jsou uvedeny v § 226 trestního zákoníku,
- 9. odebere v rozporu s obecným pravidlem mezinárodního práva člověku tělesnou svobodu,
- 10. pronásleduje identifikovatelnou skupinu nebo společenství, přičemž jim z politických, rasových, národních, etnických, kulturních nebo náboženských důvodů, z důvodů pohlaví nebo z jiných důvodů, které jsou podle obecných pravidel mezinárodního práva uznány za nepřípustné, odebere základní lidská práva nebo tato podstatně omezí,

bude v případech bodů 1 a 2 potrestán trestem doživotí, v případě bodů 3 až 7 trestem odnětí svobody se spodní hranicí 5 let a v případech bodů 8 až 10 trestem odnětí svobody se spodní hranicí 3 roky.

- 2) V méně závažných případech odst. 1 bod 2 je spodní hranice trestu odnětí svobody 5 let, v méně závažných případech odst. 1 bodů 3 až 7 je spodní hranice trestu odnětí svobody 2 roky a v méně závažných případech odst. 1 bodů 8 a 9 je spodní hranice trestu odnětí svobody 1 rok.
- 3) Způsobí-li pachatel činem uvedeným v odst. 1 body 3 až 10 smrt člověka, je pro případy odst. 1 bodů 3 až 7 stanoven trest doživotí nebo trest odnětí svobody se spodní hranicí 10 let a pro případy odst. 1 body 8 až 10 trest odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 5 let.
- 4) V méně závažných případech odst. 3 je pro činy podle odst. 1 body 3 až 7 stanoven trest odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 5 let a pro činy podle odst. 1 body 8 až 10 trest odnětí svobody se spodní hranicí 3 roky.

- 5) Kdo se dopustí zločinu podle odst. 1 v úmyslu udržet institucionalizovaný režim systematického útisku a panování rasové skupiny jinou skupinou, bude potrestán trestem se spodní hranicí trestní sazby 5 let, pokud není uvedené jednání sankcionováno podle odst. 1 nebo odst. 3 vyšším trestem. V méně závažných případech je spodní hranice trestní sazby 3 roky, pokud není uvedené jednání sankcionováno podle odst. 2 a 4 trestem vyšším.

ODDÍL 2

Válečné zločiny

§ 8

Válečné zločiny proti osobám

- 1) Kdo v souvislosti s mezinárodním nebo národním ozbrojeným konfliktem
1. usmrtí osobu chráněnou podle mezinárodního práva humanitárního,
 2. vezme osobu chráněnou podle mezinárodního práva humanitárního jako rukojmí,
 3. zachází krutě nebo nelidsky s osobou chráněnou podle mezinárodního práva humanitárního, přičemž jí způsobí značné tělesné nebo duševní škody nebo utrpení, zejména ji mučí nebo mrzačí,
 4. sexuálně zneužije nebo znásilní osobu chráněnou podle mezinárodního práva humanitárního, nutí ji k prostituci, odebere jí schopnost reprodukce nebo v úmyslu ovlivnit etnické složení obyvatelstva drží v zajetí za použití násilí oplodněnou ženu,
 5. nutí děti mladší patnácti let k účasti v ozbrojených silách nebo je začlení do ozbrojených sil nebo ozbrojených skupin anebo je použije k aktivní účasti na nepřátelském jednání,
 6. vyžene nebo násilím přesídlí osobu chráněnou podle mezinárodního práva humanitárního oprávněně pobývajících v určité oblasti, přičemž ji v rozporu s obecným pravidlem mezinárodního práva vykázáním nebo jinými donucujícími opatřeními vyžene do jiného státu nebo jiné oblasti,

7. uloží osobě chráněné podle mezinárodního práva humanitárního značný trest, zejména trest smrti nebo trest odnětí svobody, nebo takový trest vykoná, aniž by před uložením nebo výkonem takového trestu byla tato osoba odsouzena v nestranném řádném soudním řízení, které nabízí mezinárodněprávně vyžadované právní záruky,
8. vystaví osobu chráněnou podle mezinárodního práva humanitárního nebezpečí smrti nebo těžkého poškození zdraví tím, že
 - a) na takové osobě provádí pokusy, k nimž tato osoba nedala předchozí dobrovolný a výslovný souhlas, nebo které nejsou ani lékařsky nezbytné ani nejsou prováděny v jejím zájmu,
 - b) odebere takové osobě tkáň nebo orgány pro transplantační účely, nejedná-li se o odběr krve nebo kůže k terapeutickým účelům v souladu s obecně uznávanými lékařskými zásadami, aniž by k tomu osoba dala předchozí dobrovolný a výslovný souhlas, nebo
 - c) použije u takové osoby lékařsky neuznávané metody ošetřování, aniž by to bylo lékařsky nezbytné a osoba k tomu dala předchozí dobrovolný a výslovný souhlas,
9. zachází s osobou chráněnou podle mezinárodního práva humanitárního ponižujícím nebo pokořujícím způsobem,

bude potrestán v případech bodu 1 trestem doživotí, v případech bodu 2 trestem odnětí svobody se spodní hranicí 5 let, v případech bodů 3 až 6 trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 3 roky, v případech bodů 6 až 8 trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 2 roky a v případech bodu 9 trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 1 rok.

- 2) Kdo v souvislosti s mezinárodním nebo národním ozbrojeným konfliktem zraní příslušníka nepřátelských ozbrojených sil nebo bojovníka nepřátelské strany poté, co se tento bezpodmínečně vzdal nebo je jinak mimo bitvu, bude potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 2 roky.
- 3) Kdo v souvislosti s mezinárodním ozbrojeným konfliktem

1. nechá protiprávně uvěznit osobu chráněnou ve smyslu odst. 6 bod 1 nebo neoprávněně odkládá její návrat domů,
2. převede jako příslušník obsazující moci část vlastního obyvatelstva do obsazené oblasti,
3. nutí osobu chráněnou ve smyslu odst. 6 bod 1 násilím nebo výhrůžkou citelné újmy ke službě v ozbrojených nepřátelské moci nebo
4. nutí příslušníka nepřátelské strany násilím nebo výhrůžkou citelné újmy k účasti na válečném jednání proti jeho vlastní zemi,

bude potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 2 roky.

- 4) Způsobí-li pachatel činem podle odst. 1 body 2 až 6 smrt oběti, bude potrestán trestem doživotí nebo trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 10 let, v případech odst. 1 body 3 až 5 se spodní hranicí trestní sazby 5 let, v případech odst. 1 bod 6 se spodní hranicí trestní sazby 3 roky. Vede-li jednání podle odst. 1 bod 8 ke smrti nebo těžkému poškození zdraví, bude pachatel potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 3 roky.
- 5) V méně závažných případech odst. 1 bodu 2 bude pachatel potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 2 roky, v méně závažných případech odst. 1 bodů 3 a 4 a odst. 2 bude potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 1 rok, v méně závažných případech odst. 1 bod 6 odst. 3 bod 1 bude potrestán trestem odnětí svobody na 6 měsíců až 5 let.
- 6) Osoby chráněné podle humanitárního práva jsou
 1. v mezinárodním ozbrojeném konfliktu: osoby chráněné ve smyslu Ženevských úmluv a Dodatkového protokolu I (příloha tohoto zákona), jmenovitě zranění, nemocní, tonoucí, váleční zajatci a civilisté;

2. v národním ozbrojeném konfliktu: zranění, nemocní, tonoucí stejně jako osoby, které se nepřímo účastní nepřátelského jednání a nachází se v moci nepřátelské strany;
3. v mezinárodním a národním ozbrojeném konfliktu: příslušníci ozbrojených sil a bojovníci nepřátelské strany, kteří složili zbraně nebo jsou jinak beze zbraní.

§ 9

Válečné zločiny proti vlastnictví a ostatním právům

- 1) Kdo v souvislosti s mezinárodním nebo národním ozbrojeným konfliktem rabuje nebo, v rozporu s mezinárodním právem ve značném rozsahu ničí, přivlastňuje si nebo zabavuje věci nepřátelské strany podléhající moci vlastní strany, aniž by to bylo odůvodněno požadavky ozbrojeného konfliktu, bude potrestán trestem odnětí svobody na 1 rok až 10 let.
- 2) Kdo v souvislosti s mezinárodním nebo národním ozbrojeným konfliktem v rozporu s mezinárodním právem nařídí zrušení nebo odnětí práv a požadavků všech nebo podstatné části příslušníků nepřátelské strany anebo jejich nežalovatelnost před soudem, bude potrestán trestem odnětí svobody na 1 rok až 10 let.

§ 10

Válečné zločiny proti humanitárním operacím a emblémům

- 1) Kdo v souvislosti s mezinárodním nebo národním ozbrojeným konfliktem,
 1. směřuje útok proti osobám, zařízením, materiálu, jednotkám nebo vozidlům účastnících se humanitárních pomocných misí nebo mírových misí podle Charty OSN, pokud mají nárok na ochranu poskytnutou civilním osobám nebo civilním objektům podle mezinárodního práva humanitárního, nebo
 2. směřuje útok proti osobám, budovám, materiálu, sanitním jednotkám nebo sanitním transportním prostředkům, které jsou v souladu s mezinárodním

právem humanitárním označeny ochranným označením podle Ženevských úmluv,

bude potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 3 roky. V méně závažných případech, zejména když není útok proveden vojenskými prostředky, bude potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 1 rok.

- 2) Kdo v souvislosti s mezinárodním nebo národním ozbrojeným konfliktem zneužije ochranné označení podle Ženevských úmluv, vlajky parlamentáře nebo vlajky, vojenské odznaky nebo uniformu nepřítele nebo Spojených národů a způsobí tak smrt nebo těžké zranění člověka (§ 226 trestního zákoníku), bude potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 5 let.

§ 11

Válečný zločin nasazení zakázaných metod vedení války

- 1) Kdo v souvislosti s mezinárodním nebo národním ozbrojeným konfliktem
 1. směřuje útok vedený vojenskými prostředky proti civilnímu obyvatelstvu jako takovému nebo proti jednotlivé civilní osobě neúčastnících se nepřátelství přímo,
 2. směřuje vojenský útok provedený vojenskými prostředky proti civilním objektům chráněným podle mezinárodního práva humanitárního, jmenovitě proti budovám, které jsou zasvěceny bohoslužbě, výchově, umění, vědě nebo dobročinnosti, historické pomníky, proti nemocnicím a shromaždištím nemocných a zraněných, nebráněným městům, vesnicím, obytným zónám nebo budovám nebo demilitarizovaným zónám jakož i proti zařízením obsahujícím nebezpečné síly.
 3. provede útok vedený vojenskými prostředky a přitom očekává, že útokem bude způsobeno usmrcení nebo zranění civilních osob nebo poškození

civilních objektů v rozsahu, který je v nepoměru k očekávaným konkrétním a přímým vojenským ziskům,

4. nasadí osobu chráněnou podle mezinárodního práva humanitárního jako ochranný štít s cílem zdržet nepřítele od válečného jednání proti určitému cíli,
5. nasadí jako metodu vedení války vyhladovění civilních osob, přičemž civilním osobám upírá pro ně životně důležité předměty nebo v rozporu s mezinárodním právem humanitárním zdržuje dodávky pomoci,
6. jako velitel nařídí nebo vyhrožuje, že nebude dán pardon, nebo
7. zákeřně usmrtí nebo zraní příslušníka nepřátelských ozbrojených sil nebo bojovníka nepřátelské strany

bude potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 3 roky. V méně závažných případech bodu 2 bude potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 1 rok.

- 2) Způsobí-li pachatel činem uvedeným v odst. 1 body 1 až 6 smrt nebo těžké zranění civilní osoby (§ 226 trestního zákoníku) nebo osoby chráněné podle mezinárodního práva humanitárního, bude potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 5 let. Způsobí-li pachatel smrt úmyslně, bude potrestán trestem doživotí nebo trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 10 let.
- 3) Kdo v souvislosti s mezinárodním ozbrojeným konfliktem provede útok vojenskými prostředky a očekává přitom, že útok způsobí dalekosáhlé, dlouhodobé a těžké škody na životním prostředí, které jsou v nepoměru k očekávaným, konkrétním a přímým vojenským ziskům, bude potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 3 roky.

§ 12

Válečný zločin nasazení zakázaných prostředků vedení války

- 1) Kdo v souvislosti s mezinárodním nebo národním ozbrojeným konfliktem

1. použije jed nebo otrávené zbraně,
2. použije biologické nebo chemické zbraně nebo
3. použije střely, které se lehce rozšíří v těle člověka nebo se ploše protlačí tělem, zejména střely s tvrdým jádrem lehce svírajícím pláštěm nebo střely opatřené zářezem,

bude potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 3 roky.

- 2) Způsobí-li pachatel činem uvedeným v odst. 1 smrt nebo těžké zranění civilní osoby (§ 226 trestního zákoníku) nebo osoby chráněné podle mezinárodního práva humanitárního, bude potrestán trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 5 let. Způsobí-li pachatel smrt úmyslně, bude potrestán trestem doživotí nebo trestem odnětí svobody se spodní hranicí trestní sazby 10 let.

ODDÍL 3

Jiné trestné činy

§ 13

Porušení dozorčí povinnosti

- 1) Vojenský velitel, který úmyslně nebo z nedbalosti opomene náležitě dozírat na svého podřízeného, který podléhá jeho rozkazovací pravomoci nebo skutečné kontrole, bude v případě, že jeho podřízený spáchá zločin podle tohoto zákona, jehož spáchání bylo pro velitele poznatelné a mohl mu zabránit, potrestán za porušení dozorčí povinnosti.
- 2) Civilní nadřízený, který úmyslně nebo z nedbalosti opomene náležitě dozírat na svého podřízeného, který podléhá jeho nařizovací pravomoci nebo skutečné kontrole, bude v případě, že podřízený spáchá zločin podle tohoto zákona, jehož spáchání bylo pro civilního nadřízeného bez dalšího poznatelné a mohl mu zabránit, potrestán za porušení dozorčí povinnosti.

- 3) § 4 odst. 2 platí přiměřeně.
- 4) Úmyslné porušení dozorčí povinnosti bude potrestáno trestem odnětí svobody až na 5 let, porušení dozorčí povinnosti z nedbalosti bude potrestáno trestem odnětí svobody až na 3 roky.

§ 14

Opomenutí hlášení trestného činu

- 1) Vojenský velitel nebo civilní nadřízený, který opomene bez odkladu hlásit zločin podle tohoto zákona spáchaný jeho podřízenými místům příslušným k vyšetřování nebo pronásledování takových činů, bude potrestán trestem odnětí svobody až na 5 let.
- 2) § 4 odst. 2 platí přiměřeně.

Tento zákon nabývá účinnosti den po vyhlášení

Seznam použitých zkratek

<i>BGBL.</i>	Sbírka zákonů (Bundesgesetzblatt)
<i>Dodatkový protokol I z roku 1977</i>	Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z roku 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, vyhl. pod č. 168/1991 Sb.
<i>Dodatkový protokol II z roku 1977</i>	Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z roku 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter, vyhl. pod č. 168/1991 Sb.
<i>FAO</i>	Organizace Spojených národů pro výživu a zemědělství (Food and Agriculture Organization of the United Nation)
<i>GVG</i>	Ústavní zákon o soudní soustavě (Gerichtsverfassungsgesetz)
<i>GG</i>	Základní zákon SRN (Grundgesetz)
<i>Haagská úmluva z roku 1899</i>	Haagská úmluva o zákonech a obyčejích války pozemní s přiloženým Řádem války pozemní
<i>Haagská úmluva z roku 1907</i>	Haagská úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války

<i>IStGHG</i>	Zákon o spolupráci s Mezinárodním trestním soudem (Gesetz über die Zusammenarbeit mit dem Internationalen Strafgerichtshof)
<i>Londýnská dohoda</i>	Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropských zemí Osy ze dne 8. 8. 1945
<i>MTS</i>	Mezinárodní trestní soud
<i>Norimberský tribunál</i>	Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku
<i>OSN</i>	Organizace Spojených národů
<i>Sb.</i>	Sbírka zákonů České republiky
<i>SFRJ</i>	Spolková Federativní Republika Jugoslávie
<i>SRN</i>	Spolková republika Německo
<i>Statut MTS</i>	Statut Mezinárodního trestního soudu
<i>StGB</i>	trestní zákoník (Strafgesetzbuch)
<i>StPO</i>	trestní řád (Strafprozessordnung)
<i>Tokijský tribunál</i>	Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný Východ

<i>VStGB</i>	Mezinárodní trestní zákoník (Völkerstrafgesetzbuch)
<i>WStG</i>	Vojenský trestní zákon (Wehrstrafgesetz)
<i>Ženevské úmluvy z roku 1929</i>	Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách, vyhl. pod č. 23/1938 Sb. Ženevská úmluva týkající se nakládání s válečnými zajatci vyhl. pod č. 22/1938 Sb.
<i>Ženevské úmluvy o ochraně obětí války z roku 1949</i>	I. Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, II. Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři, III. Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci, IV. Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války; všechny čtyři Ženevské úmluvy byly vyhlášeny pod č. 65/1954 Sb.

PRAMENY

Monografie

1. Cassese, A. – Röling, B. V. A.: Tokijský proces, Mladá fronta, Praha, 1995
2. Čepelka, Č. – David, V.: Úvod do teorie mezinárodního práva, AUB Iuridica No. 51, Brno, 1983
3. David, V. – Malenovský, J.: Mezinárodněprávní aspekty potlačování mezinárodního terorismu, AUB Iuridica No. 46, Brno, 1983
4. David, V. – Zbořil, F.: Základy mezinárodního práva veřejného, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2000
5. Ečer, B.: Norimberský soud, Orbis, Praha, 1946
6. Ečer, B.: Vývoj a základy mezinárodního práva trestního, Praha, 1948
7. Ečer, B.: Vývoj mezinárodního trestního soudnictví, Praha, 1948
8. Flegl, V.: Významné mezinárodní dokumenty k ochraně lidských práv, C.H.Beck, Praha, 1988
9. Hládký, L.: Bosna a Hercegovina (Historie nešťastné země), Doplněk, Brno, 1996
10. Hobza, A.: Přehled mezinárodního práva válečného. Dodatek: Trestání válečných zločinců, Všehrd, Praha, 1946
11. Chutná, M., Jílek D.: Mezinárodní právo humanitární v dokumentech, MU Brno, 1994

12. Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné. Obecná část, 2. vydání, Doplněk, Brno, 1997
13. Mencer, G.: Nové mezinárodní humanitární právo (vybrané problémy), Academia, Praha, 1983
14. Mrázek, J.: K boji s mezinárodní zločinností z hlediska mezinárodního práva, Academia, Praha, 1979
15. Potočný, M. – Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část, 4., doplněné a rozšířené vydání, C.H.Beck, Praha, 2003
16. Potočný, M. – Beránek, M.: Vybrané dokumenty ke studiu mezinárodního práva veřejného, UK, Praha, 1985
17. Potočný, M. – Ondřej, J.: Obecné mezinárodní právo v dokumentech, C.H.Beck, Praha, 2000
18. Seidel-Hohenveldern, I.: Mezinárodní právo veřejné, Codex Bohemia, Praha, 1999
19. Šturma, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002
20. Vormbaum, T., Lüder, Sascha Rolf: Materialien zum Völkerstrafgesetzbuch, LIT Verlag Münster-Hamburk-London, 2002

Články

1. Čepelka, Č.: Mezinárodní trestní soudnictví, Právník 10/1999

2. David, V.: Jednotlivec v mezinárodním právu zejména se zřetelem na jeho mezinárodní trestní odpovědnost, *Mezinárodní a srovnávací právní revue*, 7/2003
3. David, V. - Malenovský, J.: Mezinárodně právní aspekty potlačování mezinárodního terorismu, *AUB Iuridica* No 46, Brno, 1983, s. 16-17
4. Fuchs, J.: Co je genocida ?, *Trestní právo*, vol. V 9/2000
5. Fuchs, J.: Trestní odpovědnost velitele za opomenutí v současném mezinárodním právu, *Trestní právo*, 6/2001
6. Janda, I.: Myšlenka mezinárodního trestního soudu, *Časopis pro právní vědu a praxi*, PF MU Brno, vol. IV, 3/1996
7. Jílek, D.: Přemítání o založení Mezinárodního tribunálu pro stíhání osob odpovědných za závažná porušení mezinárodního práva humanitárního spáchaná na území bývalé Jugoslávie od roku 1991, *Časopis pro právní vědu a praxi*, PF MU Brno, 1/1996
8. Kopal, V.: Definice agrese – závažný přínos pro posílení mezinárodního míru a progresivní rozvoj mezinárodního práva, *Mezinárodní právo ve službách míru a spolupráce států*, Academia, Praha, 1985
9. Sunardi, T.: Mezinárodní trestní soud a jeho předchůdci, *Mezinárodní vztahy*, 1/2000
10. Šturma, P.: Definice zločinů a další hmotněprávní aspekty v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu, *Trestněprávní revue* 2/2002
11. Šturma, P.: Jurisdikce Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (K prvnímu rozsudku ve věci Tadić), *Právní rozhledy* 9/1996

12. Šturma, P.: K aktuálním problémům kodifikace zločinů podle mezinárodního práva a návrhu Statutu mezinárodního trestního soudu, Časopis pro právní vědu a praxi 1/1996
13. Šturma, P.: K návrhu Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva, Právník 9-10/1989
14. Šturma, P.: Procesní aspekty v Římském statutu Mezinárodního trestního soudu, Trestněprávní revue 4/2002
15. Šturma, P.: Římský statut vstupuje v platnost, Právní zpravodaj 3/2002
16. Šturma, P.: Význam přijetí Statutu Mezinárodního trestního soudu, Právní rozhledy 1/1999
17. Zbořil, F.: K problematice mezinárodního trestního soudnictví, Iuridica, 4/2002

Právní předpisy a ostatní dokumenty

1. Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropských zemí Osy s připojenou Chartou Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku, český překlad vyhl. pod č. 164/1947 Sb.
2. Dodatkový protokol I k Ženevským úmluvám z roku 1977, o ochraně obětí války, o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, vyhl. pod č. 168/1991 Sb.
3. Dodatkový protokol II k Ženevským úmluvám o ochraně obětí války, o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter,

vyhl. pod č. 168/1991 Sb., o Dodatkových protokolech I a II k Ženevským úmluvám o ochraně obětí války z roku 1949, ze dne 14. 8. 1990

4. Důvodová zpráva k novele trestního řádu, zákonu č. 534/2004 Sb.
5. Charta Organizace Spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora, vyhl. pod č. 30/1947 Sb. ze dne 16. 1. 1947
6. Mezinárodní trestní zákoník (Völkerstrafgesetzbuch), BGBl. 2002, 2254 ze dne 26. 6. 2002 a důvodová zpráva k Mezinárodnímu trestnímu zákoníku
7. Nález Ústavního soudu zveřejněný ve Sbírce zákonů pod č. 434/2006 Sb.
8. Nález Ústavního soudu zveřejněný ve Sbírce zákonů pod č. 446/2008 Sb.
9. Posudek Mezinárodního soudního dvora, ICJ Rep. 1986, Rn. 30-33
10. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 977 z 22. 2. 1995
11. Rezoluce Valného shromáždění OSN 47/33
12. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1258 ze dne 6. 8. 1999
13. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1315 ze 14. 8. 2000
14. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1478 z roku 2003
15. Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, Tadić, IT-94-1-AR72, 2. 10. 1995
16. Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, Kupreskic a další, IT-95-16-T, 14.1. 2000

17. Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii Kordic a Cerkev, IT-95-14/2-T, 26.2. 2001
18. Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, Kunarac a další, IT-96-23-T a IT-96-23/1-T, 22. 2. 2001
19. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 84/2009 Sb.m.s., o sjednání Římského statutu Mezinárodního trestního soudu
20. Senátní tisk č. 188 ze dne 16. 7. 2008
21. Sněmovní tisk č. 541 ve 3. volebním období Poslanecké sněmovny
22. Sněmovní tisk č. 1078 ve 3. volebním období Poslanecké sněmovny
23. Sněmovní tisk č. 1112 ve 3. volebním období Poslanecké sněmovny
24. Sněmovní tisk č. 423 ze dne 29. 10. 2008
25. Stanovisko Odboru legislativy a práva Kanceláře Prezidenta republiky k ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu
26. Stanovisko OSN, UN Doc. S/RES/1265 ze 17. září 1999 o ochraně civilního obyvatelstva v ozbrojených konfliktech
27. Stanovisko OSN, UN Doc. A/Res52/167 z 16.prosince 1997 o ochraně humanitárního pomocného personálu
28. Stanovisko OSN, UN Doc. S/PRST/2000/4 z 9. února 2000, o ochraně humanitárního pomocného personálu

29. Statut Mezinárodního trestního soudu

30. Trestní řád (Strafprozessordnung), BGBl. I 1074; 1319; III 312-2 ze dne 7. 4. 1987

31. Trestní zákoník (Strafgesetzbuch), BGBl. I 945; III 450-2 ze dne 15. 5. 1871
ve znění oznámení ze dne 10. 3. 1987

32. Úmluva o otroctví z roku 1926, vyhl. pod č. 165/1930 Sb.

33. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948, vyhl. pod č. 32/1955 Sb.

34. Usnesení Předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

35. Usnesení vlády ČR č. 253 z 22. 3. 1999

36. Usnesení vlády ČR č. 63 z 23. 1. 2008

37. Ústava České republiky

38. Ústavní zákon č. 395/2001 Sb.

39. Ústavní zákon o soudní soustavě (Gerichtsverfassungsgesetz), BGBl. I S., 1077

40. Versailleská mírová smlouva v ČR vyhlášena pod č. 217/1921 Sb.

41. Vojenský trestní zákon (Wehrstrafgesetz), BGBl. I S. 1213

42. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 65/1954 Sb., o Ženevských úmluvách ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí války
43. Základní zákon SRN (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland), BGBl. I; III 100-1 ze dne 23. 5. 1949
44. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ze dne 29. 11. 1961
45. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ze dne 29. 11. 1961
46. Zákon č. 539/2004 Sb., kterým se mění trestní řád
47. Zákon o soudech pro mladistvé (Jugendgerichtsgesetz), BGBl. I 3427; III 451-1
48. Zákon o spolupráci s Mezinárodním trestním soudem (Gesetz über die Zusammenarbeit mit dem Internationalen Strafgerichtshof), BGBl. I S. 2144
49. Zpráva Generálního sekretáře o Kosovu, UN Doc. S/1998/912
50. Zpráva Generálního sekretáře o Angole, UN Doc. S/Res./1173, z 12. června 1998
51. Zpráva Generálního sekretáře o Středním východě, UN Doc. S/Res./1322, ze 7. října 2000
52. Ženevská úmluva týkající se nakládání s válečnými zajatci z roku 1929, vyhl. pod č. 22/1938 Sb.
53. Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách z roku 1929, vyhl. pod č. 23/1938 Sb.

Internet

1. <http://www.icc-cpi.int/>
2. <http://bundesrecht.juris.de>
3. www.un.org/law/icc.htm
4. www.icty.org
5. <http://unictr.org/default.htm>
6. www.sc-sl.org
7. www.wikipedia.org
8. www.hrad.cz